

وزارت معارف

معینیت نصاب تعلیمی، تربیهٔ معلم و مرکز ساینس
ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی

رهنمای معلم تعلیم و تربیه اسلامی

صنف یازدهم (مذهب جعفری)



رهنمای معلم تعلیم و تربیه اسلامی صنف یازدهم (مذهب جعفری)

سال چاپ: ۱۳۹۲ هـ.ش.



وزارت معارف

معینیت انکشاف نصاب تعلیمی و تربیهٔ معلم

ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی

کتاب معلّم

راهنمای تدریس تعلیم و تربیه اسلامی

صنف یازدهم

(مذهب جعفری)

سال چاپ: ۱۳۹۶ هـ . ش.

مؤلف:

- مؤلف سید محمد حسین فرهنگ
- سید عبدالوهاب رحمانی

ایدیت علمی و مسلکی: مؤلف محمدباقر حلیمی

ایدیت زبانی: بریالی رضوانی

کمیتهٔ دینی، سیاسی و فرهنگی:

– محمدآصف کوچی

– حبیب الله راحل مشاور وزارت معارف در ریاست انکشاف نصاب تعلیمی

کمیتهٔ نظارت

- دوکتور اسدالله محقق معین انکشاف نصاب تعلیمی، تربیهٔ معلم و مرکز ساینس
- دوکتور شیر علی ظریفی رئیس پروژهٔ انکشاف نصاب تعلیمی.
- سرمؤلف عبدالظاهر گلستانی رئیس عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی

دیزاین: محمدعلی نظری

بسم الله الرحمن الرحيم

سرود ملی

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوخو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم

پیام وزیر معارف

سپاس بیکران آفریدگاری را که انسان را در احسن تقویم آفرید و او را قدرت بیان بخشید و به زیور علم و اندیشه آراست و درود بی پایان بر پیامبر مکرم اسلام حضرت محمد مصطفی- صلی الله علیه وسلم- که معلم بزرگ انسانیت است و پیام‌آور رحمت و هدایت و روشنایی.

تعلیم و تربیت نقطۀ آغاز هر تحول و سنگ‌بنای توسعه در هر جامعه است. هدف اصلی تعلیم و تربیت به فعلیت رساندن نیروهای بالقوۀ انسان و شگوفا ساختن استعدادهای درونی وی است.

کتاب درسی یکی از ارکان مهم در فرایند تعلیم و تربیت محسوب می‌شود که همگام با تحولات و پیشرفت‌های علمی نوین و مطابق با نیازمندی‌های جامعه تهیه و تألیف می‌گردد و باید دارای ظرفیت و ظرافتی باشد که بتواند آموزه‌های دینی و اخلاقی را توأم با فرآورده‌های علوم جدید با میتودهای نوین به شاگردان منتقل کند.

کتابی که اکنون در اختیار شما قرار دارد، بر اساس همین ویژه‌گی‌ها تهیه و تألیف شده است. سعی وزارت معارف همواره براین بوده که نصاب تعلیمی و کتب درسی معارف کشور، متکی بر مبانی تعلیم و تربیت اسلامی و حفظ هویت ملی، مطابق با معیارهای علمی و روش‌های تربیتی نوین بوده، استعدادهای دانش آموزان را در همه زمینه‌های اخلاقی و علمی شگوفا گرداند و قدرت تفکر، ابتکار و حس جستجوگری را در آن‌ها تقویت بخشد. ترویج فرهنگ گفتگو و رواداری، تقویت حس وطن دوستی، مهربانی، گذشت و همبسته‌گی از خواست‌های دیگر وزارت معارف است که باید در کتب درسی متبلور باشد.

کتاب‌های درسی بدون داشتن معلم خوب و مسلکی نمی‌تواند اهداف مورد نظر را بر آورده سازد. معلم یکی از ارکان مهم تعلیم و تربیت و مجری برنامه‌های آموزشی و تربیتی است. از معلمان و آموزگاران خوب، متعهد و دلسوز کشورم که ستیزه با سیاهی و نادانی را پیشۀ خود ساخته اند، صمیمانه آرزومندم که با تطبیق دقیق و مخلصانۀ نصاب تعلیمی، کودکان و جوانان میهن را بسوی فتح قله‌های رفیع دانش، اخلاق و معنویت رهنمون گردند.

کامیابی نظام آموزشی کشور بدون همکاری جدی مردم غیر ممکن است. ازین رو از همه اقشار و افراد ملت شریف افغانستان، بخصوص از خانواده‌ها و اولیای محترم شاگردان خواهشمندم که از هیچگونه همکاری در جهت تحقق اهداف معارف دریغ نورزند. همچنان از همه نویسنده‌گان، دانشمندان، متخصصان تعلیم و تربیت و اولیای محترم شاگردان تقاضا می‌شود که با ارائۀ نظریات و پیشنهادهای سالم و نقدهای سازندۀ خود وزارت معارف را در بهبود هر چه بیشتر کتاب‌های درسی همکاری نمایند.

لازم می‌دانم از تمام مؤلفان دانشمند و کارمندان اداری و فنی وزارت معارف که در تهیه، تألیف، طبع و توزیع این کتاب زحمت کشیده اند و از همه نهادهای ملی و بین المللی که در زمینۀ چاپ و توزیع کتب درسی همکاری نموده اند، قدردانی و تشکر نمایم.

در اخیر از خداوند منان استدعا دارم که به لطف بی‌پایان خود، ما را در تحقق آرمان‌های مقدس معارف یاری رساند. إنه سمیعٌ قریبٌ مجیب.

دکتور اسدالله حنیف بلخی

وزیر معارف

فهرست مطالب

عنوان **فهرست**

پیشگفتار

رهنمای معلم کتابی است که معلمان محترم را با اهداف عمومی تعلیم و تربیت، اهداف دورهٔ تعلیمی، پلان درسی و شیوهٔ تدریس یک درس و عملی ساختن دقیق برنامه درسی در صنف رهنمایی می کند.

این رهنما در دو فصل تنظیم شده است. فصل اول تحت عنوان کلیات و معرفی برنامهٔ درسی و فصل دوم تحت عنوان رهنمای تدریس می باشد. فصل اول شامل دو قسمت است مقدمه و آشنایی با برنامه درسی.در قسمت مقدمه، معلمان با مقاصد تعلیم و تربیت و رسالت معلمی آشنا می‌شوند، آنها آگاه می‌شوند که اهداف نظام تعلیم و تربیت کشور عزیز ما افغانستان در ساحات مختلف اعتقادی و اخلاقی، علمی و تعلیمی، فرهنگی و هنری، مدنی، اجتماعی و اقتصادی چه مقاصدی را دنبال می کند. موضوعات درسی مختلف، برای تحقق این اهداف طراحی شده است و معلمان در صنوف مختلف باید تلاش کنند که از طریق ارا ئهٔ محتوا و روش‌های جذاب تدریس زمینهٔ تحقق این اهداف را فراهم سازند.

در قسمت دوم فصل اول معلمان عزیز با اهمیت موضوعات درسی، اهداف کلی آموزش هر درس، محتوای برنامهٔ(درسی)، نوع ارتباط عمودی موضوعات آموزشی در صنوف مختلف، روش‌های تدریس و شیوهٔ ارزیابی از معلومات و مهارت‌های شاگردان و مواد ممد برنامهٔ درسی آشنا می‌شوند. روش‌های تدریس که در هر رهنما معرفی شده است، متناسب با موضوع درس است، برای مثال روش‌های تدریس توصیه شده در درس ریاضی با درس علوم دینی ، اجتماعیات و یا آموزش زبان فرق می کند؛ وجه اشتراک این روش‌ها تأکید آن‌ها بر فعال بودن شاگردان در جریان تدریس تحت نظر معلم است.

فصل دوم این رهنما به برنامه ریزی سالانه (پلان سالانه) برای مناطق سردسیر و گرمسیر، نحوهٔ تدریس هر درس(پلان روزانه) و منابع و مآخذی که برای تألیف رهنما از آن‌ها استفاده شده اختصاص یافته است. باور نویسنده گان این رهنما بر این بوده است که معلمان گاه به دلیل نداشتن وقت کافی ممکن است که فرصت تهیهٔ پلان روزانه را نداشته باشند ویا این که هر کدام استنباط‌های خاص از اهداف درس داشته باشند، در نتیجهٔ تدریس خوب لازم به تذکر است که شیوهٔ تدریس توصیه شده مانع از آن نیست که معلمان نتوانند از روش‌هایی که خود در طی سال‌ها تدریس تجربه کرده اند استفاده نکنند. بدون شک بهترین روش تدریس، روشی است که در آن آموزش(ایجاد تغییر مثبت در شاگردان) صورت گیرد.

قسمت دیگری از پلان روزانه به پاسخ‌های متن درس، سؤالات آخر درس و یا بخش، اختصاص داده شده است. به منظورتوسعهٔ معلومات بیشتر معلمان در اخیر هر پلان درسی معلومات اضافی برای آن‌ها آورده شده است. معلمان محترم با ارسال نظرات خود به ریاست انکشاف نصاب تعلیمی می‌توانند به بهتر شدن این رهنما کمک کنند.

در آخر، موفقیت همه معلمان گرامی را در تربیت افراد صالح، با ایمان، وطن دوست و مسؤول در برابر کشور عزیز ما افغانستان از بارگاه خداوند جل جلاله خواهانیم.

فصل اول
کلیات و معرفی برنامهٔ درسی
اهمیت تعلیم و تربیت و رسالت معلمی

دانشمندان هر کدام تعلیم و تربیت را به شکل‌های مختلف تعریف کرده اند. عده یی تعلیم وتربیت را انتقال علم و دانش، ارزیابی و توسعهٔ میراث فرهنگی گذشته گان می‌دانند. عده یی نیز تعلیم و تربیت را تشکیل نهایی، صفات و قابلیت‌های معین در فرد خوانده اند. برخی هم تعلیم و تربیت را آشکار ساختن استعدادهای نهفته در فرد یا به بیان روشنتر رشد توانایی و استعدادهای فرد می‌شمارند.

برخی از دانشمندان، تعلیم و تربیت را آماده کردن فرد برای زنده‌گی در اجتماع و آشنا ساختن وی با آداب، رسوم، عقاید و افکار خاص می‌پندارند. امروز نظریات مفیدی در بارهٔ ماهیت تعلیم و تربیت به وسیلهٔ دانشمندان بزرگ ابراز شده است که نقل آن‌ها در این مقدمه از اهمیت خاصی برخوردار است.

بعضی از دانشمندان، تعلیم و تربیت را رهنمایی جنبه‌های متعدد ابعاد وجودی فرد؛ یعنی جنبه‌های جسمانی، عقلانی، عاطفی، اجتماعی، کاری، معنوی، هنری و اخلاقی می‌دانند.

همه تعاریف فوق از جهاتی درست اند؛ اما به تنهایی بسنده نیستند. دانشمندان علوم تربیتی درجریان تعلیم و تربیت از شاگردان انتظارات زیادی دارند. آن‌ها از شاگردان انتظار دارند که در کنار فراگیری علم و هنر با فرهنگ، آداب و رسوم کشور خود آشنا شده، به منظور سازگاری با جامعه و ورود موفقانه به اجتماع، دانش، مهارت‌ها و ذهنیت‌های خاصی را کسب کنند، تا در نتیجهٔ شکوفایی استعداد بتوانند قابلیت‌های خود را بروز دهند. مهارت‌های کاری و شغلی مورد نیاز را جهت کسب معاش و تأمین نیازهای اقتصادی جامعه یاد بگیرند. از سوی دیگر انتظار می‌رود ابعاد وجودی شاگردان که توسط زیست شناسان، روانشناسان، جامعه شناسان، فلاسفه و علمای اخلاق شناسایی شده است، از طریق تعلیم و تربیت رهنمایی، رشد و توسعه یابد.

نظام تعلیم و تربیت مطلوب، پرورش همگان را مورد توجه قرار می‌دهد و به تحقق همهٔ اهداف آن می پردازند. از سوی دیگر معلم آگاه و وارد به مبانی صحیح همهٔ دوره‌های تعلیمی به تحقق تمام اهداف تعلیم و تربیت از طریق فعالیت‌های مختلف درسی و نصاب تعلیمی توجه دارد.

شاگردان در دورهٔ نوجوانی دارای ویژه‌گی‌های خاصی اند. که از لحاظ فزیکی وارد مرحلهٔ جدیدی از تغییرات جسمانی می‌شوند. ارتباط شاگردان با یکدیگر و گروه هم سالان در این دوره شکل مخصوص به خود می گیرد. آماده‌گی شاگردان در این دوره برای انجام کارهای اجتماعی و

شناخت آداب و رسوم مردم و اقوام مختلف زیادتر از دورهٔ کودکی آنان است. نوجوانان در این دوره به لحاظ عاطفی از همکاری با دیگران و انجام کارهای خوب و کمک به دیگران احساس خوشی میکنند. آن‌ها دوست دارند که خود به طور مستقل بسیاری از امور مربوط به خویش را انجام دهند. ذوق هنری و حس زیبایی شناسی نوجوانان در این دوره بیش از دورهٔ کودکی است. نوجوانان علاقه دارند که خود را به شکل‌های مختلف نشان دهند. آن‌ها فرصت‌های مختلفی را برای آموزش فراهم می‌کنند. فرصت‌ها همواره متعادل و خوشایند برای معلم نیست؛ اما از اهمیت تربیتی خاصی برخوردار اند. یک معلم آگاه توجه دارد که از این فرصت‌ها برای رشد ابعاد وجودی شاگردان خود در زمینه‌های مختلف علمی، اجتماعی، اخلاقی، عاطفی، دینی، جسمانی و عقلانی استفاده نماید.

اهداف عمومی تعلیم و تربیت در افغانستان

اهداف عمومی تعلیم و تربیت در افغانستان و انکشاف همه جانبهٔ علم و دانش در جهت تعلیم و تربیت برای همه ضروری پنداشته می‌شود. نکات آتی شاخص‌های تعلیم و تربیت می‌باشد:

الف- اهداف اعتقادی و اخلاقی

- تقویهٔ ایمان و اعتقاد به اساسات دین مقدس اسلام، توسعهٔ بینش اسلامی عاری از افراط و تفریط مبتنی بر تعالیم قرآن مجید و سنن پیامبر ﷺ.
- ایجاد روحیهٔ خود شناسی به منظور خدا شناسی.
- تقویهٔ روحیهٔ اعتماد به نفس و الزام به سجایای اخلاقی.
- ایجاد روحیهٔ دسپیلین پذیری و رعایت ارزش‌های قبول شده.
- تقویهٔ روحیهٔ درک مسؤولیت در برابر ارزش‌های تعلیمی، تربیتی و اجتماعی.

ب- اهداف علمی و آموزشی

در نتیجهٔ پروسه‌های آموزشی که به وسیلهٔ نصاب تعلیمی و سایر فعالیت‌های که ماورای نصاب تعلیمی صورت می‌گیرد، شاگردان دانش اساسی و لازمی را کسب و مهارت‌های عالی فکری را انکشاف خواهند داد؛ بنابران اهداف مهم علمی و آموزشی زیر در نظر گرفته شده است:

- کسب و تقویهٔ مهارت‌های آموزشی از قبیل: شنیدن، سخن گفتن، خواندن، نوشتن، در فراگیری زبان‌های رسمی و خارجی.
- در فراگیری مهارت‌های آموزشی: انکشاف استعدادها برای ارزیابی خودی در پروسه‌های آموزش و نتایج حاصله از آن.

- تقویت قابلیت تفکر، تعمق، مطالعه، تحقیق و ابتکار در زمینه‌های علمی، فرهنگی، فنی و مسلکی.
- آموزش علوم، فنون، تکنالوجی معاصر و کسب مهارت‌های فردی و اجتماعی مورد نیاز.
- کسب مهارت جهت حل معضلات و مشکلات فردی و اجتماعی.

ج - اهداف فرهنگی و هنری

- شناخت فرهنگ و هنر (صنایع دستی، سوزن دوزی، خامکدوزی، بافت، انجنیری، رسامی، نقاشی، خطاطی، تزیین خانه) و هنرهای سالم جهانی، پرورش و رهنمایی ذوق و استعدادهای هنری و زیبایی شناسی.
- آگاهی از تاریخ، فرهنگ، تمدن ملی و اسلامی افغانستان و جهان.
- حفظ اصالت و انکشاف فرهنگ، آداب و سنن پسندیدهٔ جامعهٔ افغانستان.
- انکشاف مهارت‌های هنری از طریق تمرین و فعالیت‌های انفرادی و جمعی.

د - اهداف مدنی و اجتماعی

تعقیب اهداف ذیل در انکشاف موقت شاگردان به حیث اعضای یک خانواده، محل، منطقه، اجتماع ملی و بین المللی کمک خواهد کرد:

- تقویهٔ روحیهٔ حفاظت از نوامیس ملی، تحکیم بنیاد روابط خانواده‌گی بر پایهٔ تساوی حقوق و اخلاق اسلامی.
- تقویهٔ روحیهٔ برادری، تعاون، صلح، عدالت اجتماعی، همبسته‌گی ملی و بین المللی.
- انکشاف حس خیر خواهی وارتقای فضایل اخلاقی، ضدیت با جنگهای غیر مشروع و مبارزه با مواد مخدر.
- تقویهٔ روحیهٔ احترام به قانون ورعایت آن، حمایت از حقوق قانونی همه گان بدون در نظر داشت قوم، جنس، سن، موقف اقتصادی، اجتماعی و وابسته‌گی سیاسی و امثال این‌ها.
- انکشاف روحیهٔ مشارکت در فعالیت‌های دینی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی.
- تقویهٔ روحیهٔ انتقاد و انتقاد پذیری، حوصله مندی واحترام به آرا، اندیشه‌ها و افکار دیگران.
- رشد و انکشاف روحیهٔ احترام به شخصیت افراد، کرامت انسانی و رعایت آداب معاشرت در روابط اجتماعی.
- ایجاد روحیهٔ حل مسالمت آمیز اختلافات و منازعات به طور صلح آمیز و سازنده.
- ایجاد روحیهٔ فرهنگ شکیبایی و همدیگر پذیری.
- تقویهٔ روحیهٔ استفاده از تجارب و دستاوردهای علمی و تخنیکی جامعهٔ بین المللی.

- تقویت روحیهٔ احترام به کرامت انسانی و دانستن اساسات حقوق بشر.
- رشد و انکشاف روحیهٔ احترام به مقام والای زن و حمایت از حقوق آنان.
- رعایت حقوق بزرگان، همسایه گان و موازین جامعهٔ مدنی.

هـ- اهداف اقتصادی

- درک ضرورت انکشاف اقتصادی جامعه و ارتباط آن با اقتصاد خانواده.
- درک ارزش و اهمیت کار و روحیهٔ اشتغال در مشاغل مفید.
- ایجاد روحیهٔ صرفه جویی، قناعت، پرهیز از اسراف و تجمل گرایی.
- شناخت منابع اقتصادی کشور و شیوه‌های مناسب استخراج و استفاده از آن‌ها و پرورش و رشد روحیهٔ حراست از اموال عامه.

و - اهداف عمومی دوره لیسه از صنف (۱۰-۱۲)

شاگردانی که دوره متوسطه را مؤفقانه سپری نمایند، شامل این دورهٔ تعلیمی و تربیتی می‌شوند. هدف کلی این دوره انتخاب مسیرهای مختلف زنده‌گی مطابق با استعداد و علاقهٔ شاگردان و با در نظر داشت ضرورت‌ها وامکانات کشور می‌باشد و اهداف این دوره را قرار ذیل می‌توان در نظرگرفت:

۱- تقویت دستاوردهای تعلیمی و تربیتی دوره‌های گذشته و آماده‌گی برای تحصیلات عالی.
۲- توسعهٔ معلومات و تعمیق تربیت دوره‌های گذشته و آماده‌گی برای تحصیلات عالی.
۳- انکشاف روحیهٔ خود شناسی به منظور معرفت بیشتر به خداوند ﷻ
۴- تشخیص استعدادهای شاگردان در رشته‌های مختلف علوم.
۵- گسترش معلومات و انکشاف حس کنجکاوی شاگردان در بارهٔ محیط زیست، قوانین طبیعت، علوم و تجارب پیشرفتهٔ بشری که با مفاهیم، وسایل و اساسات ساینس استوار باشد.
۶- انکشاف متوازن آموزش زبان‌های رسمی کشور، تقویه زبان‌های مادری و زبان‌های خارجی و انکشاف سویهٔ علمی شاگردان در افادهٔ اهداف به صورت تحریری و شفاهی.
۷- انکشاف روحیهٔ اخوت، تعاون، صلح و همبسته‌گی ملی، ضدیت با جنگ‌های ناروا، مبارزه با مواد مخدر و نفی انواع تبعیض و تعصب و سمت دهی شاگردان در راستای رقابت سالم در کارهای شایسته.
۸- رشد مهارت تصمیم گیری شاگردان برای انتخاب شغل مطابق با ذوق، علاقه و استعدادهای آن‌ها.
۹- رشد روحیهٔ مسؤولیت پذیری و انکشاف معلومات شاگردان در فعالیت‌های دینی، فرهنگی و اجتماعی.
۱۰- رشد علاقهٔ شاگردان به کار رسمی در جهت فراهم ساختن زمینه‌های علمی آن.

۱۱- انکشاف مهارت سنجش خودآزمایی در پروسه‌های آموزشی.

۱۲- مواظبت از وضع صحی خویش.

ضرورت

درحدیث شریف آمده است که روزی پیامبر بزرگوار اسلام از روی منبر خطاب به صحابهٔ کرام چنین فرمود : (وَیلٌ لِآباءِ اَولادِ آخِرِ الزَّمان) وای برپدران اولاد آخر زمان، صحابه عرض کردند یارسول الله مگر آن پدران به دین یهود اند ؟ فرمود: نه گفتند : مگرآن پدران آخر الزمان نصاری اند؟ فرمود: نه ، آنان مسلمان اند ولی برای اولاد شان چیزی از علوم واجبه یاد نمیدهند (وَلَکِن لَایَتَعَلَّمُونَهُم شَیًأً مِنَ الفَرایِض) بعد پیامبر (ص) جملهٔ فرمود که ضرورت واقعی تدوین وتدریس این مضمون را نشان میدهد ، چنین فرمود: من از آنان (آن پدران اولاد آخر زمان)بیزارم وآنان از من بیزارند (اَنَا بَرِیءٌ مِنهُم وَ هُم بَرِیءٌ مِنّی) . در حدیث دیگر علوم فریضه را توضیح داده که همین سه مضمون عقاید وفقه واخلاق است. این ازیکطرف واز طرف دیگر، شرایط کشور ما بعد ازمرارت های طولانی مردم ومهاجرت های برخی از هموطنان به داخل وخارج کشور شرایطی را پیش آورد که ضرر آن به تعلیم و تربیه فرزندان وطن ، وارد آمد، بعداز آن اندک شرایط تعلیم وتربیه بهتر شد، زمینه تعلیم وتعلم در بیشتر موارد به وجود آمد. اما بازهم برای رسیدن به شرایط مطلوب فاصله زیاد است. درنتیجه تمام این اوضاع واحوال وشرایط استثنایی ضرورت تدوین وتالیف این کتاب را مضاعف وچندین برابر کرده است.

- اهداف کلّی کتاب

ا – آ شنا شدن متعلمین از طریق معلمین شان با اصول عقاید اسلامی وفقه واحکام واخلاق اسلامی

۲ - توسعه معلومات و تعَمُّق در مسایل دینی، اخلاقی و مبانی اعتقادی و آشنایی مزید به دانش اسلامی.

۳ – تقویت دستاوردهای تعلیمی و تربیتی دوره‌های گذشته و آماده گی برای دورهٔ بعدی.

۴ – با فهم درست اصول تعلیم وتربیه دینی درعرصه های گوناگون زندگی اعتقاد پیدا کنند .

۵ - انکشاف روحیهٔ خود شناسی به منظور معرفت بیشتر به خداوند(ج) وفراگیری اوامر واحکام خدا وند (ج) راجع به احکام ومعرفت واخلاق اسلامی.

۶ – توانائی پیدانمودن متعلمین برای انتقال آموخته های مربوط به تعلیم وتربیت اسلامی از خود به دیگران.

۷- مهارت پیدا کردن در تدریس وتبیین وبازگو کردن برخی قواعد ضروری مضامین تعلیم وتربیت اسلامی.وهمچنین پرورش روحیۀ مسئوولیت پذیری و انکشاف معلومات شاگردان در فعالیت‌های دینی، فرهنگی و اجتماعی و جهت دهی شاگردان در راستای رقابت‌های سالم در کارهای شایسته وهمچنین پرورش علاقۀ شاگردان به کار وسعی در جهت فراهم ساختن زمینه‌های علمی آن.وهمچنین انکشاف مهارت‌های سنجش خود در مراحل آموزشی وغیره .

شیوه‌های تدریس

انسانها چه درفعالیتهای عادی وچه در تحقیقات علمی وچه در جریان تعلیم وتربیه از خود اهدافی دارد ووظایفی برای خود تعیین میکند . اما درپهلوی آن مسئله ای بسیار مهم پیداکردن راه درست ، مناسب وتعیین شیوه کار عملی که برای رسیدن به این اهداف واجرای وظایف است .

در حقیقت همین مجموعه موازین روش ها وشیوه ها است که از آن برای تحقیق تئوریکی وفعالیت های پراکتیکی (عملی) استفاده میشود .

واهمیت روش تدریس در آن است که روش تدریس چه عکس العمل را تولید میکند واین عکس العمل چقدر مهم است . زیرا از آن برای انتقال واقعیت ها استفاده میشود. غرض اصلی از تدریس این است که تغییرات مطلوبی در وجود ورفتار شاگرد ایجاد شود وبه عبارت دیگر یادگیری صورت گیرد .

یادگیری وقتی آسان وموثر است که معلم در وقت تدریس از روش تدریس های صحیح استفاده کند . از طرف دیگر هر معلم دارای عقاید، افکار واستعدادهای متفاوت است. از این جهت چگونگی استفاده از روش تدریس ها نیز بر حسب شخصیت هر معلم فرق میکند. شاید یک معلم از استعمال یک روش تدریس نتیجه مثبت بگیرد ولی برای معلم دیگر این روش تدریس سودمند نباشد.

همانطوریکه اطلاع ازهر روش تدریس در کیفیت کار معلم موثراست، شخصیت وابتکار وذوق هر معلم نیز در طرز استفاده از روش تدریس ها نقش اساسی دارد. باید دانست که منظور از روش تدریس، مقید ساختن معلم به انجام کارهای یک نواخت وراهنمائی در انجام کارهای جزئی نیست، بلکه در واقع هر روش تدریس به منزلۀ مکتبی در تعلیم و تربیه است که همه معلمان باید از آن آگاه باشند .

اینک به چنداصل از اصول ویا میتودها که در سیستم های تعلیم وتربیه از آن استفاده میشود وشکل عمومیت بخود گرفته است اشاره میشود :

لازم است معلّمین محترم توجّه داشته با شند که موّفقیت آنها در این است که در هر درسی از روشهای که به آنها اشاره می گردد به صورت تلفیقی استفاده نما یند .برای آگاهی به چند روش به طور اختصار اشاره می شود.

۱- شیوهٔ تفکر استقرایی(سیر از جزء به کل)

طبق این شیوه معلم با طرح سؤال‌های هدفمند شاگردان را به سمت اهداف درس رهنمایی می کند. این عمل باعث میشود که اذهان شاگردان سیر از جز به کل را دنبال کند و تا پایان درس از مفاهیم مورد نظر آگاهی و اطمینان یابد.

۲- تمثیل

استفاده از این روش درامر آموزش یکی از شیوه های بسیار معمو ل ورائج است

با استفاده از این شیوه به راحتی می توان مفاهیم را به شاگردان منتقل کرد .کما این که خداوند در قر آن در موارد گوناگون برای تفهیم پیام آ یات از مَثَل استفاده کرده است برای موفّقیت در تدریس این کتاب یکی از بهترین روش، استفاده از تمثیل است. ،مخصوصاً در مسائل تبیین آثار وعواقب اوصاف وملکات.

۳- روش تحقیق ومطا لعه

برای این که توا نائی علمی متعلمین را با لا ببریم با ید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند برای موفقّیت آنها در مطالعه لازم است نحوه درست مطالعه کردن را به آنها یاد داد .

۴ – کنفرانس دانش آموزی

شاگردا ن نیاز به اعتماد به نفس دارد ویکی ازوظا یف معلّم هم این است که اعتماد به نفس را در شاگرد خود تقویت کند بنا بر این لازم است از بین شا گردان افرادی را به نوبت انتخاب نما یند تا در یک مو ضوع معیّن مطا لعه کرده در صنف صحبت کند(لکچر بدهد) که این کار دو فایده مهم دارد هم دربا لا بردن دا نش آنها کمک می کند وهم با عث رقا بت مثبت بین محصلین می گردد .

۵- روش مناظره

در روش منا ظره بر خلاف روش کنفرانس معمو لاً از بیش از دو نفر استفاده می گردد بنا براین لازم است معلّم موضوعاتی را برای شا گردان معیّن کرده از آنها بخوا هد دردو گروه با هم، نخست،خوب موضوع را مورد مطالعه قرار دهند آنگاه با هم منا ظره نمایند. اما در بیان مسایل اخلاقی این روش آن قدر جالب نیست .

۶- روش شفاهی (سخنرانی یا لکچر)

میتودیا روش شفاهی آنست که معلم برای شرح و توضیح مطالب خود آن را برای شاگردان بیان کند. اساس این میتود لکچر است. تعریف امروزی آن اینطور است **: لکچر** آن روش درس دادن است که معلم توسط آن اساسات ، مفاهیم و حقایق را به قسم شفاهی به شاگردان یا شنوندگان تقدیم می کند.

این میتود یا روش پنج جنبه دارد:

۱- داشتن هدف مشخص : معلم حتما بداند که چه چیز را درس میدهد.

۲- انکشاف دادن موضوع: فهرست موضوعات و موادی را که معلم می خواهد تدریس نماید، باید ترتیب دهد.

۳- بررسی موضوع : بعد از تشریح معلم باید با خود معلوم کند که شاگردان موضوع را فهمیده است یا نه .

۴- یکجا نمودن معلومات: وقتی که معلم مطمئن گردید که شاگردانش بالای موضوع تسلط یافته اند،آنها را تشویق نماید که معلومات جدید را با ذخیره علمی خود یکجا سازند.

۵- موارد استعمال موضوع : معلم به قسمی از اقسام موضوع جدید را بیان نموده و درس خود را پایان دهد.

۳ـ روش مقایسه

یکی از روش‌هایی که در آموزش نگارش نقش مؤثر و فعال دارد، روش مقایسه است؛ برای مثال: می‌خواهیم"نگارش"و "نگارش ادبی" را آموزش دهیم. ابتدا نمونه یی از یک نوشتهٔ علمی و ادبی را ارائه می‌دهیم:

- قید در جمله معمولاً مقدار صفت یامسند را نشان می‌دهد. گاه قید در بارهٔ فعل جمله توضیح میدهد یا تمام جمله را مقید میکند. این توضیح ممکن است گسترده باشد...(نوشته علمی)
- کلبهٔ گلی آنان روی خاک نمناک و نم کشیدهٔ کنار رود خانه خمیده بود و گویا پنجه‌های خود را به خاک فرو برده بود و در سراشیبی آنجا را به زور روی تپه نگه می‌داشت. باران سر و روی آن را شسته بود. (نوشتهٔ ادبی)

– در نوشتهٔ اول، کلمات هر یک معنای دقیقی دارند؛ اما در نوشتهٔ دوم، کلمه‌ها با معنای چند پهلو انتخاب شده اند.

– در نوشتهٔ اول پیام در کمترین کلمات، ارائه شده؛ اما در نوشتهٔ دوم به چگونه گی ارائهٔ پیام وجنبه‌های ادبی آن توجه شده است.

استفاده از شیوهٔ مقایسه برای تدریس و انتقال این روش به شاگردان، جهت تشریح یک پدیده، مناسب است. با استفاده از مقایسهٔ تفاوت‌ها و شباهت‌های دو یا چند پدیده یا مسأله، موضوع را به راحتی می‌توانیم بیان کنیم.

۵- روش پرسش و پاسخ

در جریان تدریس یک مهارت می‌تواند از طریق پرسش و پاسخ عملی گردد. این روش سابقه یی طولانی دارد. سقراط در قرن پنجم قبل از میلاد از این روش استفاده کرد.

معلم می‌تواند مفاهیم اساسی درس را روی تختهٔ صنف بنویسد و با کمک شاگردان به پرسش‌ها پاسخ دهد.

پرسش‌ها باید روان، ساده و در بر گیرندهٔ مفاهیم اصلی درس باشند؛ پیوسته‌گی منطقی در آن‌ها دیده شود؛ بحث صنف وذهن شاگردان را جهت دهد. بین پاسخ‌های ارائه شدهٔ شاگردان توافق به وجود آید؛ به همه شاگردان سهم فعال داده شود و پرسش‌ها از ساده به مشکل تنظیم گردد.

۶ - روش تمرین دادن

معلم پس از آن که یکی از مهارتهای نگارشی را تدریس نمود، با یک یا چند تمرین شاگردان را به تکرار واستعمال این مهارتها وادار می‌سازد؛ برای مثال: پس از آموزش نشانه گذاری و عملی ساختن هر یک و استفاده از آن یک متن به شاگردان سپرده شود تا آن را علامت گذاری کنند یا هنگامی که بند(پاراگراف) درس داده میشود، متنی که در آن بندها مشخص نشده اند، به دانش آموزان داده شود تا آن بندها را از هم جدا کنند.

معلم می‌تواند از این روش در کنار سایر روش‌ها به طور مستمر استفاده کند.

۷ ــ روش حل مسأله

در این روش، تفکر منطقی تقویت می‌شود و از ین طریق می‌توان به شاگردان آموخت تا بین پدیده‌ها روابط تازه کشف کنند. این روش به شاگرد یاد می‌دهد که با اتکا به خود و استفاده از تفکر منطقی در بارهٔ موضوع مورد نظر تحلیل نماید و یا دست به نگارش یک مقاله بزند؛ معلم گرامی می تواند با معرفی مراحل پنجگانه عملاً به شاگرد نشان می‌دهد که چگونه موضوع را تحلیل نموده و به صورت یک کار تحقیقی آماده سازد.

۱- مشخص کردن مسأله.

۲- حدس زدن یا مشخص کردن علل مسأله.

۳- در نظر گرفتن راه حل‌های ممکن.

۴- انتخاب بهترین راه حل.

۵- عملی کردن راه حل انتخابی.

۸ــ روش کار (فردی ــ گروهی)

در این روش شاگرد فرا تر از یک مستمع با رهنمایی معلم و همکاری گروه می‌تواند آموخته‌های خود را تعمق بخشد و آن‌هارا به صورت مهارتی وعملی در آورد. در روش یاد شده، شاگرد کاملاً فعال

است و از حد اکثر وقت صنف استفاده میکند. مهارتهایی چون تهیهٔ وترین دیواری، نقد وبررسی نوشته، مقایسه،..با روش واحد قابل اجرا است.

معلم پس از ارائهٔ توضیحات لازم پیرامون یک درس میتواند به هر یک از گروه‌های کار، موضوعی را واگذار نماید تا انجام دهند ودر پایان وقت گروه‌ها نتایج کار خود را به وسیلهٔ نمایندهٔ گروه ارائه دهند. حتی جریان تدریس نیز میتواند به صورت گروهی انجام گیری.

۹- روش عمومی تدریس

روش عمومی تدریس در واقع نوع درس است که عناصر مهم در پیکرهٔ آن پیش بینی می‌شود.

روش‌های تدریس بر حسب فعالیت شاگردان به دودسته فعال و غیر فعال تقسیم می‌شوند در روش تدریس فعال، شاگرد خود در جریان آموزش شرکت می‌کند و محور اوست (شاگرد محوری) ولی در روش غیر فعال، معلم پیوسته سخن می‌گوید و عمل می‌کند و شاگرد ساکت و بی حرکت می‌ماند(معلم محوری)؛ یا اینکه معلم و شاگرد هر یک به کار خود می‌پردازند و در کار همدیگر دخالت نمی‌کنند.

نوع دیگری از آموزش فعال (مشارکتی) است که این روش نتیجهٔ مثبت را به همراه داشته است.

فصل دوم

رهنمای تدریس

در فصل اول این رهنما شما معلمان محترم با کلیات برنامه درسی، روش‌های تدریس آشنا شدید، در این فصل با پلان سالانه و روش تدریس هر درس آشنا خواهید شد.

پلان سالانهٔ درسی

نشان می‌دهد که محتوای یک کتاب درسی را در طول یک سال چگونه تقسیم بندی کنید. در کشور ما شروع سال تعلیمی برای ولایات سردسیر و گرمسیر فرق می‌کند. در ولایات گرمسیر سال تعلیمی از اول خزان شروع می‌شود و دو هفتهٔ ماه جدی به امتحان اختصاص داده شده و در هفتهٔ آخر شاگردان رخصت می شوند. در پایان فصل بهار یعنی جوزا، دو هفتهٔ اول به امتحان شاگردان و سه ماه به رخصتی اختصاص داده شده است.

در ولایات سرد سیر سال تعلیمی از اول ماه حمل آغاز می‌شود. امتحانات چهارنیم ماهه در دو هفتهٔ آخر ماه سرطان آغاز شده، شاگردان در دوهفتهٔ اول ماه اسد پس از امتحانات رخصت می شوند. امتحانات سالانه در اول ماه قوس شروع می‌شود و الی دو هفته ادامه می‌یابد. پس از آن شاگردان برای سه ماه رخصتی زمستانی دارند. سال تعلیمی در مجموع ۲۸ هفته است. برای تنظیم پلان سالانه تعداد صفحات کتاب درسی را بر عدد ۲۸ تقسیم می‌کنیم. عدد به دست آمده نشان می‌دهد که شما در هر هفته چه تعداد صفحاتی از کتاب درسی را باید تدریس کنید.

پلان سالانه مخصوص ولایات گرمسیر

فصل	ماه	هفتۀ اول	هفتۀ دوم	هفتۀ سوم	هفتۀ چهارم
خزان	میزان				
	عقرب				
	قوس				
زمستان	جدی	امتحانات	امتحانات	رخصتی	رخصتی
	دلو				
	حوت				
بهار	حمل				
	ثور				
	جوزا	امتحانات	امتحانات	رخصتی	رخصتی

پلان سالانه مخصوص ولایات سردسیر

فصل	ماه	هفتۀ اول	هفتۀ دوم	هفتۀ سوم	هفتۀ چهارم
بهار	حمل				
	ثور				
	جوزا				
تابستان	سرطان			امتحانات	امتحانات
	اسد	رخصتی	رخصتی		
	سنبله				
خزان	میزان				
	عقرب				
	قوس	امتحانات	امتحانات	رخصتی	رخصتی

بخش اول عقاید

شماره درس: ۱

شرک، انواع و علایم آن

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با مفهوم شرک و انواع و علایم آن آشنا شوند

۲- شاگردان مفهوم درس را بیان کرده بتوانند.

۳- توجه و التزام‌شان نسبت به آنچه آموخته اند افزایش یابد.

شیوه‌های مناسب تدریس

سخنرانی: در این روش که یک موضوع، به طور منسجم طرح شود و توضیح داده شود می‌تواند مؤثر واقع شود.

کنفرانس توسط شاگردان: این روش باعث انکشاف ذهنی و رشد خلاقیت‌های فکری شاگردان می‌گردد.

سایرشیوه‌های مناسب

پرسش و پاسخ، ایجاد فرصت تأمل با خود.

وسایل مورد نیاز

کتاب تعلیم و تربیه اسلامی صنف یازدهم، تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر

لغات واصطلاحات درس

نفی: ممنوع ساختن

اثم: گناه

اجتناب: دوری کردن

مصدر: کلمه یی که فعل وسایرکلمات ازآن ساخته می شود.

شرک جلی: شرک واضح مانند پرستش بت ها

شرک خفی: شرک غیر واضح، مانند هواپرستی

شرک نظری: شریک قراردادن برای خداوند ﷻ در نظر وفکر.

شرک عملی: شرک در عمل ورفتار

فعالیت‌های تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگردان	زمان
۱	سلام و احوال پرسی گرفتن حاضری		۵ دقیقه
۲	ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	به دقت گوش می‌دهند، فکر می‌کنند و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
۳	یکی ازشاگردان متن درس، را می‌خواند و معلم گرامی اشتباهات اورا تصحیح می کند.	به دقت گوش می‌دهند	۵ دقیقه
۴	اصطلاحات و نکات اصلی درس را روی تخته می‌نویسد، معنای هریک را ازشاگردان می‌پرسد، سپس خودش معنای صحیح آن را می‌نویسد و پیرامون آن توضیح می‌دهد.	گوش می‌دهند، می‌نویسند و در توضیح معانی کلمات، مشارکت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
۵	به شاگردان فرصت می‌دهد تا سؤال‌های شانرا مطرح کنند.	می‌پرسند	۵ دقیقه
۶	**ارزیابی**: ۱- انواع شرک را با ذکر مثال بیان نمایید. ۲- علایم شرک را توضیح دهید.	جواب می‌دهند	۵ دقیقه
۷	**کارخانه گی** ۱. در مورد شرک فعلی تحقیق نموده و نتیجه را در صنف بخوانید.		

معلومات تکمیلی

شرک

شرک یعنی: به غیرخدا تکیه کردن، به مخلوق خدا مقام خدایی دادن. دومسأله در لابلای تمام داستان های قرآن زیاد به چشم می خورد:

۱- زنده کردن ایمان به قدرت الهی، توجّه به الطاف و امدادهای غیبی و غافل نشدن از غضب و قهر خدا.

۲- کوبیدن تمام تکیه گاه های موهوم و خط بطلان کشیدن بر معیارهای غلط و از بین بردن مویرگ های شرک.

در قرآن می خوانیم: حضرت نوح به فرزند خود هشدار داد وبه او اخطار کرد که همه کفّار با غضب خدا در آب غرق خواهند شد، فرزندش گفت: من تا قهر خدای تو را ببینم به کوه پناه می برم مشاهده می فرمایید که منطق فرزند نوح چیست، اوکوه وقدرت کوه را در برابر قهر خدا قرار می دهد. این نمونه روحیّه شرک است. اگر ما هم در برابر خدا همچون فرزند نوح کسی یا چیزی را عَلم کنیم مشرکیم.

تاریخچه شرک

انسان، موجودی است مادّی و به امور مادّی تمایل زیادی دارد. در زمان های قدیم هنگامی که شخصیّت بزرگی مرگش فرا می رسید و از میان مردم می رفت، آنها به خاطر عشق و علاقه یی که به او داشتند، مجسّمه او را ساخته، مورد احترام و تکریم قرار می دادند. این احترام کم کم به پرستش تبدیل گردید.

از عوامل دیگری که می توان به عنوان پدید آورنده شرک در جامعه نام برد، ترس از طاغوت ها، طمع، تقلید و رفاقت هاست.

تنوّع شرک

شرک در طول تاریخ دارای مظاهر گوناگونی بوده است، دیروز جامعه انسانی شاهد گونه هایی از شرک بوده، امروز شاهد گونه هایی دیگر از آن هستیم.

برای مطالعه بیشتر به کتاب ذیل مراجعه کنید:

۱- اصول عقاید، توحید، محسن قرائتی

۲- منشور عقاید امامیه، جعفر سبحانی

شماره درس: ۲

موضوع درس: عدل الهی

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس:

۱- شاگردان با مفهوم عدل الهی و انواع آن آشنا شوند

۲- شاگردان مفهوم درس را بیان کرده بتوانند.

۳- توجه و التزام‌شان نسبت به آنچه آموخته اند افزایش یابد.

شیوه‌های مناسب تدریس

سخنرانی: در این روش که یک موضوع، به طور منسجم طرح شود و توضیح داده شود می‌تواند مؤثر واقع شود.

کنفرانس توسط شاگردان: این روش باعث انکشاف ذهنی و رشد خلاقیت‌های فکری شاگردان می‌گردد.

سایرشیوه‌های مناسب

پرسش و پاسخ، ایجاد فرصت تأمل با خود.

وسایل مورد نیاز

کتاب تعلیم و تربیه اسلامی صنف یازدهم، تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر

لغات واصطلاحات درس

مبنا: ریشه

تکوین: عالم آفرینش

تشریع: عالم امر ونهی وتکالیف

معنای اجمالی: معنای فشرده ومختصر

قابلیت: استعداد و ظرفیت

فرجام: سرانجام

طغیان: سرکشی

فعالیت‌های تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگردان	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی گرفتن حاضری		۵ دقیقه
۲	ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	به دقت گوش می‌دهند، فکر می‌کنند و جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۳	یکی ازشاگردان متن درس، را می خواند و معلم گرامی اشتباهات اورا تصحیح می کند.	به دقت گوش می‌دهند	۵ دقیقه
۴	اصطلاحات و نکات اصلی درس را روی تخته می‌نویسد، معنـــــــــای هریک را ازشاگردان می‌پرسد، سپس خودش معنای صحیح آن را می‌نویسد و پیرامون آن توضیح می‌دهد.	گوش می‌دهند، می‌نویسند و در توضیح معانی کلمات، مشارکت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
۵	به شاگردان فرصت می‌دهد تا سؤال‌های شانرا مطرح کنند.	می‌پرسند.	۵ دقیقه
۶	**ارزیابی** ۱. عدل یعنی چه؟ سخن امام علی علیه السلام در این مورد چیست؟ ۲-انواع عدل را با ذکر مثال بیان نمایید.	جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۷	**کارخانه گی** شاگردان در مورد تاثیرات اجتماعی اعتقاد به عدالت تحقیق نموده نتیجه را در ۸ سطر بنویسند		

معلومات تکمیلی

(قال فمن ربکما یاموسی قال ربنا الذی اعطی کل شی ء خلقه ثم هدی)

ترجمه:

(فرعون) گفت پروردگار شما کیست، ای موسی؟!

موسی گفت: «پروردگار ما کسی است که به هر موجودی آنچه را لازمه آفرینش او بود داده، سپس رهبریش کرده است» و از آن نیز بار دیگر شما را بیرون می‌آوریم.

تفسیر:

هنگامی که فرعون از موسی و هارون پرسید: پروردگار شما کیست؟ موسی بلافاصله معرفی بسیار جامع و در عین حال کوتاهی از پروردگار کرد. گفت: پروردگار ما همان کس است که به هر موجودی آنچه

لازمه آفرینش او بوده است داده و سپس او را در مراحل هستی رهبری و هدایت فرموده است (قال ربنا الذی اعطی کل شی ء خلقه ثم هدی)

در این سخن کوتاه، موسی اشاره به دو اصل اساسی از آفرینش و هستی می‌کند که هر یک دلیل مستقل و روشنی برای شناسایی پروردگار و عدل الهی است: نخست اینکه خداوند به هر موجودی آنچه نیاز داشته بخشیده است، این همان مطلبی است که در باره آن می توان کتابها نوشت، بلکه کتابها نوشته اند.

اگر ما اندکی در باره گیاهان و جاندارانی که در هر منطقه یی زندگی می کنند، اعم از پرندگان، حیوانات دریایی، حشرات، خزندگان دقت کنیم خواهیم دید که هر کدام هماهنگی کامل با محیط خود دارند و آنچه مورد نیازشان است در اختیارشان می باشد.

ساختمان پرندگان آنچنان است که از نظر شکل، وزن و حواس مختلف، آنها را برای پرو از آماده می‌کند و ساختمان جانوران اعماق دریاها نیز همین گونه است.

و مسلما بحث از آنها در این مختصر نمی‌گنجد.

مسأله دوم: مسأله هدایت و رهبری موجودات است که قرآن آن را با کلمه ثم در درجه بعد از تامین نیازمندیها قرار داده است.

ممکن است کسی یا چیزی و سایل حیاتی را در اختیار داشته باشد. اما طرز استفاده از آن را نداند، مهم آنست که به طرز کاربرد آنها آشنا باشد، و این همان چیزی است که ما در موجودات مختلف به خوبی می بینیم که چگونه هر کدام از آنها نیروهایشان را دقیقا در مسیر ادامه حیاتشان به کار می گیرند، چگونه لانه می سازند، تولید مثل می کنند، فرزندان خود را پرورش می دهند و از دسترس دشمنان مخفی می شوند، و یا به مبارزه با دشمن برمی خیزند.

انسانها نیز دارای این هدایت تکوینی هستند، ولی از آنجا که انسان موجودی است دارای عقل و شعور، خداوند هدایت تکوینیش را با هدایت تشریعی او به وسیله پیامبران همراه و همگام کرده است که اگر از آن مسیر منحرف نشود مسلما به مقصد خواهد رسید.

به تعبیر دیگر انسان به خاطر داشتن عقل و اختیار، وظایف و مسؤلیتها و به دنبال آن برنامه های تکاملی دارد که حیوانات ندارند و به همین دلیل علاوه بر هدایتهای تکوینی نیاز به هدایت تشریعی نیز دارد.

برای مطالعه بیشتر به کتاب‌های ذیل مراجعه نمایید:

۱- تفسیر نمونه، آیهٔ الله ناصر مکارم شیرازی وجمعی دیگر

۲- منشور عقاید امامیه، علامه جعفر سبحانی، ص۷۶- ۸۴

شماره درس: ۳

موضوع درس: علم الهی

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با مفهوم علم الهی و انواع آن آشنا شوند

۲- شاگردان مفهوم درس را بیان کرده بتوانند.

۳- توجه و التزام‌شان نسبت به آنچه آموخته اند افزایش یابد.

شیوه‌های مناسب تدریس

سخنرانی: در این روش که یک موضوع، به طور منسجم طرح شود و توضیح داده شود می‌تواند مؤثر واقع شود.

کنفرانس توسط شاگردان: این روش باعث انکشاف ذهنی و رشد خلاقیت‌های فکری شاگردان می‌گردد.

سایرشیوه‌های مناسب

پرسش و پاسخ، ایجاد فرصت تأمل با خود.

وسایل مورد نیاز

کتاب تعلیم و تربیه اسلامی صنف یازدهم، تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر

لغات واصطلاحات درس

نقیض: نقطه مقابل چیزی مثل عالم بودن وعالم نبودن

آبشخور: محل خوردن یا برداشتن آب

مبرآ: دوربودن و بیزار بودن

منزّه: پاک بودن

فعالیت‌های تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگردان	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی گرفتن حاضری		۵ دقیقه
۲	ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	به دقت گوش می‌دهند، فکر می‌کنند و جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۳	یکی ازشاگردان متن درس، را می خواند و معلم گرامی اشتباهات اورا تصحیح می کند.	به دقت گوش می‌دهند	۵ دقیقه
۴	اصطلاحات و نکات اصلی درس را روی تخته می‌نویسد، معنای هریک را ازشاگردان می‌پرسد، سپس خودش معنای صحیح آن را می‌نویسد و پیرامون آن توضیح می‌دهد.	گوش می‌دهند، می‌نویسند و در توضیح معانی کلمات، مشارکت می‌کنند.	۲۰ دقیقه

۵	به شاگردان فرصت می‌دهد تا سؤال‌های شانرا مطرح کنند.	می‌پرسند.	۵ دقیقه
۶	**ارزیابی** ۱. علم یعنی چه؟ ۲. علم الهی با علم دیگران چه تفاوت‌هایی دارد؟	جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۷	**کارخانه گی** شاگردان در مورد علم الهی و اختیار انسان، تحقیق نموده و نتیجه را در ۵ سطر خلاصه نمایند.		

معلومات تکمیلی:

(عالم الغیب فلایظهرعلی غیبه احدا) یعنی احدی را بر غیب خود آگاه نمی‌کند، اظهار کسی بر هر چیز به معنای آن است که او را در رسیدن به آن چیز کمک کنی و او را بر آن مسلط سازی.

هم چنان می فرماید: من کسی را برای احاطه به غیب خودم کمک نمی کنم و بر غیب خود مسلط نمی سازم. کلمه (عالم) خبری است برای مبتدایی که حذف شده و تقدیر کلام هو عالم الغیب است و مفاد کلمه به کمک سیاق این است که می خواهد بفهماند علم غیب مختص به خدای تعالی است. علم او ظاهر و باطن سراسر عالم را فرا گرفته و به همین جهت برای نوبت دوم غیب را به خودش نسبت داد و فرمود: کسی را بر غیب خود مسلط نمی‌کند و نفرمود: کسی را بر آن مسلط نمی‌کند تا اختصاص را برساند وگرنه نمی رسانید.

معنای آیه این است که: خدای تعالی عالم به تمامی غیب ها است، آن هم به علمی که اختصاص به خودش دارد؛ پس هیچ کس از مردم را به غیب خود که مختص به خودش می باشد آگاه نمی‌کند، در نتیجه مفاد آیه سلب کلي است. هر چند بعضی از مفسرین اصرار ورزیده اند در اینکه مفاد آن سلب جزئی است و می خواهد بفرماید خدای تعالی تمامی غیب خود را در اختیار کسی قرار نمی دهد . موید گفتار ما ظاهر سیاق آیاتی است که به زودی می آید.

علم غیب بالاصالۀ از آن خدا است و بالتّبع و به تعلیم الهی دیگران هم می تواننددآن را دارا شوند. این استثنا، استثنای از کلمه (احدا) است و جمله (من رسول) بیان جمله (من ارتضی) است، در نتیجه می فهماند که خدای تعالی هر پیغمبری از پیامبران را که بخواهد به هر مقدار از غیب مختص به خود که بخواهد آگاه می سازد. پس اگر این آیه را ضمیمه کنیم به آیاتی که علم غیب را مختص به خدای تعالی می داند؛ مانند آیه شریفه (و عنده مفاتح الغیب لا یعلمها الا هو) و آیه (و لله غیب السموات و الارض) و آیه (قل لا یعلم من فی السموات و الارض الغیب الا الله) این نتیجه به دست می آید که علم غیب به اصالت از آن خداست و به تبعیت خدا دیگران هم می توانند به تعلیم او، هر مقداری که او بخواهد داشته باشند.

پس می توان گفت که آیات راجع به غیب که یک دسته آن را مختص به خدا می داند و دسته دیگر را درباره غیر خدا هم ممکن می داند، نظیر آیات راجع به میراندن است که یکجا آن را مختص خدا می داند و می فرماید: (اللّه یتوفی الانف) و یکجا آن را به ملائکه نسبت می دهد و می فرماید: (قل یتوفیکم ملک الموت الذی و کل بکم) و جایی دیگر آن را به رسل نسبت می دهد و می فرماید: (حتی اذا جاء احدکم الموت توفته رسلنا)، پس توفی به اصالت منسوب به خداست و به تبعیت منسوب به ملائکه و یا به عبارتی رسل است، چون ملائکه اسباب متوسطی هستند که مسخر خدا و تحت فرمان او هستند.

برای مطالعه بیشتر به کتاب‌های ذیل مراجعه نمایید:

۱- منشور عقاید امامیه، علامه جعفرسبحانی
۲- تفسیر نمونه، آیِه الله ناصر مکارم و جمعی ازعلما

شماره درس: ۴

موضوع درس: معجزه وکرامت

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با معجزه وکرامت آشنا شده وفرق آنها را بدانند.
۲- شاگردان مفهوم درس را بیان کرده بتوانند.
۳- توجه و التزام‌شان نسبت به آنچه آموخته اند افزایش یابد.

شیوه‌های مناسب تدریس

سخنرانی: در این روش که یک موضوع، به طور منسجم طرح شود و توضیح داده شود می‌تواند مؤثر واقع شود.

کنفرانس توسط شاگردان: این روش باعث انکشاف ذهنی و رشد خلاقیت‌های فکری شاگردان می‌گردد.

سایرشیوه‌های مناسب

پرسش و پاسخ، ایجاد فرصت تأمل با خود.

وسایل مورد نیاز

کتاب تعلیم و تربیه اسلامی صنف یازدهم، تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر

لغات و اصطلاحات درس

خارق العاده: خلاف عادت
شیمیایی: کیمیایی
زیستی: بیولوژیکی
اسباب: سبب ها
علل: علت ها
خوارق: جمع خارق
تحدی: دعوت به مبارزه
معارضه: در برابر هم قرار گرفتن

فعالیت‌های تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگردان	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی گرفتن حاضری		۵ دقیقه
۲	ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	به دقت گوش می‌دهند، فکر می‌کنند و جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۳	یکی ازشاگردان متن درس، را می خواند و معلم گرامی اشتباهات اورا تصحیح می کند.	به دقت گوش می‌دهند	۵ دقیقه
۴	اصطلاحات و نکات اصلی درس را روی تخته می‌نویسد، معنای هریک را از شاگردان می‌پرسد، سپس خودش معنای صحیح آن را می‌نویسد و پیرامون آن توضیح می‌دهد.	گوش می‌دهند، می‌نویسند و در توضیح معانی کلمات، مشارکت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
۵	به شاگردان فرصت می‌دهد تا سؤال‌های شانرا مطرح کنند.	می‌پرسند	۵ دقیقه
۶	**ارزیابی** ۱. امورخارق العاده چیست؟ ۲. انواع کارهای خارق العاده را با ذکر مثال بیان نمایید.	جواب می‌دهند	۵ دقیقه
۷	**کارخانه گی** شاگردان درباره معجزه تحقیق نموده خلاصه آن را در پنج سطر بنویسند.		

معلومات تکمیلی:

قرآن معجزه را به سببی نسبت می‌دهد که هرگز مغلوب نمیشود. در پنج فصل گذشته روشن گردید که معجزه هم مانند سایر امور خارق العاده از اسباب عادی خالی نیست و مانند امور عادی محتاج به سببی طبیعی است و هر دو اسبابی باطنی غیر آنچه ما مسبب میدانیم دارند، تنها فرقی که میان امور عادی و امور خارق العاده هست، این است که امور عادی مسبب از اسباب ظاهری و عادی و آن اسباب هم توأم با اسبابی باطنی و حقیقی هستند و آن اسباب حقیقی توأم با اراده خدا و امر او هستند که گاهی آن اسباب با اسباب ظاهری هم آهنگی نمی‌کنند؛ در نتیجه سبب ظاهری از سببیت می افتد، و آن امر عادی موجود نمیشود، چون اراده و امر خدا بدان تعلق نگرفته.

برخلاف امور خارق العاده که چه در ناحیه شرور، مانند سحر و کهانت و چه خیرات؛ چون استجابت دعا و امثال آن و چه معجزات، مستند به اسباب طبیعی عادی نیستند، بلکه مستند به اسباب طبیعی غیر عادی اند؛ یعنی اسبابی که برای عموم قابل لمس نیست، و آن اسباب طبیعی غیر عادی نیز مقارن با سبب حقیقی و باطنی، و در آخر مستند به اذن و اراده خداوند تعالی هستند.

برای مطالعه بیشتر به کتاب‌های ذیل مراجعه نمایید:

۱- تفسیرنمونه، آیهٔ الله ناصر مکارم شیرازی

۲- منشور عقاید امامیه، علامه جعفرسبحانی

شماره درس: ۵

موضوع درس: حکمت گوناگون بودن معجزه

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با حکمت گوناگون بودن معجزه آشنا شوند
۲- شاگردان مفهوم درس را بیان کرده بتوانند.
۳- توجه و التزام‌شان نسبت به آنچه آموخته اند افزایش یابد.

شیوه‌های مناسب تدریس

سخنرانی: در این روش که یک موضوع، به طور منسجم طرح شود و توضیح داده شود می‌تواند مؤثر واقع شود.

کنفرانس توسط شاگردان: این روش باعث انکشاف ذهنی و رشد خلاقیت‌های فکری شاگردان می‌گردد.

سایرشیوه‌های مناسب

پرسش و پاسخ، ایجاد فرصت تأمل با خود.

وسایل مورد نیاز

کتاب تعلیم و تربیه اسلامی صنف یازدهم، تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر

لغات واصطلاحات درس

حکمت: راز و رمز و دلیل
جوانب: جمع جانب، اطراف وابعاد
مجالس: جمع مجلس
حجت ها: دلیل ها

فعالیت‌های تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگردان	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی گرفتن حاضری		۵ دقیقه
۲	ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	به دقت گوش می‌دهند، فکر می‌کنند و جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۳	یکی ازشاگردان متن درس، را می‌خواند و معلم گرامی اشتباهات اورا تصحیح می‌کند.	به دقت گوش می‌دهند	۵ دقیقه
۴	اصطلاحات و نکات اصلی درس را روی تخته می‌نویسد، معنای هریک را از شاگردان می‌پرسد، سپس خودش معنای صحیح آن را می‌نویسد و پیرامون آن توضیح می‌دهد.	گوش می‌دهند، می‌نویسند و در توضیح معانی کلمات، مشارکت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
۵	به شاگردان فرصت می‌دهد تا سؤال‌های شانرا مطرح کنند.	می‌پرسند.	۵ دقیقه

۶	**ارزیابی** بعضی از معجزات حضرت موسی و حضرت عیسی علیهماالسلام را نام برده و دلیل ارائه این معجزات را بیان نمایید.	جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۷	**کارخانه گی** شاگردان در مورد جنبه‌های اعجاز قرآن کریم تحقیق نموده و نتیجه آنرا در چهار سطر تحریر نمایند.		

معلومات تکمیلی

تفاوت بین سحر، معجزات و کرامات: تفاوتی که میان سحر و کهانت از یکطرف و استجابت دعا و کرامات اولیا و معجزات انبیا از طرفی دیگر هست اینست که در اولی اسباب غیر طبیعی مغلوب می‌شوند؛ ولی در دو قسم اخیر نمی‌شوند.

باز فرقی که میانه مصادیق قسم دوم وجود دارد اینست که در مورد معجزه از آنجا که پای تحدی و هدایت خلق در کار است و با صدور آن صحت نبوت پیغمبری، رسالت و دعوتش بسوی خدا اثبات می‌شود ؛ لذا شخص صاحب معجزه در آوردن آن صاحب اختیار است، به این معنا که هر وقت از او معجزه خواستند میتواند بیاورد، و خدا هم اراده اش را عملی میسازد، بر خلاف استجابت دعا و کرامات اولیا، که چون پای تحدی در کار نیست و اگر تخلف بپذیرد کسی گمراه نمی‌شود.خلاصه هدایت کسی وابسته بدان نیست، لذا تخلف آن امکان پذیر است.

برای مطالعه بیشتر به کتاب‌های ذیل مراجعه شود:

۱- تفسیرنمونه، آیهٔ الله ناصر مکارم شیرازی

۲- منشور عقاید امامیه، علامه جعفرسبحانی

شماره درس: ۶

موضوع درس: اسوه بودن پیامبران

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با اسوه بودن پیامبران آشنا شوند.

۲- شاگردان مفهوم درس را بیان کرده بتوانند.

۳- توجه و التزام‌شان نسبت به آنچه آموخته اند افزایش یابد.

شیوه‌های مناسب تدریس

سخنرانی: در این روش که یک موضوع، به طور منسجم طرح شود و توضیح داده شود می تواند مؤثر واقع شود.

کنفرانس توسط شاگردان: این روش باعث انکشاف ذهنی و رشد خلاقیت‌های فکری شاگردان می‌گردد.

سایرشیوه‌های مناسب

پرسش و پاسخ، ایجاد فرصت تأمل با خود، نمایش و ایفای نقش.

وسایل مورد نیاز

کتاب تعلیم و تربیه اسلامی صنف یازدهم، تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر

لغات واصطلاحات درس

اسوه: الگو، نمونه

رئوف: مهربان

سبحان: پاک ومنزه

علیم: بسیار دانا

کریم: صاحب کرامت

حکیم: صاحب حکمت

عزیز: بسیارسخت گیر

غفور: گذشت کننده

فعالیت‌های تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگردان	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی گرفتن حاضری		۵ دقیقه
۲	ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال مـــی‌کند و شاگـــردان را متوجه می‌سازد.	به دقت گوش می‌دهند، فکر می‌کنند و جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۳	یکی ازشاگردان متن درس، را می خواند و معلم گرامی اشتباهات اورا تصحیح می کند.	به دقت گوش می‌دهند.	۵ دقیقه
۴	اصطلاحات و نکات اصلی درس را روی تخته می‌نویسد، معنـــــای هـــریک را ازشاگردان می‌پرسد، سپس خـــــودش معنای صحیح آن را می‌نویسد و پیرامون آن توضیح می‌دهد.	گوش می‌دهند، می‌نویسند و در توضیح معانی کلمات، مشارکت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
۵	به شاگردان فرصت می‌دهد تا سؤال‌های شانرا مطرح کنند.	می‌پرسند.	۵ دقیقه
۶	**ارزیابی:** چرا انبیای الهی بهترین الگوهای زندگی ما به حساب می آیند؟	جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۷	**کارخانه گی** شاگردان با مراجعه به کتب سیره در مورد جنبه‌های مختلف زندگی یکی از معصومین تحقیق نموده و ۸ سطر بنویسند.		

معلومات تکمیلی:

توصیه پیامبر خاتم به ذکر خداوند .شیخ الطائفه در امالی، به اسنادش از ابو عمر نقل می‌کند که رسول خدا (صلی الله علیه وآله) فرمود :جز به ذکر خدا، زیاده مگویید؛ چه سخن بسیار که در آن ذکر خداوند نباشد، قلب را قساوت بخشد و دورترین مردم از خداوند، شخصی قسی القلب است.

شیخ این روایت را اولین حدیث کتاب امالی خود قرار داده و در این کار مقصودی خاص داشته است.

پیامبر اکرمﷺ فرمود: در باغهای بهشت بخرامید.!

پرسیدند: باغ های بهشت چیست ؟

فرمود: ذکر خدا در صبح و شب ؛ پس به یاد و ذکر خدا باشید. هر کس که خواهد بداند، چه قدر و منزلتی نزد خداوند دارد، بنگرد که قدر و منزلت خدایش نزد او چقدر است؛ چون خداوند بنده اش را همان اندازه قدر می نهد، که بنده او را بدانید که بهترین و پاکیزه ترین و والاترین اعمالتان نزد خداوند و بهتر از هر چیزی که خورشید برای

آن تابیده است، ذکر و یاد خداوند سبحان است. خدای تعالی فرموده است من همنشین کسی هستم که به ذکر و یاد من باشد و چه منزلت و ارزشی بالاتر از همنشینی با خدای سبحان است.

ثقه الاسلام کلینی در کتاب دعای اصول کافی از امام صادق(ع) نقل می نماید که جبرییل(ع) به رسول خدا(ص) گفت: خوشا به حال کسی از امت تو که بگوید :لا اله الا الله وحده وحده وحده.

شیخ صدوق نیز این روایت را در باب ثواب موحدان و عارفان در کتاب توحید از امام باقر(ع) نقل کرده است.

زید بن ازقم از پیامبر(ص) و نیز از امام صادق(ع) روایت می‌کند که فرمود :هر کس لا اله الا الله را با اخلاص بگوید، وارد بهشت شود و اخلاص آن است که لا اله الا الله او را از محرمات خداوند عزوجل باز دارد.

نماز نور چشم پیامبر(ص)

رسول خدا(ص) فرمود: ان الله جعل قره عینی فی الصلوه و حببها الی. همانا خدا نور چشم مرا در نماز قرار داد و آن را محبوب من نمود.

برای مطالعه بیشتر به کتابهای ذیل مراجعه نمایید:

۱- فضایل وسیره چهارده معصوم، عباس عزیزی

۲- منشور عقاید امامیه، علامه جعفرسبحانی

شماره درس: ۷

موضوع درس: امام محمد تقی علیه السلام

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با امام محمد تقی(ع) آشنا شوند

۲- شاگردان مفهوم درس را بیان کرده بتوانند.

۳- توجه ومحبت شان نسبت به امام نهم افزایش یابد.

شیوه‌های مناسب تدریس

سخنرانی: در این روش که یک موضوع، به طور منسجم طرح شود و توضیح داده شود می تواند مؤثر واقع شود.

کنفرانس توسط شاگردان: این روش باعث انکشاف ذهنی و رشد خلاقیت‌های فکری شاگردان می‌گردد.

سایرشیوه‌های مناسب

پرسش و پاسخ، ایجاد فرصت تأمل با خود.

وسایل مورد نیاز

کتاب تعلیم و تربیه اسلامی صنف یازدهم، تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر

لغات واصطلاحات درس

مجاب کردن: قناعت دادن

غنای فکری: عمیق بودن و بالنده بودن فکر

القاب: لقب ها و وصف ها

علم کلام: علم عقیده

فعالیت‌های تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگردان	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی گرفتن حاضری		۵ دقیقه
۲	ایجاد انگیزه معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	به دقت گوش می‌دهند، فکر می‌کنند و جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۳	یکی ازشاگردان متن درس، را می خواند و معلم گرامی اشتباهات اورا تصحیح می کند.	به دقت گوش می‌دهند.	۵ دقیقه
۴	اصطلاحات و نکات اصلی درس را روی تخته می‌نویسد، معنای هریک را ازشاگردان می‌پرسد، سپس خودش معنای صحیح آن را می‌نویسد و پیرامون آن توضیح می‌دهد.	گوش می‌دهند، می‌نویسند و در توضیح معانی کلمات، مشارکت می‌کنند.	۲۰ دقیقه

۵	به شاگردان فرصت می‌دهد تا سؤال‌های شانرا مطرح کنند.	می‌پرسند.	۵ دقیقه
۶	**ارزیابی**:امام محمد تقی(ع) چه کارهای مهم فرهنگی انجام دادند؟	جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۷	**کارخانه‌گی:** شاگردان در مورد زندگی امام محمد تقی تحقیق نموده و پنج سطر بنویسند.		

معلومات تکمیلی

سیر علوم و تاریخ شیعه در عصر امام محمدتقی(ع):

در وقت شهادت حضرت امام ابوالحسن الرّضا(ع) حضرت امام جواد محمدتقی(ع) هفت ساله بوده‌اند شیعیان در آن هنگام برای آشامیدن آب زلال و گوارای علوم و عرفان او به سوی او از هر جانب شتافتند، به همان طریق که از پدرانش بهره‌مند می‌شدند و صغر سنّ آن حضرت مانع از بهره گیری مردم نشد و به نهایت از علوم عمیق و دریای خروشان علم وی سیراب گردیدند. به سبب آنکه امامت الهیّه چون منابعش از خدای عَلاّم سرچشمه می‌گیرد، در آن تفاوتی میان پسر هفت ساله و یا مرد هفتاد ساله نمی‌باشد، و این مسأله عیناً مانند مسألهٔ نبوّت است. بنگرید به عیسی(ع) که در گهواره سخن گفت و بنگرید به یحیی(ع) که با توان و قدرت کتاب را أخذ نمود و خداوند به او حکم را در حال صباوت عنایت کرد.

البتّه بر مأمون نه این مقام و شأنی را که امام واجد بوده است و نه چنین اعتقادی که پیروانش درباره او داشته‌اند پوشیده نمی‌باشد؛ بناءً علیهذا سیاست مأمون چنان اقتضا کرد تا مکانت حضرت امام ابوجعفر جواد(ع) را بالا برد، و شأن او را عظیم به حساب آورد همان طور که قبل از او با پدرش حضرت امام ابوالحسن(ع) چنان عمل نموده بود.

مأمون، حضرت امام را از مدینه طلب کرد و چنان عنایتی را به او مبذول داشت‌که بنی عبّاس را به قلق و اضطراب درافکند تا جایی که ترسیدند مبادا مأمون او را ولیّعهد خود گرداند به همان قسمی که قبلاً پدرش را ولیّعهد خود گردانیده بود. ولیکن عبّاسیون به مقصود نهایی مأمون از آن گونه اکرام که به امام میکرد جاهل بودند و نمی‌دانستند که مأمون این گونه حرکات را برای فریب پیروان آن حضرت و مردم انجام می‌دهد ؛ زیرا سیاست بازی دارای ألوان و شکلهای مختلفی می‌باشد و برای هر زمانی و عصری عملی خاصّ است، و به نوعی از ألوان آن سیاست بخصوص باید عمل کرد.

برای مطالعه بیشتر به کتابهای ذیل مراجعه نمایید:

۱- فضایل وسیره چهارده معصوم، عباس عزیزی
۲- منشور عقاید امامیه، علامه جعفرسبحانی

شماره درس: ۸

موضوع درس: امام علی النقی علیه‌السلام

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با امام علی النقی علیه‌السلام آشنا شوند

۲- شاگردان مفهوم درس را بیان کرده بتوانند.

۳- توجه و التزام‌شان نسبت به آنچه آموخته اند افزایش یابد.

شیوه‌های مناسب تدریس

سخنرانی: در این روش که یک موضوع، به طور منسجم طرح شود و توضیح داده شود می‌تواند مؤثر واقع شود.

کنفرانس توسط شاگردان: این روش باعث انکشاف ذهنی و رشد خلاقیت‌های فکری شاگردان می‌گردد.

سایرشیوه‌های مناسب

پرسش و پاسخ، ایجاد فرصت تأمل با خود.

وسایل مورد نیاز

کتاب تعلیم و تربیه اسلامی صنف یازدهم، تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر

لغات واصطلاحات درس

جواد: بخشش کننده و دارای جود وسخاوت

تخّصص: متخصص بودن

مکارم: کرامت ها و فضیلت ها

سجایا: اوصاف پسندیده

فعالیت‌های تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگردان	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی گرفتن حاضری		۵ دقیقه
۲	ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	به دقت گوش می‌دهند، فکر می‌کنند و جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۳	یکی ازشاگردان متن درس، را می خواند و معلم گرامی اشتباهات اورا تصحیح می کند.	به دقت گوش می‌دهند	۵ دقیقه
۴	اصطلاحات و نکات اصلی درس را روی تخته می‌نویسد، معنای هریک را ازشاگردان می‌پرسد، سپس خودش معنای صحیح آن را می‌نویسد و پیرامون آن توضیح می‌دهد.	گوش می‌دهند، می‌نویسند و در توضیح معانی کلمات، مشارکت می‌کنند.	۱۵ دقیقه

۵	به شاگردان فرصت می‌دهد تا سؤال‌های شانرا مطرح کنند.	می‌پرسند.	۵ دقیقه
۶	**ارزیابی** مهمترین خصوصیات امام علی النقی(ع) را ذکر نمایید.	جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۷	**کارخانه گی** ۱. شاگردان درمفاتیح الجنان زیارت جامعه را مطالعه نموده و موضوعات مورد بحث آنرا برای دوستان خود بخوانند.		

معلومات تکمیلی

سیر علوم و تاریخ شیعه در عصر امام علی النقی(ع)

حضرت امام محمدتقی(ع) از دنیا رحلت نمودند در زمانی که حضرت امام علیّ النّقیّ الهادی کودکی شش ساله و یا هشت ساله بودند، همان طور که امامت به پدرشان در سنّ هفت سالگی داده شد.

آن حضرت ملجأ، مرجع، پناه و آبشخوار واردین علم، و مرتع خَصْب راودین دانش و عرفان شیعه بوده‌اند. جمیع شیعیان از مَشْرَعَهٔ علمش سیراب، و از مرتع تازه و دل‌افزای ربیع دانش و معرفتش سیر می‌گردیده‌اند؛ همان طوری که با پدران نورانی و روشن ضمیر او رفتار می‌نموده‌اند.این امری است که اذهان و افکار را به تأمّل وامی‌دارد و انظار و بصائر را متوجّه و ملتفت می‌سازد.

آیا امکان دارد پسری که سنَّش این مقدار است در میان مردم بوده باشد و قرائت و کتابت را به طوری که مُشاهَد و مشهود می‌باشد خوب بداند، ولیکن أبداً معرفتی یا علمی را دارا نباشد؟! اگر آن طور است، پس چگونه وی جامع علوم است؟! و مسأله‌یی از وی سوال نمی‌شود مگر آنکه جوابش فوراً در نزد او حاضر است؟! و چگونه در بیان مسأله‌یی ابتدا به سخن نمی‌کند مگر آنکه در اظهارات و پدیده‌های از مکنوناتش عقول را متحیّر می‌نماید؟!

آیا این حقایق در غیر کسانی که خداوند ایشان را به علم و عرفان مُلْهَم گردانیده است تصوّر دارد؟!

اگر آنان بر غیر سبیل علوم مُلْهمهٔ الهیّه بوده‌اند، معنی نداشت مشایخ علم و فضل در برابر ایشان خاضع و تسلیم شوند، و از آنها به طور أخذ هر مأمومی از امامش أخذ علوم و حقایق نمایند، و در آنها ببینند و بنگرند که: آنان حجّت خدا و معصوم از هر رجس و پلیدی بوده، و عالِم به جمیع أشیا و مسائل می‌باشند.

برای مطالعه بیشتر به کتابهای ذیل مراجعه نمایید:

۱- فضایل وسیره چهارده معصوم، عباس عزیزی

۲- منشور عقاید امامیه، علامه جعفرسبحانی

شماره درس: ۹

موضوع درس: امام حسن عسکری علیه‌السلام

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با امام حسن عسکری علیه‌السلام آشنا شوند

۲- شاگردان مفهوم درس را بیان کرده بتوانند.

۳- توجه و التزام‌شان نسبت به آنچه آموخته اند افزایش یابد.

شیوه‌های مناسب تدریس

سخنرانی: در این روش که یک موضوع، به طور منسجم طرح شود و توضیح داده شود می تواند مؤثر واقع شود.

کنفرانس توسط شاگردان: این روش باعث انکشاف ذهنی و رشد خلاقیت‌های فکری شاگردان می‌گردد.

سایرشیوه‌های مناسب

پرسش و پاسخ، ایجاد فرصت تأمل با خود.

وسایل مورد نیاز

کتاب تعلیم و تربیه اسلامی صنف یازدهم، تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر

لغات واصطلاحات درس

عسکری: منسوب به محله عسکر از محلات شهر سامرا

دوران غیبت: دوران عدم حضور فیزیکی امام زمان در بین مردم

طالبی: شخصی که منسوب به ابوطالب عموی پیامبرباشد.

موعود: وعده داده شده

فعالیت‌های تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگردان	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی گرفتن حاضری		۵ دقیقه
۲	ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	به دقت گوش می‌دهند، فکر می‌کنند و جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۳	یکی ازشاگردان متن درس را می خواند و معلم گرامی اشتباهات اورا تصحیح مـــی‌کند.	به دقت گوش می‌دهند.	۵ دقیقه
۴	اصطلاحات و نکات اصلی درس را روی تخته مــــی‌نویسد، معنای هریک را ازشاگردان مــــی‌پرسد، سپس خودش معنای صحیح آن را می‌نویسد و پیرامون آن توضیح می‌دهد.	گوش می‌دهند، می‌نویسند و در توضیح معانی کلمات، مشارکت می‌کنند.	۲۰ دقیقه

۵	به شاگردان فرصت می‌دهد تا سؤال‌های شانرا مطرح کنند.	می‌پرسند.	۵ دقیقه
۶	**ارزیابی** وضعیت اجتماعی دوران امام عسکری علیه السلام را شرح دهید.	جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۷	**کارخانه گی** شاگردان در مـــــورد زندگـــی امام عسکری علیه السلام تحقیق نموده وخلاصه آنرا در۵ سطربنویسند.		

معلومات تکمیلی

سیر علوم و تاریخ شیعه در عصر امام حسن عسکری علیه السلام در زمانی که متوکّل حضرت امام هادی علیه السلام را از مدینه طلب کرد، حضرت امام حسن عسکری علیه السلام هم همراه پدر بودند و همیشه آنحضرت با پدرشان در سامرّاء بودند تا وقتی که پدر به رفیق أعلی واصل شد.

آنگاه حضرت در این مدّت کوتاه عمرشان پس از این در سامرّاء با زندگی توأم با مرارت و اذیّت گذراندند، و با پدرشان در تحمّل مصیبتها شریک بودند و پس از ارتحال پدرشان منفرداً تحمّل بدیها و زشتیهای بنی‌عباس را می‌نمودند. حال و رفتار عبّاسیّون با وی، از إسائه، و چشم پوشی از مقامات، و تضییق بر او و زندان، مثل حال و رفتارشان با پدرش بوده است بدون اندک فُسْحَتی و إرفاقی که به او برسد.

پیروان او در عصر آن حضرت حالشان به مثابه حالشان با پدرش بوده است. و شهر قم در عهد او و در عهد پدرش از زمان پیش، عاصمهٔ بزرگی از عَواصِم و محلهای علم شیعه بوده است. درشهر قم به مقداری که از شمارش و حساب بیرون می‌باشد راویان شیعه، و به مقدار بسیاری از مولّفین در علم حدیث و در سایر فنون علم مجتمع بوده‌اند.

و در سامرّاء و اطراف مجاور سامرّاء به قدری شیعه زیاد بوده است که به مقدار معتنابهی بالغ می‌گردیده است و در شهر بغداد گروه کثیری پیروان آن حضرت بوده‌اند. شهر مَدائن در آن عصر معمور و آباد بوده است وپیروان او در آن‌جا دارای قِدْحِ مُعَلَّی بوده است، و پیوسته مواصلات میان شیعیان آنجا و میان امام، متوالی و مُرَتَّب بوده است و شاید سلمان فارسی اوّلین واضع حَجَر تشیّع در آنجا بوده است و روی آن حَجَر بوده است که حُذَیْفَهٔ بن یَمان بنای تشیّع کرده است.

برای مطالعه بیشتر به کتابهای ذیل مراجعه نمایید:

۱- فضایل وسیره چهارده معصوم، عباس عزیزی

۲- منشور عقاید امامیه، علامه جعفرسبحانی

شماره درس: ۱۰

موضوع درس: معاد در احادیث معصومین علیهم السلام

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با معاد در احادیث معصومین علیهم السلام آشنا شوند

۲- شاگردان مفهوم درس را بیان کرده بتوانند.

۳- شناخت مفهوم معاد و اعتقاد به آن در اعمال و رفتارشان اثر گذار باشد.

شیوه‌های مناسب تدریس

سخنرانی: در این روش که یک موضوع، به طور منسجم طرح شود و توضیح داده شود می تواند مؤثر واقع شود.

کنفرانس توسط شاگردان: این روش باعث انکشاف ذهنی و رشد خلاقیت‌های فکری شاگردان می‌گردد.

سایرشیوه‌های مناسب

پرسش و پاسخ، ایجاد فرصت تأمل با خود، نمایش و ایفای نقش.

وسایل مورد نیاز

کتاب تعلیم و تربیه اسلامی صنف یازدهم، تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر

لغات واصطلاحات درس

اتصال: پیوند داشتن

مبدء هستی: آغاز هستی، خداوند جل جلاله

اجل: پایان مهلت

قساوت: سخت دلی و بی رحمی

صعب: مشکل، سخت

سطوت: هیبت و جلال

ساطع: درخشنده

فعالیت‌های تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگردان	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی گرفتن حاضری		۵ دقیقه
۲	ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	به دقت گوش می‌دهند، فکر می‌کنند و جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۳	یکی ازشاگردان متن درس، را می خواند و معلم گرامی اشتباهات اورا تصحیح می‌کند.	به دقت گوش می‌دهند	۵ دقیقه

۴	اصطلاحات و نکات اصلی درس را روی تخته می‌نویسد، معنای هریک را ازشاگردان می‌پرسد، سپس خودش معنای صحیح آن را می‌نویسد و پیرامون آن توضیح می‌دهد.	گوش می‌دهند، می‌نویسند و در توضیح معانی کلمات، مشارکت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
۵	به شاگردان فرصت می‌دهد تا سؤال‌های شانرا مطرح کنند.	می‌پرسند	۵ دقیقه
۶	**ارزیابی** مرگ یعنی چه و پس از مرگ چه می‌شود؟	جواب می‌دهند	۵ دقیقه
۷	**کارخانه گی** با مراجعه به نهج البلاغه سخنان امام علی علیه‌السلام را یافته و آنها را مطالعه نمایید.		

معلومات تکمیلی

مرگ چیست؟

هرکه را خوابگه آخر به دو مشتی خاک است گو چه حاجت که به افلاک کشی ایوان را
((حافظ))

درباره مرگ انسان‌ها دو اندیشه وجود دارد: آنان که زنده شدن مردگان و فرا رسیدن روز قیامت را باور ندارند بر این پندار هستند که مرگ پایان زندگی بوده و با فرا رسیدن آن، جان و روح انسان نیز می‌میرد و اثری از حقیقت او باقی نمی‌ماند و آنچه باقی می‌ماند جسم بی‌جان خواهد بود که با گذشت زمان به مشتی خاک تبدیل می‌گردد، چنانکه خیام نیشابوری سروده است:

مرغـــی دیـــــــــدم نشستـــــه بر باره طوس در پیش نهاده کله کیکاووس
با کله همـــــــی‌گفت که افسوس افسوس کو بانگ جرس‌ها و کجـا ناله کوس
در کارگه کوزه گـــــــــری رفتـــم دوش دیدم دو هزار کوزه گـویا و خموش
ناگاه یکی کــــــوزه بر آورد خـــــــروش کوکوزه گر و کوزه خروکـوزه فروش

در برابر اندیشه یی دیگر از گذشته بسیار دور وجود داشته است که مرگ را تبدیل به زندگی و کوچیدن انسان از زندگی تنگ و محدود و موقت به زندگی جاوید پر از نعمت اخروی می‌داندکه در این باره در مقدمه کتاب اشاره شده است.

ادیان توحیدی به ویژه آیین اسلام و منابع اصیل اسلامی همانند قرآن و نهج البلاغه، مرگ را نوعی دگرگونی و تکامل زندگی دانسته و آن را برزخ و واسطه‌یی میان زندگی دنیا و زندگی آخرت به شمار آورده‌اند وهم چنان تلاش فراوان دارند که انسان‌ها را به مسأله مرگ توجه بیشتری داده و حالت غفلت از آن را از درون آنان بزدایند. در این

راستا هدف مهم تربیتی و اخلاقی را نیز دنبال نموده و به تزکیه انسان‌ها می‌پردازند. علی علیه‌السلام در این باره فرمود:

و أوصیکم بذکر الموت و اقلال الغفلة عنه، و کیف غفلتکم عما لیس یغفلکم، و طمعکم فیمن لیس یمهلکم! فکفی واعظا بموتی عاینتموهم، حملوا الی قبور هم غیر راکبین، وأنزلوا فیها غیر نازلین، و کانهم لم یکونوا للدنیا عمارا، و کان الاخرة لم تزل لهم دارا، أو حشوا ما کانوا یوطنون، و أطنوا ما کانوا یوحشون، و اشتغلوا بما فارقوا، و أضاعوا ما الیه انتقلوا، لا عن قبیح یستطیعون انتقالا و لا فی حسن یستطیعون ازدیادا، أنشوا بالدنیا فغرتهم، و وثقوا بها فصرعتهم[1]. (۱)

((شما را به یادآوری مرگ و کاهش دادن غفلت و بی‌خبری از آن سفارش می‌کنم و چگونه غافل می‌گردید از چیزی که از شما غافل نیست، و چگونه طمع می‌ورزید در حال که مرگ شما را مهلت نمی‌دهد؟! برای پند گرفتن شما، دیدن مرگ کسانی که آنان را دیده‌اید بس است، آنان بدون اینکه خود بخواهند بر آن گورها فرود آمدند، به گونه‌یی که گویا آنان از آباد کنندگان دنیا نبوده‌اند و گویا که آخرت از ازل سرای آنان بوده است، از دنیایی که آن را برای خود وطن گرفته بودند با وحشت بیرون رفتند و در آخرتی که از آن گریزان بودند وطن گرفتند و به دنیایی که از آن جدا شدند دل بسته بودند و جایگاهی را که به آن منتقل گردیده‌اند تباه ساخته‌اند، و اکنون نه توانایی انتقال از عمل زشت و ناپسندی را دارند، و نه توانایی افزودن کار نیکی را دارا هستند؛ بنابراین به دنیا دل بسته بودند، دنیا نیز آنان را فریب داد، و به آن اعتماد نموده بودند وحالا آنان را بر زمین افکند.))

سروده سعدی شیرازی در این باره بی‌مناسبت نیست:

هر که آمد عمارتـــی نو ساخت   رفت و منـزل به دیگری پرداخت
و آن اگر پخت همچنان هوسی   وین عمـــارت به سر نبرد کسی
یار ناپایدار دوست مــــدار   دوستـــــی را نشاید این غدار
نیک و بد چون همی بباید مرد   خنک آن کس که گوی نیکی برد
برگ عیشی به گور خود فرست   کس نیـارد ز پس ز پیش فرست

برای مطالعه بیشتر به کتابهای ذیل مراجعه نمایید:

۱- معاد درنهج البلاغه، احمد باقریان ساروی
۲- منشور عقاید امامیه، علامه جعفرسبحانی

۱- نهج، فیض، خ ۳۰ ، صبحی، خ ۱۸۸

شماره درس: ۱۱

موضوع درس: فواید اجتماعی ایمان به معاد

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با فواید اجتماعی ایمان به معاد آشنا شوند

۲- شاگردان مفهوم درس را بیان کرده بتوانند.

۳- توجه و التزام‌شان نسبت به آنچه آموخته اند افزایش یابد.

شیوه‌های مناسب تدریس

سخنرانی: در این روش که یک موضوع، به طور منسجم طرح شود و توضیح داده شود می تواند مؤثر واقع شود.

کنفرانس توسط شاگردان: این روش باعث انکشاف ذهنی و رشد خلاقیت‌های فکری شاگردان می‌گردد.

سایرشیوه‌های مناسب

پرسش و پاسخ، ایجاد فرصت تأمل با خود.

وسایل مورد نیاز

کتاب تعلیم و تربیه اسلامی صنف یازدهم، تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر

لغات واصطلاحات درس

احسن: بهتر

حساب رسی: رسید گی به حساب اعمال خوب وبد

حریص: علاقه شدید

رئوف: بسیار مهربان

فعالیت‌های تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگردان	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی گرفتن حاضری		۵ دقیقه
۲	ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	به دقت گوش می‌دهند، فکر می‌کنند و جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۳	یکی ازشاگردان متن درس، را می خواند و معلم گرامی اشتباهات اورا تصحیح می کند.	به دقت گوش می‌دهند	۵ دقیقه
۴	اصطلاحات و نکات اصلی درس را روی تخته می‌نویسد، معنای هریک را ازشاگردان می‌پرسد، سپس خودش معنای صحیح آن را می‌نویسد و پیرامون آن توضیح می‌دهد.	گوش می‌دهند، می‌نویسند و در توضیح معانی کلمات، مشارکت می‌کنند.	۲۰ دقیقه

۵	به شاگردان فرصت می‌دهد تا سؤال‌های شانرا مطرح کنند.	می‌پرسند.	۵ دقیقه
۶	**ارزیابی** ۱- مسؤولیت پذیری یعنی چه؟ ۲- اعتقاد به قیامت چه تأثیری بر مسؤولیت پذیری دارد؟	جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۷	**کارخانه گی:** شاگردان در باره حسن مسؤولیت پذیری در جامعه تحقیق نموده و چهار سطر بنویسند.		

معلومات تکمیلی

حساب و حسابرسی در قیامت فرا رسیدن قیامت، معاد، زنده شدن مردگان، بهم خوردن نظام موجود و تشکیل یک نظام دیگر، به خاطر حسابرسی و رسیدگی به اعمال دنیوی انسان است که در قیامت مورد پرسش و بازخواست قرار می گیرد. با توجّه به آیات و روایات در این زمینه، مطالبی را بیان می کنیم:

- سؤال از همه کس قرآن می فرماید: (**فَلَنَسئَلَنَّ الَّذینَ اُرسِلَ اِلَیهِم وَلَنَسئَلَنَّ المُرسَلِینَ**).

- ما حتماً هم از مردمی که برایشان پیامبر فرستاده ایم سؤال خواهیم کرد و هم از خود انبیا در باره اینکه آیا مطالب را به مردم رسانده اند یا نه سؤ ال می نماییم. آری، ؤال در قیامت عمومی است و از همه افراد صورت خواهد گرفت.

- سؤال از همه اعمال

در قیامت از همه اعمال انسان بازخواست و سؤ ال می شود، (**وَلَتُسئَلُنَّ عمّا کُنتُم تَعمَلُون** از آنچه انجام داده اید حتماً بازخواست می شوید.) حتیّ اگر بسیار اندک و ناچیز باشد، (**فَمَن یَعمَلْ مِثقالَ ذَرَّةٍ خَیرً یَرَهُ وَمَن یَعمَل مِثقالَ ذَرَّةٍ شَرا یَرَه؛** هر کس به هم وزن ذرّه ای خیر یا شرّی انجام دهد، در روز قیامت همان را خواهد دید.)

البتّه این آیه قانون کلّی برای کارهای خیر و شرّ است، ولی در میان اعمال انسان بعضی از کارها به قدری عالی است که حتّی گناهان را به خوبی ها تبدیل می‌کند و یا بعضی گناهان به قدری خطرناک است که سبب می شود کارهای خوب هم از بین رفته و حبط گردد.

- سؤال از هر حالت

در قیامت خداوند گناهانی را که صورت ظاهری هم ندارد، نظیر گناه بزرگ شرک، ریا و یا کتمان حقّ، مورد حساب و سؤال قرار خواهد داد. قرآن در این باره می فرماید :(**اِن تُبدوا ما فِی اَنفُسِکُم اءو تُخفُوهُ یُحاسِبکُم بِهِ اللّه؛** اگر آنچه در دل دارید آشکار سازید یا پنهان کنید، خداوند طبق آن شما را محاسبه می‌کند.) حتّی افکار و نیّات ما را به حساب می آورد. مثلا اگر به فقیری کمک کردیم ولی هدف ما رضای خدا نبود؛ بلکه شهرت طلبی و یا امثال آن باشد، باز هم بخاطر همان هدف و انگیزه مورد سؤال قرار می گیریم.

برای مطالعه بیشتر به کتابهای ذیل مراجعه نمایید:

۱- معاد، محسن قرائتی

۲- منشور عقاید امامیه، علامه جعفرسبحانی

شماره درس: ۱۲

موضوع درس: آثار اقتصادی ایمان به معاد

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با آثار ایمان به معاد آشنا شوند.

۲- شاگردان مفهوم درس را بیان کرده بتوانند.

۳- توجه و التزام‌شان نسبت به آنچه آموخته اند افزایش یابد.

شیوه‌های مناسب تدریس

سخنرانی: در این روش که یک موضوع، به طور منسجم طرح شود و توضیح داده شود می‌تواند مؤثر واقع شود.

کنفرانس توسط شاگردان: این روش باعث انکشاف ذهنی و رشد خلاقیت‌های فکری شاگردان می‌گردد.

سایرشیوه‌های مناسب

پرسش و پاسخ، ایجاد فرصت تأمل با خود.

وسایل مورد نیاز

کتاب تعلیم و تربیه اسلامی صنف یازدهم، تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر

لغات واصطلاحات درس

ارضای شهوات: راضی ساختن شهوات

ممر: خانه موقت

مقر: خانه دائمی

کاهلی: تنبلی

تهیدستی: فقر ناداری

فعالیت‌های تدریس

شماره	فعالیت‌های معلم	فعالیت‌های شاگردان	زمان
۱	سلام و احوال‌پرسی گرفتن حاضری		۵ دقیقه
۲	ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	به دقت گوش می‌دهند، فکر می‌کنند و جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۳	یکی ازشاگردان متن درس، را می خواند و معلم گرامی اشتباهات اورا تصحیح می کند.	به دقت گوش می‌دهند.	۵ دقیقه
۴	اصطلاحات و نکات اصلی درس را روی تخته می‌نویسد، معنـــــای هریک را ازشاگردان مـــی‌پرسد، سپس خـــــودش معنای صحیح آن را می‌نویسد و پیرامون آن توضیح می‌دهد.	گوش می‌دهند، می‌نویسند و در توضیح معانی کلمات، مشارکت می‌کنند.	۲۰ دقیقه

۵	به شاگردان فرصت می‌دهد تا سؤال‌های شانرا مطرح کنند.	می‌پرسند.	۵ دقیقه
۶	**ارزیابی:** ۱- آیا بین ایمان به معاد و فعالیت‌های اقتصادی تعارضی وجود دارد؟ ۲- توضیح دهید.نظر قرآن در مورد تامین معیشت چیست؟	جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
۷	**کارخانه گی:** شاگردان در مورد تاثیر اقتصادی ایمان به معاد تحقیق نموده و نتیجه را در۵ سطر بنویسند.		

معلومات تکمیلی

نقش ایمان به معاد

تشویق و تهدید (حتّی اگر به مقدار کم باشد) در حرکت انسان نقش مهمی دارد، تا چه رسد به اینکه تشویق کننده و یا غضب کننده خداوند متعال و نوع تشویق و تهدید دوزخ و بهشت جاودانه باشد.

ما اگر ایمان و یقین به معاد را در خودمان زنده کنیم، اثر و نقش آن بر کسی پوشیده نیست، کسی که می داند این خانه حساب دارد، بازرس دارد، دادگاه، زندان و شکنجه دارد و خورد و بزرگ کارش زیر نظر و مورد حساب قرار می گیرد و تمام سختی ها و راحتی ها بازتاب عملکرد خود اوست. قهراً نمی تواند یک انسان بی تفاوت، هرزه کار و متجاوز باشد، و کسی که می داند مقدار کمی از کارش هم بی حساب نمی ماند، نمی تواند دلگرم نباشد، قرآن در این زمینه آیاتی دارد که ما نمونه هایی از آنرا در اینجا نقل می کنیم:

- نقش معاد در مسائل اقتصادی

قرآن به کسانی که داد و ستد دارند می فرماید: وای برکم فروشان، کسانی که وقتی از مردم پیمانه می گیرند و خرید می کنند، سعی دارند تمام بگیرند، لیکن هر گاه بخواهند پیمانه بدهند و یا وزن نمایند و بفروشند کم می دهند؛ سپس می فرماید: (**اءلا یَظنُّ اولئك اءنّهم مَبعوثون لِیَوم عظیم**؛ آیا این کم فروشان نمی دانند که برای روزی بسیار بزرگ مبعوث خواهند شد و در دادگاه عدل الهی باید پاسخ آن همه کم فروشی را بدهند) در اینجا قرآن با یادآوری قیامت جلو کم فروشان را می گیرد، البتّه این نمونه یی از نقش معاد بود و گرنه ایمان به معاد در تمام مسائل اقتصادی اعمّ از تولید، توزیع، مصرف، مدیریّت، و تجارت و هر نوع فعّالیّت دیگر نقش مهمّی دارد، به خصوص در مسأله خرجهای اضافی و اسراف - نقش معاد در مسائل نظامی در داستان طالوت، چندین گروه از بنی اسرائیل طالوت را یاری نکردند و تنها یک دسته کوچکی که ایمان به معاد داشتند با شعار: (**کَم مِن فِئَةٍ قَلیلَة غَلَبت فِئَةً کثیرةً بِإذنِ اللّه-** چه بسا گروه کمی که بر گروه زیاد به اذن خدا پیروز می شوند، به دشمن حمله کرده ودشمن را از پای در آوردند.)

در این ماجرا (که به نام داستان طالوت و جالوت در سوره بقره آیات ۲۴۹ تا ۲۵۱ مطرح شده)، رمز پیروزی و پایداری در جبهه و جنگ را ایمان به معاد دانسته است؛ زیرا می فرماید :(**قَالَ الَّذِینَ یَظنُّونَ أنّهُم مُلاقوا اللّه-**

کسانی که ایمان به ملاقات خدا و روز قیامت داشتند گفتند: پیروزی مربوط به جمعیّت زیاد یا کم نیست، باید به دشمن حمله کنیم و به وظیفه الهی خود عمل کنیم که خداوند با صابران است.

آری، تلاش و روحیّه رزم آوری رزمنده، وابستگی کامل به نوع دید و جهان بینی او دارد، رزمنده ای که آینده خود را زندگی ابدی، بهشت جاودان و همسایگی رسول خدا و اولیای الهی می داند، با رزمنده یی که قتل خود را نابودی و پوچی می داند قابل مقایسه نیست.

قرآن نسبت به کسانی که در رفتن به جبهه سستی نشان می دهند و به لذّات دنیوی دلبسته اند می فرماید : (اَرَضیتُّم بالحَیاۀ الدّنیا من الا خرۀ آیا به جای آخرت به دنیا راضی شدید)

- نقش معاد در برخورد با طاغوتیان

درماجرای موسی وساحران، همین که ساحران فهمیدند معجزه و کار موسی از سحر و نوع کارهای محدود خودشان خارج بوده و کاری صددرصد الهی است، در حضور فرعون به موسی علیه السّلام گرویده و به او ایمان آوردند. فرعون که خشمناک شده بود همه را تهدید کرد و گفت: آیا قبل از اجازه من ایمان می آورید؟ من دست و پای شما را به عکس یکدیگر قطع می کنم و به شاخه ها و تنه های درخت خرما آویزانتان می کنم.

امّا آنان که تا ساعتی قبل ایمان نداشتند و چشم به جایزه های فرعونی داشتند، اکنون به خاطر ایمان به خدا و معاد، در برابر فرعون ایستاده و با کمال آرامش به او گفتند: اِنّما تَقضی هَذهِ الحَیاۀ الدُّنیا - هر کاری می خواهی انجام بده، زیرا زور و ستم تو بیش این دنیا نیست، وقالوا لاضَیرَ إ نّا الی رَبّنا مُنقلِبون کشتن ما مهم نیست که ما به سوی خدای خود بازمی گردیم.

برای مطالعه بیشتر به کتابهای ذیل مراجعه نمایید:

۳- معاد، محسن قرائتی

۴- منشور عقاید امامیه، علامه جعفرسبحانی

شماره بخش: دوم

موضوع بخش: فقه اسلامی

اهداف بخش

از شاگردان انتظار میرود در ختم این بخش به اهداف ذیل برسند:

- آشنایی با تعریف بیع واقسام آن، آداب و احکام خرید و فروش، معاملات باطل ایجاب و قبول درخرید و فروش، ، موارد به هم زدن معامله، شرایط کالا وعوض آن، شرایط فروشنده و خریدار، احکام لقطه، شفعه، مسائل ودیعه (امانت) جمعا ۵ باب از ابواب فقه اجمالا آشنایی حاصل کنند.
- باورمند وعلاقمند شدن شاگردان به مطالب ابواب متذکره.
- توانائی پیدا کردن شاگردان جهت انتقا ل معلومات و باور مندی‌های خودد درباره ابواب فقهی فوق الذکر به دیگران.

این بخش کتاب از این نظر مهم است که بابی از ابواب سه گانه فقه اسلامی را شامل می‌شود وبسیاری این ابواب در زندگی روزمرۀ مسلمانان با آن ها مواجه میباشد که لازم است باید مسایل آن را بدانند. اگر معلم بتواند آداب و احکام خرید و فروش، معاملات باطل، ایجاب و قبول درخرید و فروش، موارد به هم زدن معامله، شرایط کالا وعوض آن، شرایط فروشنده و خریدار، احکام لقطه، شفعه، مسائل ودیعه (امانت) را تفهیم کند و با مهارت، اذهان شاگردان را با این مسایل مورد ابتلای روزمره معطوف بدارد و شاگردان آن را به آسان ترین شیوه یادبگیرند، بدون شک آن معلم معلمی موفقی خواهد بود.

معلومات عمومی

ابواب این مضمون عمدتاً عقود وایقاعات را شامل می‌شود؛ یعنی ابواب خرید و فروش، معاملات باطل ایجاب و قبول درخرید و فروش، موارد به هم زدن معامله، شرایط کالا وعوض آن، شرایط فروشنده و خریدار، احکام لقطه،
از ابواب عقود است که دوطرف ایجاب و قبول را لازم دارد. لقطه، تنها بابی است که مربوط به ایقاعات است که فقط یک ایجاب میخواهد.

روشهای تدریس

روشهای تدریسی که برای درسهای این بخش منا سب است عبا رتند از:
الف - سخنرانی: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود ونکات مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند.
ب– تمثیل: موضوعاتی که در این بخش در نظر گرفته شده به گونه یی است که یکی از بهترین روشها در تدریس موفّقیت آمیز استفاده از مثال است
ج– قصّه وداستان: روش دیگری که بر موفّقیت معلم در تدریس درسهای این بخش کمک می کند تو ضیح وتبیین آن با استفاده از داستان وخصوصا داستان‌های از سرگذشت گذشتگان مبتلا به این رذایل بایستی صورت بگیرد.
د – پرسش و پاسخ: روش دیگری که در این بخش منا سب است پر سش از محصّلین است
ه – کنفراس: از دیگر روشهای که به معلم کمک می کند تا بهتر بتواند مطا لب را برای شا گردان تفهیم نما ید کنفرانس دادن خود شا گردان است.

منا بع برای معلّم وشاگردان

۱- تمام کتب توضیح المسایل از هر مجتهدی که باشد در این بخش از دروس کاربرد دارد.
۲- آشنایی با فقه اسلامی از شهید مطهری
۳- کتاب جامع عباسی از شیخ بهایی
۴- کتاب جامع الشتات میرزای قمی

هر دو کتاب اخیر فارسی اندر این بخش برای معلومات مزید منابع خوبی اند.

شماره درس: ۱۳

موضوع درس: تعریف بیع واقسام الزام آن

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس:

۱- شاگردان با تعریف خرید و فروش، اقسام آن از نظر تکلیف؛ یعنی واجب، حرام، مستحب، مکروه و مباح آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان تعریف خرید و فروش، اقسام آن از نظر تکلیف؛ یعنی واجب، حرام، مستحب، مکروه و مباح را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳ - شاگردان تعریف خرید و فروش، اقسام آن از نظر تکلیف یعنی واجب، حرام، مستحب، مکروه و مباح باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس مناسب

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می‌شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سوالات شاگردان جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سوال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه**:** برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.
- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات ونکته ها[۲].

- بیع: فروختن، فروش
- شری یا شراء: خرید کردن، خریداری
- بیع وشری یا بیع وشراء: خرید و فروش
- تکلیف: وظیفه، در شرع معمولا وظیفه یی که از طرف خداوند بر بندگان مقرر شده، اطلاق میگردد.

۵– واجب: تکلیفی است که درآن هم امر به فعل شده وهم از ترک آن منع شده باشد.

۶- حرام: تکلیفی است که ازفعل نهی شده و از ترک آن نهی نیز نهی شده باشد.

۷– **سنت:** تکلیفی است که به فعل آن امرشده ولی از ترک آن نهی نشده باشد.

[۲]- لغتنامه دهخدا

۸- مکروه: تکلیفی است که به فعل آن نهی شده و از ترک آن نهی نشده است.

۹- مباح: تکلیفی ا ست که نه به فعل آن امرشده ونه از ترک آن نهی شده باشد. این گونه تکلیف که فعل وترک آن یکسان است مباح نامیده شده است و در سنت رجحان در فعل است که به نا م راجح نامیده می‌شود. و در مکروه رجحان در ترک است که مرجوح گفته می‌شود.

- اباحه:

در لغت، به معنای اظهار و اعلان است و در اصطلاح، یکی از احکام تکلیفی پنجگانه است و به معنای مختار بودن شخص در ترک یا انجام فعل می باشد؛ به تعبیر برخی از علماء، اباحه تخییر شرعی است بین فعل یا ترک عملی بدون اینکه ثواب یا عقابی برفعل یا ترک آن مترتّب باشد.

فعّالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
معلم محترم تعریف خرید و فروش، اقسام آن از نظر تکلیف یعنی واجب، حرام، مستحب، مکروه ومباح را با ذکر مثالها تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت برمیدارند	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سوالات شاگردان جواب ارائه میدهند.	شاگردان به نوبت سوال میکنند.	۱۰ دقیقه
ارزیابی: ۱- بیع چیست؟ اقسام خرید و فروش کدامها اند؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان هرکدام توضیح المسایل مرجع تقلید خود را مطالعه نموده ۵ سطر در بارهٔ خرید و فروش بنویسند.		

معلومات تکمیلی

در باره خریدو فروش

در فقه درباب بیع یا باب تجارت درباره خرید و فروش، شرایط طرفین معامله (یعنی خریدار و فروشنده) و شرایط عوضین، شرائط عقد؛ یعنی صیغه معامله، و همچنین درباره انواع خرید و فروشها: معامله نقد، معامله نسیه که جنس نقد است و پول مدت دارد، معامله سلف که عکس آن است‌یعنی پیش فروش است: پول نقد دریافت می‌شود و جنس مدت دار است، بحث می‌شود. البته معامله یی که هم جنس و هم پول هر دو مدت‌دار باشد باطل است؛ همچنین در باب «بیع» درباره مرابحه، مواضعه، تولیهٔ بحث می‌شود. مقصود از مرابحه در اینجا این است که شخصی معامله یی می‌کند و بعد با گرفتن یک مقدار سود معامله را به دیگری واگذار می‌کند. و مواضعه بر عکس است، یعنی معامله را با مقداری کسر و تحمل ضرر به دیگری واگذار می‌کند. و تولیهٔ این است که معامله را بدون سود و زیان به دیگری واگذار می‌نماید.

شماره درس: ۱۴

موضوع درس: آداب خرید و فروش

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با مستحبات خرید و فروش، مکروهات خرید و فروش آشنائی حاصل کنند.

۲ - شاگردان مستحبات خریدو فروش، مکروهات خرید و فروش را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳ - شاگردان به مستحبات خریدو فروش، مکروهات خریدو فروش فوق باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس مناسب بااین درس

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سوالات شاگردان جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سوال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب:

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز:

- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.
- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

قمار: برد و باخت بااسباب بازی مخصوص.

آداب: انجام مستحبات وترک مکروهات.

الزام: تعهد، حتمیت تکلیفی که منظور وجوب است.

باطل: بی ا ثر

تعریف کردن جنس: متاع خود را بیش از حد خوب معرفی کردن

فعالیت تدریس

فعّالیتها یی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه

معلم گرامی مستحبات خریدو فروش، مکروهات خریدو فروش را با ذکر مثالها تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت برمیدارند	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی محترم به سؤالات شاگردان جواب ارائه میدهند.	شاگردان به نوبت سؤال می-کنند.	۱۰ دقیقه
ارزیابی: مستحبات خریدو فروش کدام ها اند؟ مکروهات خریدو فروش را نام ببرید.	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
کارخانه گی: معلم محترم ازشاگردان می خواهد تا شاگردان یک جدول بسازند و در ستون‌های آن مستحبات ومکروهات خرید و فروش را درج کنند.		

معلومات تکمیلی

توضیح در آداب خرید و فروش:

علما در تعریف بیع چنین گفته اند: بیع در اصطلاح شرعی مبادله مال است به مال دیگر که در فارسی آن را خرید و فروش یا داد وستد میگویند. شهید اول میگوید: بیع ایجاب و قبولی است که دلالت دارد بر نقل ملک در برابر عوض معلوم. اینکه در تعریف ها ذکری ازفروشنده و خریدار به میان نیامده از جهت اشعار به این نکته که گوهر وماهیت بیع، مبادله بین دومال است. ولازمه آن مبادله بین دومالک است (بایع که مالک مبیع است ومشتری که مالک ثمن است)، در ملک متعلق به آنان.زیر عنوان آداب خرید و فروش از مستحبات ومکروهات آن بحث می‌شود که نه ترک آن حرام است ونه انجام آن واجب است؛ بلکه اگر مکروهات ومستحبات مراعات شود ثواب واجر ورجحان دارد که نه عمل به مکروهات معامله را باطل می‌کند ونه مراعات مستحبات به الزام معامله را محکم تر می‌سازد. پایین تر از این دو رجحان مباح است ومباح امری است که فعل و ترک آن مساوی باشد و از نظر شرعی نه ممدوح است و نه مذموم.

شماره درس: ۱۵

موضوع درس: احکام خریدو فروش

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با خرید و فروش‌های اموال غیر وموقوفات ومسکرات وآلات قمار واقسام خرید و فروش (از نظر زمان تحویل مال وقیمت).)آشنائی حاصل کنند.

۲ - شاگردان خرید و فروش‌های اموال غیر وموقوفات ومسکرات وآلات قمار واقسام خرید و فروش (از نظر زمان تحویل مال وقیمت)را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳ - شاگردان به احکام خرید و فروش‌های اموال غیر وموقوفات ومسکرات وآلات قمار واقسام خرید و فروشباورمند شوند.

شیوه‌های تدریس مناسب بااین درس

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند.وچهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سوالات شاگردان جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سوال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

- **احکام:** جمع حکم به معنای فرمانهای خداوند است که به دوقسم است

۱- عبارت است از احکام خمسه، یعنی وجوب، حرمت، استحباب، کراهت و اباحه.

۲- حکم وضعی:

حکمی است که تکلیفی نباشد بلکه در تکلیف یا متعلق آن دخالت داشته باشد یا فقط در کلام شارع به آن حکم اطلاق شده باشد؛ لذا احکامی مانند، صحت، بطلان، نجاست، جزئیت، شرطیت، سببیت، مانعیت، عزیمت، رخصت، زوجیت و ملکیت را حکم وضعی گویند .

- مسکرات: مست کننده ها ؛ ازقبیل چرس وشراب وتریاک وغیره.

- آلات قمار: ا سباب قماربا زی.

- **ربا:** افزون ستا نی غیرشرعی که حرام است و در مقا بل بیع یا فروش شرعی ا ست.

فعالیت تدریس

زما ن	فعالیت های شاگردان	فعّالیتهایی معلم
۵ دقیقه	توجه کرده و جواب می‌دهند	سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری
۵ دقیقه	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	**ایجاد انگیزه**: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.
۲۰ دقیقه	گوش داده و یادداشت می‌کنند	معلم گرامی خرید و فروش‌های اموال غیر وموقوفات مسکرات وآلات قمار واقسام خرید و فروش (از نظر زمان تحویل مال وقیمت)را با ذکر مثالها تفهیم می کند.
۱۰ دقیقه	شاگردان به نوبت سؤال می‌کنند.	پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه میدهند.
۵ دقیقه	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	**ارزیابی**: احکام خرید و فروش اموال غیرچیست؟ حکم بیع موقوفات ومسکرات چیست؟ اقسام خرید و فروش «از نظر زمان تحویل مال وقیمت » را توضیح داده و با مثال واضح سازند.
		کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان هرکدام توضیح المسایل مرجع تقلید خود را مطالعه نموده۵ سطر در بارۀ خلاصه درس بنویسند.

معلومات تکمیلی

شرایط صحت واحکام معامله سلف

معامله سلف در صورتی صحیح است که دارای این شرایط باشد:

۱- خصوصیاتی که به واسطه آن قیمت جنس عوض می شود مشخص نمایند.

۲- قبل از آنکه خریدار و فروشنده از هم جدا شوند، خریدار تمام قیمت را به فروشنده بدهد و یا به مقدار آن از فروشنده طلبکار باشد.

۳- مدت را کاملاً مشخص کنند.

۴- زمان را که برای تحویل جنس قرار می‌دهند زمانی نباشد که جنس در آن وقت نایاب باشد مثلا: نگوید که در ماه حوت ده خروار توت تازه به شما می دهم صحیح نیست چون در ماه حوت توت تازه نایاب است.

۵- بنابر احتیاط واجب جای تحویل جنس را معین کنند.

۶- در صورتی که جنس, وزنی یا پیمانه یی است وزن یا پیمانه آنرا مشخص کنند.

احکام معامله سلف

۱-شخصی که جنسی را به سلف خریده، قبل از تمام شدن مدت مقرر نمیتواند جنس را به دیگری بفروشد؛ اما پس از تمام شدن مدت هر چند جنس را تحویل نگرفته باشد، فروش آن اشکال ندارد.

۲- اگر بایع در بیع سلف، جنسی غیر از آنچه در قرارداد معین شده، یاجنس پست تر بیاورد، مشتری میتواند آن جنس را قبول نکند؛ ولی اگر به همان راضی شود اشکال ندارد.

۳- جنسی که به سلف فروخته، اگر به موقعی که باید آن را تحویل دهد، نایاب شود ونتواند آن را تهیه کند، مشتری میتواند معامله را بهم بزند یاصبر کند تا تهیه نماید (آموزش فقه)

شماره درس: ۱۶

موضوع درس: معاملات باطل (۱)

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با پنج مورد معامله باطل و ازجمله معامله اشیا واجناس نجس آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان پنج مورد معامله باطل و ازجمله معامله اشیا واجناس نجس را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳ - شاگردان به پنج مورد معامله باطل و ازجمله معامله اشیا واجناس نجس باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند.وچهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سوالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سوال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب:

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.
- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

معامله: در لغت عمل دوطرفی و ازباب مفاعله است و در اصطلاح خرید و فروش را گویند.

منحصر: بسته وتنها مرجع.

مشرو بات مسکر: نوشیدنی‌های مست کننده مانند شراب.

اعیان: جمع عین به معنای شی وذات.

عین نجس: آن چه که به خودی خود نجس باشد، بدون اینکه به واسطه تماس با چیز دیگری نجس شده باشد؛ مثل خون و مردار.

متنجس: هرچیزی که ذاتاً پاک است؛ ولی در اثر برخورد مستقیم یا غیرمستقیم با شیء نجس آلوده شده است.

نجس: پلید، ناپاک.

مسکر: مست کننده

معقول: موردی که عقلا آن را بپسندند.

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
معلم گرامی پنج مورد معامله باطل و ازجمله معامله اشیاءواجناس نجس را با ذکر مثالها تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه میدهند.	شاگردان به نوبت سؤال میکنند.	۱۰ دقیقه
ارزیابی: حکم «پنج مورد معامله باطل» چیست؟ حکم « معامله اشیاءواجناس نجس» را واضح سازند.	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان برای مورد خرید و فروش اشیایی نجس، سه مسأله دیگررا غیر از آنچه در درس آمده است بنویسید؟		

معلومات تکمیلی

معنای معامله باطل

معامله باطل؛ یعنی معامله بی اثر که با آن معامله هیچگونه نقل وانتقال صحیح وشرعی بین بایع و مشتری صورت نگرفته است و هر کدام از فروشنده و خریدار مالک مال خود میباشد. اگر پول خریدار به دست فروشنده رفته باشد پس پول را فروشنده برمیگرداند به خریدار و خون، عین نجس و مال بی ارزش تحت ملکیت فروشنده باقی می ماند؛ مگر آنکه خریدار بتواند آن شیء خریده را در راه معقول شرعی مصرف کند. و فروشنده و خریدار هر دو راضی و آگاه باشد مثلا خون را برای تزریق به بیمار خرید و فروش کنند، درآن صورت این معامله صحیح است ونقل و انتقال صورت گرفته است.

شماره درس: ۱۷

موضوع درس: معاملات باطل (۲)

مدت تدریس: **(دو ساعت درسی)**

اهداف درس

۱- شاگردان با احکام خرید و فروش مال غصب، دزدی وخرید و فروش مجسمه.آشنائی حاصل کنند.

۲- شاگردان احکام خرید و فروش مال غصب، دزدی و خرید و فروش مجسمه را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به احکام خریدو فروش مال غصب، دزدی و خرید و فروش مجسمه باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس مناسب

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند. و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سوالات شاگردان جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سوال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب:

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.
- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات[3]

نامشروع: غیر قانونی، غیر شرعی

اشیای غصبی: اشیای به زور تصاحب شده، گرفته شده به ظلم وعدوان.

آلات لهو لعب: اسباب سرگرمی و بازی که وقت عبادت واعمال خیر را میگیرد.

متداول: رائج ومعمول

۳- لغتنامه دهخدا

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
معلم گرامی احکام خریدو فروش مال غصب، دزدی وخرید و فروش مجسمه را با ذکر مثالها تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می‌کند	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه میکند.	شاگردان به نوبت سؤال میکنند.	۱۰ دقیقه
ارزیابی: ۱- احکام خریدو فروش مال غصب ودزدی چیست؟ ۲- احکام خرید و فروش مجسمه چیست؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان هرکدام خلاصه درس را در پنج سطر بنویسند.		

معلومات تکمیلی

مفهوم غصب:

یعنی استیلای جابرانه بر مال غیر. غصب اولا حرام است، ثانیا موجب ضمان است، یعنی اگر در حالی که مال در دست غاصب است تلف شود، هر چند تقصیری در حفظ مال نکرده باشد، غاصب ضامن است. انسان هر تصرفی در مال غصبی بکند حرام است؛ همچنین وضو با آب غصبی و نماز با لباس غصبی و در مکان غصبی باطل است. ضمنا باید دانسته شود همانطور که غصب؛ یعنی استیلای عدوانی موجب ضمان است ، اتلاف نیز موجب ضمان است. مثلا: اگر کسی با سنگ شیشه کسی را بشکند ضامن است، هر چند آن شیشه تحت تسلط عدوانی او نیامده است . تسبیب نیز موجب ضمان است؛ یعنی اگر کسی مباشرتا مال کسی را تلف نکند ولی موجباتی فراهم کند که منجر به خسارتی بشود ضامن است؛ مثلا اگر کسی در معبر عمومی شی لغزنده یی (مثلا پوست خربزه) بیندازد و عابری در اثر آن بلغزد و خسارت مالی بر او وارد شود ضامن است.

شماره درس: ۱۸

موضوع درس: معاملات باطل (۳)

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس:

۱- شاگردان با احکام خرید و فروشی اموال آمیخته به ربا آشنائی حاصل کنند.

۲ - شاگردان احکام خرید و فروشی اموال آمیخته به ربا را به خوبی و با مثال برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به احکام خرید و فروشی اموال آمیخته به ربا باورمند ومعتقد شوند.

شیوه‌های تدریس مناسب

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند. و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سؤالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سوال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.
- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات[۴]

معامله: خرید و فروش کردن

باطل: ناصحیح

ربا: افزوده ستانی غیر مشروع.

ر بای معاملی: ربای که دروقت خرید و فروش تحقق پیدا می‌کند.

ربوی: تحصیل مال از راه ربا.

---

[۴]- لغتنامه دهخدا

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
معلم محترم احکام خرید و فروشی اموال آمیخته به ربا را با ذکر مثالها تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت میکنند.	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه میکنند.	شاگردان به نوبت سؤال میکنند.	دقیقه
ارزیابی: ۱ - ربا چیست؟ ۲-حکم خرید و فروش اموال آمیخته به **ربا** چیست؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان هرکدام راجع به ربای معاملی پنج سطر بنویسند.		

معلومات تکمیلی

سر انجام ربا خواری

علاوه براینکه خرید و فروش با آن باطل است مصرف کننده آن نیز گناهی بزرگی را مرتکب شده است. آیات زیادی در این باره نازل شده است و از باب نمونه به حکم این آیه صریح قرآنکریم توجه نمایید.

یا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِیَ مِنَ الرِّبا إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ. فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ إِنْ تُبْتُمْ فَلَکُمْ رُؤُسُ أَمْوالِکُمْ لا تَظْلِمُونَ وَ لا تُظْلَمُونَ.[5]

ترجمه:

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! از (مخالفت فرمان خدا) بپرهیزید و آنچه از (مطالبات) ربا باقی مانده، رها کنید، اگر ایمان دارید! - اگر (چنین) نمی‌کنید، بدانید خدا و رسولش، با شما پیکار خواهند کرد! و اگر توبه کنید، سرمایه‌های شما، از آن شماست [اصل سرمایه، بدون سود] نه شما ستم می‌کنید و نه بر شما ستم وارد می‌شود.

احکام آیات

دراین آیه از ربا خواری به شدید ترین وجه منع شده است واین شدت از جهات مشروحه ذیل مفهوم میگردد:

۱- تعبیر از ادامه رباخواری به اعلام جنگ با خدا ورسول.

۲- نسبت بی ایمانی به ربا خوار که از جمله «**إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ**» مفهوم میگردد.

۳- از عبارت «**وَ إِنْ تُبْتُمْ**» مفهوم میگردد که ارتکاب ربا گناه است و باید از آن توبه کرد.

۴- از اخذ ربا تعبیر به ظلم شده است که از جمله «**لاتظلمون**» مفهوم میگردد ومیدانیم که ظلم عقلا ونقلا حرام است.

---

[5]- بقره، ۲۷۸- ۲۷۹

شماره درس: ۱۹

موضوع درس: معاملات باطل (۴)

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با انواع وآثارمعاملات باطل ربوی وغش آشنایی حاصل کنند.
۲- شاگردان انواع وآثارمعاملات باطل ربوی وغش را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.
۳- شاگردان به انواع وآثارمعاملات باطل ربوی وغش باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس مناسب بااین درس

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند. و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.
۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.
۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سؤالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سوال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.
- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات[۶]

معیار: پیمانه یامیزان
جو از: جایز بودن
فقها: متخصصین درعلم فقه
غش: خدعه کردن، گول زدن
نسیه: خرید و فروشی که تحویل قیمت در آینده باشد وتحویل جنس فعلی.

۶- لغتنامه دهخدا

فعالیت تدریس:

فعّالیتهایی معلم	**فعالیت های شاگردان**	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
معلم گرامی انواع وآثارمعاملات باطل ربوی وغش را با ذکر مثالها تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه می‌کنند.	شاگردان به نوبت سؤال میکنند.	۱۰ دقیقه
ارزیابی: ۱- انواع و آثار معاملات باطل ربوی را توضیح دهند. ۲- انواع و آثار معاملات باطل غشی کدام ها اند؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می‌خواهد تا شاگردان هرکدام موارد جو از ربا را در یک جدول قرار دهند.		

معلومات تکمیلی

فلسفه تحریم ربا: ربا در لغت یعنی زیادی و افزایش است و در اصطلاح شرعی: معوضه یکی با دو جنس متمایل مکیل یا موزون است به دیگری با زیادت در یکی از آن دو و یا اقتراض مالی با تعّهد به پرداخت چیزی بیش از مقدار قرض شده است.

چرا ربا در اسلام تحریم شده است؟ برخی از دلایل و فلسفه آن قرار ذیل اند:

۱- رکود مال و سرمایه: فقط سرمایه است که بین مسلمانان دست بدست شده است. وهیچگونه رشد اقتصادی در بین نیست.

۲- رکود جان و روح: یک عده فقط به فکر بهره کشی از دیگران است و فکر رشد اجتماعی و اقتصادی در سر نمی پرورانند.

۳- شیوع ربا راه قرض را می‌بندد و در نتیجه راه خیر و خوبی را مسدود و راه بهره کشی را ترویج می‌کند.

۴- ربا دهنده به خاطر قرض های تصاعدی، گاهی و رشکست و مجبور به ذلّت‌پذیری می‌شود.

۵- ربا جامعه را به دو قطب مستکبر و مستضعف می‌کشاند.

۶- در نظام ربوی فقرا مأیوس و اغنیاء در فکر تکاثر و محرومان در فکر انتقام و سرقت می افتند.

شماره درس: ۲۰

موضوع درس: ایجاب و قبول درخرید و فروش

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱ - شاگردان با ایجاب و قبول درخرید و فروش و معامله معاطاتی آشنایی حاصل کنند.

۲ - شاگردان ایجاب و قبول درخرید و فروش و معامله معاطاتی را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳ - شاگردان به ایجاب و قبول درخرید و فروش و معامله معاطاتی باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس مناسب

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سؤالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سوال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات[۷]

۱- معاملات معاطاتی: خرید و فروش‌های بدون صیغه عقد فقط گرفتن وتحویل دادن.

۲- دفاتیر: جمع دفتر

۳- صیغه: ساخت جملات عقدها

۴- حق انحلال معامله: حق هیچ کردن وبرهم زدن معامله.

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه

۷- لغتنامه دهخدا

معلم گرامی ایجاب و قبول درخرید و فروش و معامله معاطاتی را با ذکر مثالها تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت برمیدارند	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه میدهند.	شاگردان به نوبت سؤال میکنند.	۱۰ دقیقه
ارزیابی: ایجاب و قبول بیع چیست؟ معامله معاطاتیچیست؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان هرکدام خلاصه درس را در پنج سطر بنویسند.		

معلومات تکمیلی

توضیح ایجاب و قبول:

هر عقدی مشتمل است بر ایجاب و قبول.

در تعریف ایجاب و قبول بین فقها اختلاف است وبطور اجمال میتوان به دو نظر اشاره نمود:

۱- بعضیها گفته اند ایجاب چیزی است یالفظی است که نخست از طرف یکی از دو طرف معامله صادر می‌شود و قبول چیزی است یا لفظی است که پس ازآن صادرمی‌شود.

۲- برخی دیگر گفته اند که ایجاب صیغه است که از تملیک کننده صادر می‌شود و قبول یا صیغه، کلام ایست که از پذیریش تملیک خبر می‌دهد ؛ مثلا عبارت فروشنده ایجاب است خواه اول باشد وخواه آخر باشد. تملیک عین است و عبارت خریدار قبول است؛ زیرا با پذیرش او عین را مالک می‌شود.

۳- توضیح معاطات: عقد بطور کلی ازمعانی انشایی است وچیزیکه انشای معامله بواسطه آن ظاهر می‌شود یا قول است یافعل

انشاء قولی عقدی است که به ایجاب و قبول تحقق پیدامی‌کند. انشای فعلی به فعل طرفین معامله، یعنی با همان داد وستد متعارفی بدون صیغه تحقق مییابد واین نوع معامله معاطات نامیده می‌شود.معاطات درهمه عقود لازمی وجایزی به جز نکاح جاری می‌شود.

شماره درس: ۲۱

موضوع درس: موارد به هم زدن معامله

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با تعریف خیار، موارد به هم زدن معامله، انواع خیارآشنایی حاصل کنند.

۲ - شاگردان تعریف خیار، موارد به هم زدن معامله، انواع خیاررا به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳ - شاگردان به حکم خیار، موارد به هم زدن معامله و انواع خیار باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس مناسب

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند. و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سؤالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سؤال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنفی یازده.
- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات ونکته ها[۸]

غبن: گول، فریب　　**تدلیس:** نیرنگ بازی

رویت: دیدن　　**تاخیر:** پس انداختن، عقب انداختن

تعذر تسلیم: عذر آوری از تحویل جنس

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	با توجه جواب می‌دهند	۵ دق
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه

۸- لغتنامه دهخدا

معلم گرامی تعریف خیار، موارد به هم زدن معامله و انواع خیار را با ذکر مثالها تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می-کنند.	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه میکنند.	شاگردان به نوبت سؤال می-کنند.	۱۰ دقیقه
ارزیابی: تعریف خیارچیست؟ انواع خیارکدام ها اند؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان هرکدام شاگردان خلاصه درس را در پنج سطر بنویسند		

معلومات تکمیلی

مفهوم خیار

خیار؛ درلغت به معنای دل نهادن است برچیزی به اختیارخود و دراصطلاح عبارت است از ملکیت فسخ عقد بدین معنی که صاحب حق خیار مالک فسخ عقد باشد، یعنی اختیار بهم زدن معامله و یا باقی گذاشتن آن را داشته باشد. درشماره وتعداد خیار بین فقها اختلاف است برخی ها آن را ۱۶ خیار نام برده وبرخی دیگر آن را ۱۴ خیار وبرخی ۱۰ خیار رانام برده است ومحقق در شرایع ۷ خیار را نام برده اند.

اسباب خیار متفاوت است وبه سه نوع خیار برمیگردد:

یاامری است راجع به یکی از عوضین (ثمن ومثمن)؛ مثل خیار عیب، غبن، رویت.

یا امری است قایم به عقد که بقرارداد شارع است؛ مثل خیار مجلس، خیار حیوان.

یا امری است مربوطه به متعاقدین، وقراردادی است میان آن دو مانند خیار شرط.

باسپری شدن موعد خیار و استفاده نکردن از حق خود، معامله لازم می‌شود.

شماره درس: ۲۲

موضوع درس: شرایط فروشنده و خریدار

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس:

۱- شاگردان با شرایط فروشنده و خریدار آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان شرایط فروشنده و خریدار را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به حکم و شرایط فروشنده و خریدار باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس مناسب

۱ - سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند. و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سؤالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سؤال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- **سفیه:** کودن، نادان، کم عقل

۲- **اطفال ممیز:** کودکانیکه خوب وبدرا تمییز میدهند معمولا ۱۰ سال و بالاتر.

۳- **نابالغ:** کودکی که به سن تکلیف نرسیده است(سن ۱۵ تمام برای پسر و۹ تمام برای دختر(درفقه شیعه)

۴- **متعارف:** معمول مردم و یا مطابق باعرف

۵- **متعاقدین:** دوطرف عقد بیع یعنی فروشنده و خریدار.

۶- **شرایط:** جمع شرط

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه

معلم گرامی شرایط فروشنده و خریدار را با ذکر مثالها تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت میکنند.	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه میکنند.	شاگردان به نوبت سؤال میکنند.	۵ دقیقه
ارزیابی: شرایط فروشنده را نام ببرند. شرایط خریدارکدام ها اند؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان هرکدام شرایط فروشنده و خریداررا در یک جدول قرار داده وحکم هریک را در ستون مقابل درج نمایند.		

معلومات تکمیلی

مفهوم حجر

حجر یعنی منع. مقصود ممنوع التصرف بودن است. در موارد زیادی مالک شرعی در عین مالکیت تامه، ممنوع التصرف است. مفلس که قبلا یاد شد یکی از این گونه افراد است. همچنین است طفل نابالغ، دیوانه، سفیه، مریض در مرض موت نسبت به وصیت در مازاد از ثلث ثروت خود. و همچنین است(به قولی) مریض در مرض موت نسبت به نقل و انتقالهای مالیش در مازاد از ثلث دارایی خود.

شماره درس: ۲۳

موضوع درس: شرایط کالا و عوض آن

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با شرایط کالا و عوض آن، معاملات اموال وقفی، میوه ها وسبزی ها آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان شرایط کالا و عوض آن، معاملات اموال وقفی، میوه ها وسبزی ها را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به حکم و شرایط کالا و عوض آن، معاملات اموال وقفی، میوه ها وسبزی ها باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس مناسب

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند. و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سؤالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سؤال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- کالا: جنس مورد معامله

۲- ویژه گیها: خصوصیات

۳- وقف مال: حبس عین یا منفعت برای کسی یا چیزی در مدت وزمان معین.

۴- کالا و عوض: جنس وقیمت آن.

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
معلم گرامی شرایط کالا و عوض آن، معاملات اموال وقفی، میوه ها وسبزی ها راتفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت میکنند.	۱۵ دقیقه

پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه میکنند.	شاگردان به نوبت سؤال میکنند.	۵ دقیقه
ارزیابی: شرایط کالا و عوض آن چیست؟ معاملات اموال وقفی، میوه ها وسبزی ها چگونه اند؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان هرکدام شاگردان خلاصه درس را در۵ سطر بنویسند.	مورد توجه قرار داده ودستور وظیفه خانگی را یادداشت می‌کنند..	۵ دقیقه

معلومات تکمیلی

شرایط جنس و عوض آن

- جنسی که می‌فروشند و چیزی که عوض آن می‌گیرند پنج‌شرط دارد: اول- آنکه مقدار آن با وزن یا پیمانه یا شماره و مانند اینها معلوم باشد. دوم- آنکه بتوانند آن را تحویل دهند، بنابر این فروختن اسبی که فرار کرده صحیح نیست؛ ولی اگر بنده‌ای را که فرار کرده با چیزی که می‌تواند تحویل دهد مثلا با یک فرش بفروشد اگر چه آن بنده پیدا نشود معامله صحیح است و در غیر بنده حکم به صحت معامله مشکل است. سوم- خصوصیاتی را که در جنس و عوض هست و به واسطه آنها میل مردم به معامله فرق می‌کند، معین نماید. چهارم- کسی در جنس یا در عوض آن حقی نداشته باشد، پس مالی را که انسان پیش کسی گرو گذاشته بدون اجازه او نمی‌تواند بفروشد. پنجم- آن که بنابر احتیاط خود جنس را بفروشد، نه منفعت آن را، اگرچه جایز بودن فروش منفعت خالی از قوت نیست، پس اگر منفعت‌یک ساله خانه را بفروشد صحیح است. و چنانچه خریدار به جای پول منفعت ملک خود را بدهد، مثلا فرشی را از کسی بخرد و عوض آن منفعت‌یک ساله خانه خود را به او واگذار کند اشکال ندارد و احکام اینها در مسایل آینده گفته خواهد شد.

- جنسی را که در شهری با وزن یا پیمانه معامله می‌کنند، در آن شهر انسان باید با وزن یا پیمانه بخرد، ولی می‌تواند همان جنس را در شهری که با دیدن معامله می‌کنند با دیدن خریداری نماید.

- چیزی را که با وزن خرید و فروش می‌کنند با پیمانه هم می‌شود معامله کرد، به این طور که اگر می‌خواهد ده من گندم بفروشد با پیمانه‌یی که یک من گندم می‌گیرد ده پیمانه بدهد.

- اگر یکی از شرطهایی که گفته شد در معامله نباشد معامله باطل است، ولی اگر خریدار و فروشنده راضی باشند که در مال یکدیگر تصرف کنند تصرف آنها اشکال ندارد.

- معامله چیزی را که وقف شده باطل است، ولی اگر بطوری خراب شود که نتواند استفاده‌یی را که مال برای آنها وقف شده از آن ببرند؛ مثلا حصیر مسجد بطوری پاره شود که نتوانند روی آن نماز بخوانند فروش آن اشکال ندارد، در صورتی که ممکن باشد باید پول آن را در همان مسجد به مصرفی برسانند که به مقصود وقف کننده نزدیکتر باشد.

- هرگاه بین کسانی که مال را برای آنان وقف کرده‌اند به طوری اختلاف پیدا شود که اگر مال وقف را نفروشند گمان آن برود که مال یا جانی تلف شود می‌توانند آن مال را بفروشند و بین موقوف علیهم تقسیم نمایند، ولی چنانچه اختلاف با تنها فروختن و تهیه مکان دیگر برطرف می‌شود، لازم است آن موقوفه به محل دیگر تبدیل و یا با پول فروش آن محل دیگر خریده شود و به جای مکان اول و در همان جهت وقف اولی وقف گردد.

- خرید و فروش ملکی که آن را به دیگری اجاره داده‌اند اشکال ندارد، ولی استفاده آن ملک در مدت اجاره مال مستاجر است، و اگر خریدار نداند که آن ملک را اجاره داده‌اند یا به گمان این که مدت اجاره کم است ملک را خریده باشد پس از اطلاع می‌تواند معامله خودش را به هم بزند.

شماره درس: ۲۴

موضوع درس: شفعه

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱ - شاگردان با معنا وحق شفعه و مسایل آن آشنایی حاصل کنند.
۲ - شاگردان معنا وحق شفعه و مسایل آن را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.
۳ - شاگردان به حکم وحق شفعه و مسایل آن باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱ - سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.
۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.
۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سؤالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سؤال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.
۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- **اسقاط:** ساقط کردن
۲- **مصالحه:** صلح کردن وتوافق کردن
۳- **قطعی:** لازمی وحتمی مقابل شرطی
۴- **تملک:** صاحب شدن وگرفتن.
۵- **اعمال کردن:** اجرا کردن، عملی کردن.

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
معلم گرامی تعریف معنا وحق شفعه و مسایل آن راتفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت میکنند.	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه میکنند.	شاگردان به نوبت سؤال میکنند.	۵ دقیقه

ارزیابی: شفعه چیست؟ حق شفعه چه حکم دارد؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان هرکدام شاگردان موارد حق شفعه را دریک جدول قرار دهند.		

معلومات تکمیلی

شفعه: اگر یکی از دو شریک سهم خود را بفروشد با شرایطی که در کتب مفصل فقهی آمده است برای شریک دیگر این حق وجود دارد که سهم شریک را تملک کند و قیمتی را که مشتری پرداخته است به او بدهد به این حق شفعه می گویند.

شماره	نوع مال	حکم
۱	غیر منقولات قابل تقسیم مانند باغ و مزرعه و خانه	حق شفعه در آن وجود دارد
۲	غیر منقولات غیر قابل تقسیم مانند راه ها, جوی ها و دهلیزهای باریک	وجود حق شفعه در آن محل اشکال است و احتیاط آن است که شفیع رضایت مشتری را فراهم کند و مشتری هم درخواست او را اجابت نماید.
۳	اموال منقول, مانند موتر, حیوان و لباس	وجود حق شفعه محل اشکال است و احتیاط آن است که شفیع رضایت مشتری را فراهم کند و مشتری هم درخواست او را اجابت نماید.

۱- حق شفعه تنها در صورت فروش ملک است؛ بنابرین اگر یکی از دو شریک سهم خود را به دیگری ببخشد و یا مصالحه کند یا مهریه همسرش قرار دهد حق شفعه برای شریک دیگر وجود ندارد.

۲- حق شفعه تنها در ملکی که دو نفر شریک هستند وجود دارد و نه بیشتر.

شماره درس: ۲۵

موضوع درس: مسائل ودیعه (امانت)

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با مفهوم ومسائل واحکام ودیعت آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان مفهوم، مسائل واحکام ودیعت را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به حکم، مسائل واحکام ودیعت باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱ - سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سوالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سوال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- تلف: از بین رفتن

۲- ضمان: عهده داری

۳- ولی دیوانه: سرپرست شخص دیوانه

۴- مضاربه: قرار داد شرعی بین دو یاچند نفر که در سود وسرمایه معامله یی شریک باشند

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه

معلم محترم مستحبات ومکروهات ذبح ودستورات کشتن شتر وشکاربا اسلحه راتفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت میکنند.	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه میکنند.	شاگردان به نوبت سؤال میکنند.	۵ دقیقه
ارزیابی: مفهوم ودیعت چیست؟ مسائل واحکام ودیعت چیست؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا هر کدام خلاصه درس را در پنج سطر بنویسند.		

معلومات تکمیلی

فرق عاریه وودیعه

هردو امانت است ولی عاریه این است که کسی مال شخصی را می‌گیرد برای اینکه از منافع آن منتفع شود. عاریه ودیعه هر دو نوعی امانت می‌باشند، اما در ودیعه انسان مال خود را به دیگری می‌دهد برای حفظ و نگهداری و طبعا او بدون اذن مالک حق هیچگونه استفاده ندارد، ولی عاریه این است که انسان از اول مال خود را به دیگری می‌دهد که از آن بهره ببرد و بعد بر گرداند. مثل اینکه کسی لباس خود را یا موتر خود یا ظروف خود را به دیگری عاریه می‌دهد.

شماره درس: ۲۶

موضوع درس: احکام لقطه

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با مفهوم و مسائل و احکام اشیای پیدا شده آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان مفهوم و مسائل و احکام اشیای پیدا شده را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به مسائل و احکام اشیای پیدا شده فوق باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱ - سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند. و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سوالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سوال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- لقطه: اشیای پیدا شده، مردم آن را (مال یافته) میگویند.

۲- اصلح: مناسبتر، بامصلحت تر.

۳- صدقه: تصدق، دادن در امر خیر برای رضای خداوند متعال.

۴- تصرف: مداخله وصرف کار روی آن.

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
معلم گرامی مفهوم و مسائل و احکام اشیای پیدا شده راتفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می-کنند.	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه میکنند.	شاگردان به نوبت سؤال می-کنند.	۵ دقیقه
ارزیابی: لقطه چیست؟ لقطه چه حکمی دارد؟	شاگردان جواب می‌دهند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان هرکدام شاگردان خلاصه درس را در۵ سطر تهیه نمایند.		

معلومات تکمیلی

توضیح درباره لقطه

«لقطه» یعنی پیدا شده. در اینجا احکام اشیایی که پیدا می‌شوند و صاحب آنها معلوم نیست ذکر می‌شود. لقطه یا حیوانی استیا غیر حیوانی. اگر حیوانی باشد و به نحوی باشد که خطری متوجه حیوان نیست، حق ندارد او را در اختیار بگیرد، و اگر خطر متوجه آن است، مثل گوسفند در صحرا، می‌تواند آن را در اختیار بگیرد ولی باید صاحب آن را جستجو کند، اگر صاحبش پیدا شد باید به او تحویل داده شود، و اگر صاحبش پیدا نشد مجهول المالک است باید با اجازه حاکم شرعی به مصرف فقرا برسد. لقطه غیر حیوان اگر اندک باشد، یعنی کمتر از حدود نیم مثقال نقره مسکوک باشد، یابنده می‌تواند به نفع خود تصرف کند و اگر بیشتر باشد باید تا یک سال در جستجوی مالک اصلی باشد (مگر اینکه شیء پیدا شده قابل بقا نباشد مانند میوه‌ها) اگر مالک اصلی پیدا نشد در اینجا فرق است میان لقطه حرم یعنی لقطه‌یی که در حرم مکه پیدا شده باشد و غیر آن. اگر در حرم مکه پیدا شده باشد باید یکی از دو کار را بکند یا صدقه بدهد به قصد اینکه اگر صاحبش پیدا شد عوضش را به او بپردازد و یا نگهدارد به نیت اینکه صاحبش پیدا شود و اگر لقطه غیر حرم باشد میان یکی از سه کار مخیر است: یا برای خود بردارد به قصد اینکه اگر صاحبش پیدا شد عین یا عوض آن مال را به او بدهد، و یا صدقه بدهد یا همین قصد و یا نگهداری کند به امید اینکه صاحبش پیدا شود. اگر شیء پیدا شده بی علامت باشد جستجوی صاحب اصلی ضرورت ندارد و از همان ابتدا مخیر است میان سه امر بالا.

شماره درس: ۲۷

موضوع درس: اخلاق یا طبّ روحانی

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با اخلاق به عنوان طب روحانی از دید آیات وروایات آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان اخلاق به عنوان طب روحانی از دید آیات وروایات را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به اخلاق به عنوان طب روحانی از دید آیات وروایات باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱ - سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند. و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده و پیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سؤالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سؤال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- منافق: کسی که دل وزبان او یکی نباشد

۲- قلب سلیم: روح پاک

۳- مراء: ستیزه، جدل

۴- **مراهم:** جمع مرهم به معنای ملحم یاپماد.

۵- **طِب:** بهداشت

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه

معلم گرامی اخلاق به عنوان طب روحانی از دید آیات وروایات رالکچر داده وتفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه می‌کنند.	شاگردان به نوبت سؤال می‌کنند.	۵ دقیقه
ارزیابی: ۱- اخلاق چیست؟ ۲- اخلاق به عنوان طب روحانی از دید آیات چه جایگاهی دارد؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان خلاصه درس را در پنج سطر بنویسند		

معلومات تکمیلی

توضیح دیدگاه طب روحانی

درباره نقش اخلاق در زندگی بشریت بصورت عمده سه دیدگاه وجود دارد: دیدگاه اول، تهذیب نفس نوعی جهاد: دیدگاهی است که می‌گوید: تهذیب نفس نوعی جهاد و مبارزه با دشمنان درونی است که در کمین انسانها هستند.

دیدگاه دوم، دیدگاه سیر و سلوک در این دیدگاه، انسانها به مسافرانی تشبیه شده‌اند که از نقطه عدم به راه افتاده و به سوی لقاءالله و قرب ذات پاک حق که از هر نظر بی‌نهایت است پیش می‌روند.

دیدگاه سوم، دیدگاه طب روحانی در این دیدگاه، روح انسان همچون جسم انسان گرفتار انواع بیماریها می‌شود و برای بهبود و سلامت آن باید دست‌به دامن طبیبان روحانی و مسیحانفسان معنوی انداخت، و از دواهای خاص که برای هر یک از بیماریهای اخلاقی وجود دارد بهره بگیرد تا روحی سالم، پرنشاط و پر تلاش و فعال پیدا کند.

۱- در دو ازده آیه‌قرآن مجید از بیماریهای روحی و اخلاقی، تعبیر به مرض شده است؛ از جمله در آیه۱۰ سوره بقره، صفت زشت نفاق را به عنوان بیماری قلمداد کرده، درباره منافقان می‌فرماید: «فی قلوبهم مرض»

در یک تعبیر پرمعنای دیگر، دلهایی را که کانون نور معرفت و اخلاق و تقوا است به عنوان قلب سلیم معرفی کرده از زبان ابراهیم می‌فرماید: « يَوْمَ لا يَنْفَعُ مالٌ وَ لا بَنُونَ «۸۸» إِلاَّ مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ«۸۹»[۹] ؛ در آن روز که مردم برای حساب مبعوث می‌شوند، مرا شرمنده و رسوا نکن! آن روز که مال و فرزندان سودی نمی‌بخشد! - مگر کسی که با قلب سلیم به پیشگاه خدا آید.»

سلیم از ماده سلامت در برابر فساد و انحراف و بیماری است و قلب سلیم، بطوری که از روایات معصومین(ع) که در تفسیر این آیه‌وارد شده بر می‌آید، قلبی است که خالی از غیر خدا باشد (از هرگونه بیماری اخلاقی و روحانی بر کنار باشد).

در احادیث اسلامی نیز اشارات زیادی به این دیدگاه شده است که احادیث زیر نمونه‌یی از آن است:

۲- در تفسیر قلب سلیم که در آیات قرآن مجید آمده روایات زیادی وارد شده است:

در حدیثی از امام باقر (ع) می‌خوانیم: «لاعلم کطلب السلامة ولاسلامة کسلامة القلب؛ هیچ علمی مانند جستجوی سلامت نیست و هیچ سلامتی همانند سلامت قلب نمی‌باشد!»

۳- در روایات متعددی از اخلاق رذیله تعبیر به بیماریهای قلب شده است.

[۹] -سوره شعراء آیات-۸۸-۸۹

در حدیث دیگری از امام صادق (ع) می‌خوانیم: «ما من شیء افسد للقلب من خطیئته؛ چیزی بیش از گناه، قلب را فاسد نمی‌کند.» این تعبیر در روایات فراوان دیگری نیز دیده می‌شود.

خلاصه این که مطابق این دیدگاه که فضائل و رذائل اخلاقی را به عنوان نشانه‌های سلامت روح انسان یا بیماری آن معرفی می‌کند، پیامبران الهی و پیشوایان معصوم و همچنین معلمان اخلاق، طبیبان روحانی هستند و دستورات آنها داروهای شفابخش.

و بر این اساس، همان‌گونه که در طب جسمانی علاوه بر دارو، پرهیزهایی هم برای رسیدن به بهبودی کامل لازم است، در طب روحانی و اخلاقی نیز پرهیز از دوستان فاسد، محیط آلوده و تمام اموری که به پیشرفت مفاسد اخلاقی در وجود انسان کمک می‌کند، ضرورت دارد.

در طب جسمانی گاه نیاز به جراحی می‌افتد و طبیب جراح با چاقوی جراحی به درمان بیمار می‌پردازد، در طب روحانی نیز چنین مواردی پیش‌بینی شده است؛ حدود و تعزیرات و مجازاتهای گوناگون در برابر پاره‌ای از اعمال منافی اخلاق نیز به منزله جراحی است.

در طب جسمانی دو مرحله مشخص ترسیم شده، طب پیشگیری و طب درمانی که معمولا از اولی به عنوان وقایه، و از دومی به عنوان مداوا تعبیر می‌کنند، در طب روحانی و اخلاقی نیز همین دو مرحله وجود دارد، و معلمان اخلاق از یک سو برای درمان آلودگان برنامه‌ریزی می‌کنند؛ و از سوی دیگر، برای پیشگیری از آلودگی سالمان.

تعبیرهایی که در خطبه ۱۰۸ نهج‌البلاغه درباره شخص پیامبر اسلام (ص) وارد شده بود که هم سخن از مرهمها به میان آمده بود و هم ابزار داغ کردن و سوزاندن زخمها، بیانگر تنوع درمانها در طب اخلاقی همانند طب جسمانی است.

در طب جسمانی، یک رشته دستورهای کلی برای درمان بیماریها است و یک رشته دستورهایی که ویژه هر یک از بیماریها می‌باشد، در طب روحانی نیز همین گونه است. توبه، ذکر خدا، نماز، روزه و عبادات دیگر، و محاسبه و مراقبه، اصول کلی تداوی اند و در هر یک از بیماریهای اخلاقی نیز دستورهای ویژه‌یی در روایات اسلامی و کتب اخلاقی وارد شده است.

شماره درس: ۲۸

موضوع درس: پرورش فضائل اخلاقی

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با عوامل موثر در پرورش فضایل اخلاقی آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان عوامل موثر در پرورش فضایل اخلاقی را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به اهمیت موضوعات فوق باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند. و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سؤالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سؤال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- **طینت:** سرشت، طبیعت

۲- **عُض:** گزیدن

۳- **خلیل:** دوست

۴- **تربیت:** پرورش

۵- **نکد:** خار مزاحم

۶- **ملکه:** صفت یافته که روان انسان را گو یا مالک شده است

۷- **صفت:** حالت روانی که از اثر تکرار یک عمل بوجود میاید.

۸- **حکیمان:** فیلسوفان

۹- **شرایع آسمانی:** ادیان الهی صاحب کتاب آسمانی

فعالیت تدریس:

فعّالیتهایی معّلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
معلم گرامی عوامل موثر در پرورش فضایل اخلاقی رابا لکچر ومثال تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
ارزیابی: معلم گرامی ازیکی ازشاگردان میخواهدتا« ۳عامل موثر در پرورش فضایل اخلاقی» وشاگرد دیگری «۳عامل دیگر» راتوضیح داده و با مثال واضح سازند.	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
پاسخ به سوالات: معلم گرامی به سوالات شاگردان جواب ارائه میدهند.	شاگردان به نوبت سؤال می‌کنند.	۵ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان امور هفتگانه درس را در یک جدول قرار دهند		

معلومات تکمیلی

راههای پرورش فضیلتها

۱- روش اخلاقی حکیمان

این روش از راه توجه دادن مردم به منافع و آثار دنیوی رفتارها، به تهذیب اخلاق می‌پردازد؛ مثل این که گفته شود عفت و قناعت و صرف نظر کردن از آنچه در اختیار دیگران است انسان را سربلند و در انظار مردم بزرگ می‌سازد، ولی بر عکس، حرص موجب خواری و تنگدستی است، طمع انسان را ذلیل و علم آدمی را عزیز می‌کند و باعث عظمت و خوش نامی در نظر توده مردم و مانوس شدن با خواص می‌شود. علم مانند چشم تیزبینی است که به کمک آن می‌توان هر حادثه ناگواری را دید و از آن اجتناب کرد و به هر مقصد عالی رسید. ولی جهل نابینایی است، علم نگاهبان انسان است اما مال را انسان باید نگاهبانی کند، شجاعت آدمی را از دو دلی رهایی می‌بخشد و شخص شجاع در هر حال محبوب مردم است چه فاتح شود و چه مغلوب، به عکس، جبن و ترس و بی‌باکی، موجب نفرت است.

۲- روش شرایع آسمانی

این روش از راه فواید اخروی، مردم را به تصفیه باطن فرا می‌خواند. این معنا کرارا در قرآن مجید دیده می‌شود؛ مانند: «ان الله اشتری من المؤمنین انفسهم و اموالهم بان لهم الجنۀ؛ خداوند از مؤمنان جانها و مالهایشان را در مقابل بهشت‌خریداری می‌کند.»

«و انما یوفی الصابرون اجرهم بغیر حساب؛ مسلما مزد صبرکنندگان بدون حساب داده خواهد شد.» «ان الظالمین لهم عذاب الیم؛ برای ظالمان عذابی دردناک است.»

۳- روش قرآنی

راه سومی نیز برای اصلاح اخلاق در قرآن مجید دیده می‌شود، روشی عمده یی دارد (علاوه بر دوروش دیگر) روشی دارد که در هیچ یک از کتابهای آسمانی و تعلیمات انبیا که به دست ما رسیده وجود ندارد، و نیز در هیچ یک از آثار فکری حکمای الهی دیده نمی‌شود، و آن چنین است که انسان را از نظر روحی و علمی طوری تربیت کنند و چنان علوم و معارفی در وجود او بپرورانند که با وجود آن جایی برای رذایل اخلاقی باقی نماند. به عبارت دیگر ریشه رذایل اخلاقی سوزانده شود، نه این که درصدد معالجه و مبارزه با آن برآیند؛ مثلا انسانی که ریا می‌کند و کاری برای غیر خدا انجام می‌دهد یکی از دو علت‌بیشتر ندارد: یا می‌خواهد از این راه کسب وجهه و عزتی در نظر طرف بکند و یا از قدرت او می‌هراسد، چنین کسی وقتی متوجه شود که قرآن کریم می‌گوید: «ان العزة لله جمیعا» و نیز می‌گوید: «ان القوة لله جمیعا» و راستی به این دو حقیقت ایمان راسخ داشته باشد، بداند عزت و قدرت فقط مال خداست، چنین کسی جایی برای ریا و ظاهرسازی برایش باقی نمی‌ماند، نه به کسی امید دارد و نه از کسی می‌ترسد. خلاصه این که این دو حقیقت وقتی به طور یقین در دل انسان جای بگیرد تمام این گونه رذایل اخلاقی را از دل می‌شوید و به جای آن، صفات کریمه را مانند ترس از خدا، عزت نفس، مناعت طبع، استغنا و کبریا و هیبت الهی، قرار می‌دهد.

باز ملاحظه می‌کنیم که خداوند کرارا در آیات قرآن مجید فرموده: «مالکیت مال خداست» و «مالکیت هر چه در آسمانها و زمین است از آن خداست» و «آنچه در آسمانها و زمین است مال اوست» شرح مفاد این گونه آیات را مکرر بیان نمودیم، البته کسی که به حقیقت این مالکیت واقف باشد و بداند هیچ یک از موجودات استقلالی از خود ندارند و در هیچ قسمت، از ذات مقدس او مستغنی نیستند، و خداوند مالک حقیقی ذات هر چیز و آنچه مربوط به ذات اوست می‌باشد و به این حقیقت، ایمان قطعی داشته باشد در نظر چنین کسی تمام موجودات، هم از نظر ذات و هم از نظر صفات و افعال، از درجه استقلال می‌افتند، واضح است چنین کسی ممکن نیست غیر خدا را طالب باشد و خضوع یا خوف و رجایی نسبت‌به دیگری پیدا کند، یا از غیر خدا لذت ببرد یا بر غیر او تکیه کند یا کار خود را به دیگری واگذارد، او جز حق نمی‌خواهد و جز خدا نمی‌جوید، خدایی که ذات مقدسش باقی و همه چیز فانی می‌شوند او از «باطل» یعنی آنچه غیر خداست و در مقابل ذات حق ارزشی ندارد، گریزان است.

خلاصه، آیاتی که این روش تربیت اخلاقی را تعقیب می‌کنند در قرآن کریم فراوان است و از جمله آنها آیات زیر است: «الله لا اله الا هو له الاسماء الحسنی؛ هیچ معبودی جز خدا نیست، او راست هر نامی که نیکوتر است» «ذلکم الله ربکم لا اله الا هو خالق کل شیء؛ این است‌خداوند، پروردگار شما هیچ معبودی جز او نیست، آفریدگار هر چیزی است»

این آیات مشتمل بر یک سلسله معارف و تعلیمات مخصوص الهی است که دارای نتایج اخلاقی خاصی است که شبا هت به هیچ یک از تعلیمات انبیا و حکمای اخلاقی ندارد، زیرا همان طور که دانستیم روش انبیا مبتنی بر عقاید معمولی دینی و ایمان به ثواب و جزا در مقابل تکالیف است، و روش حکمای اخلاقی متکی به آثار اجتماعی صفات و خوب و بد آنها از نظر نوع مردم است، ولی این روش سوم براساس توحید خالص و کاملی که از مختصات اسلام است قرار دارد.

شماره درس: ۲۹

موضوع درس: حسن ظن و سوء ظن

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با تعریف سوء ظن وحسن ظن درآیات وروایات، پیامدها و آثار شوم سوءظن، عوامل و انگیزه های سوءظن آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان تعریف سوء ظن وحسن ظن درآیات وروایات، پیامدها و آثار شوم سوءظن، عوامل و انگیزه های سوءظن را به خوبی و با مثال برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به خوبی حسن ظن وبدی سوءظن، پیامدها و آثار شوم سوءظن باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می‌شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سوالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سوال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف دو ازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- تهذیب: پاک سازی

۲- نفوس: جمع نفس به معنای روح

۳- سُحت: مال حرام

۴- سماعون: گوش دهنده گان

فعالیت‌های تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
معلم محترم مهمترین حقوق خواهر و برادر و صلۀرحم رابا لکچر ومثال تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می‌کنند.	۲۰ دقیقه

پاسخ به سوالات: معلم گرامی به سوالات شاگردان جواب ارائه می‌کنند.	شاگردان به نوبت سؤال می‌کنند.	۵ دقیقه
ارزیابی: ۱- سوء ظن وحسن ظن چیست؟ ۲- جایگاه سوءظن و حسن ظن درآیات و روایات چگونه است؟ ۳- سوءظن چه پیامدها و آثاردارد؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان درمورد سوء ظن یک آیه قرآن ویک حدیث پیدا کنند که درین درس نباشد ؟		

معلومات تکمیلی

حسن ظن وسوء ظن از دید قرآن

۱- حُسن ظن

این فضیلت، ملکه‌یی است که از سلامت نفس و روان، ناشی می‌شود. چه، نه تنها در قلب سلیم، چیزی جز اعمال نیکِ صالحان خطور نمی‌کند؛ بلکه اعمال هر کسی هم که بتوان برایش محملی از خیر و نیکی قرار داد نیز خطور نمی‌کند؛ همان‌طور که قاعدتاً از طیّب جز طیّب بیرون نمی‌آید، از خبیث نیز جز خبیث بیرون نمی‌آید .خداوند متعال می‌فرماید: «**وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبُثَ لاَ يَخْرُجُ إِلاَّ نَكِدًا**»[۱۰]و سرزمین پاک، گیاهش به خواست پروردگارش، بیرون آید و زمین ناپاک، گیاهش بیرون نیاید مگر اندکی .

پس هر که دارای این ملکه باشد، جز خیر، چیزی نمی‌بیند و احتمالِ خلاف نیز نزد او وجود ندارد. به عبارت دیگر، احتمال خلاف از او پوشیده شده است و گویی او می‌انگارد که مردم چیزی جز خیر و نیکی انجام نمی‌دهند مگر اینکه خلافش ثابت شود. پس به همین دلیل در قرآن، مکرراً کلمه ظن و مشتقّاتش درموارد مشابه به جای دانستن به کاررفته است، یعنی احتمال انجام خلاف دراوراه ندارد .

خداوند متعال می‌فرماید: «**حَتَّى إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّواْ أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُواْ**» [۱۱]تا چون پیامبران [از ایمان آوردن قوم خود] ناامید شدند و [کافران] چنین دانستند که به آنان دروغ گفته شده است. نیز خداوند تبارک و تعالی می‌فرماید: «**وَظَنُّواْ أَن لاَّ مَلْجَأَ مِنَ اللّهِ إِلاَّ إِلَيْهِ**» [۱۲]و دانستند که از خدا هیچ پناهی نیست مگر به خود او کوتاه سخن اینکه، هر که را ملکه حُسن ظن باشد، در عالم وجود چیزی جز نیکی و فضیلت در مؤمنان نمی‌بینند. چنان که خداوند متعال می‌فرماید: «**رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ**» [۱۳]آن که هر چه آفرید، به نیکوترین شیوه ساخت.

نیز خداوند متعال می‌فرماید: «**الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىَ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذا بَاطِلاً سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ**»[۱۴]همان کسان که ایستاده و نشسته و بر پهلوها خفته،

[۱۰]- .قرآن، اعراف / ۵۸.

[۱۱]- قرآن، یوسف / ۱۱۰

[۱۲]- قرآن، توبه / ۱۱۸

[۱۳]- قرآن، سجده / ۷.

[۱۴]- قرآن، آل‌عمران.۱۹۱ /

خدای را یاد می‌کنند و در آفرینش آسمانها و زمین می‌اندیشند [و گویند] پروردگارا، این را به گزاف و بیهوده نیافریدی، تو پاکی، پس ما را از عذاب آتش دوزخ نگاه دار .

۲- بدگمانی و وسوسه اندیشه

این خصلت از پلیدی باطن آدمی ناشی می‌شود و صاحب آن، مانند کسی است که عینک سیاهی بر چشمهایش گذاشته و هستی را از منظر و دیدگاه سیاه می‌بیند و قرآن او را در معرض هلاکت می‌داندإ چنان که خداوند متعال می‌فرماید«**وَظَنَنتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنتُمْ قَوْمًا بُورًا** [۱۵]» و گمان بد بردید و مردمی هلاک شده گشتید . چنین فردی، سخنان و کارها را جز بدی و گناه نمی‌بیند، حتی سخنان و کارهایی را که جز جهت حسن و خوبی ندارند، این‌گونه می‌بیند. او همان‌طور که امری را که دارای دو صورت خوب و بد (حسن و قبح) است، حمل بر حسن و نیکی نمی‌کند و جهت بدی را نیز از بین نمی‌برد، همچنین امر نیک را خوب قرار نمی‌دهد و لباس زشتی بر آن می‌پوشاند و برای آن امر نیک نیز، صورتی قبیح و زشت می‌آفریند و بدبختانه او در این امر بسیار توانا و نیرومند است. چه بسا آثاری بر آن مترتب می‌شود که منجر به کفر و قتل و خودکشی و... می‌شود، زیرا که بدگمانی نسبت به خداوند، اغلب منتهی به کفر می‌شود و بدگمانی به مردم بیشتر منجر به فسق و گمراهی؛ بلکه حکم به وجوب قتل می‌شود و بدگمانی به آفرینش، اغلب به خودکشی و دست‌کم به بیکاری و پوچی و تنبلی و هوسرانی منتهی می‌شود، تا اینکه انسان را به عضوی زائد؛ بلکه فلج برای جامعه تبدیل می‌کند. بدگمانی نسبت به خود، منتهی به یأس و ناامیدی می‌شود که بر آن هم مفاسدی مترتّب می‌شود.

خلاصه سخن اینکه، این خصلت، ضدّ حسن ظن است و همان‌گونه که وقتی کسی حسن ظن دارد، از جهت بدی باز می‌ماند، فردی هم که بدگمان است، از جهت خیر و خوبی باز می‌ماند و هیچ چیزی جز بدی نمی‌بیند و نمی‌تواند سخنان و کارها را بر جهت خیر و خوبی قرار دهد. علاوه بر دیگران، نسبت به خودش، در مورد خدای متعال، - علاوه بر غیر خدا به خودِ خدا - هم بدگمان است و این درد بزرگی است که روز به روز، بلکه لحظه به لحظه افزایش می‌یابد.

راز آن در این است که این دیدگاه از سیطره نیروی خیال برانسان ناشی می‌شود و می‌توان گفت که شیطان، آن نیرو را به خدمت خود در آورده تا او را گمراه کند و به درک اسفلِ زیانکاری در دو عالَم بیندازد. هر چه انسان از این نیرو پیروی کند، شیطان تسلّطش بر او بیشتر و مستحکمتر می‌شود تا اینکه این نیرو بر اعضای او اثر می‌گذارد و چیزهایی را می‌بیند و می‌شنود که هیچ واقعیتی ندارد. بدگمانی در میان دانشمندان علم روانشناسی، مشهور به دردی است که هیچ دارویی ندارد و سرطان روح است و روح انسان را می‌میراند؛ همچنان که سرطان، پیکرش را از بین می‌برد. لیکن دایمی و پایدار نیست، زیرا اگرچه آن بیماری بزرگی است، ولی دارویش در نهایت آسانی است که همان عدم توجه به آن و تلقین کردن به خود و مخالف او عمل کردن است که در واقع، همان حسن ظن داشتن و عدم تأثیرپذیری از آن است؛ بلکه باید به ضدّ او ترتیب اثر داد که در نتیجه قطعاً به مرور زمان رگ و ریشه این ماده پلید خشک می‌شود.

[۱۵]- فتح، ۱۲

شماره درس: ۳۰

موضوع درس: غیبت

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با مفهوم غیبت، غیبت در روایات اسلامی، اقسام غیبت، انگیزه های غیبت آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان مفهوم غیبت، غیبت در روایات اسلامی، اقسام غیبت، انگیزه های غیبت را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به اهمیت ترک غیبت در روایات اسلامی باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سؤالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سؤال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات[۱۶]

۱- انگیزه: محرک، موتور حرکت

۲- غیبت: پشت سرکسی حرف‌های راگفتن که اوراضی نباشد.

۳- حفظ الغیب: پس پشت کسی غیبت نکردن.

۴- تهمت: پشت سرکسی حرفهای دروغ گفتن (معمولا در تهمت یک دروغ ویک غیبت باهم یکجا می‌شود).

۵- **کراهت داشتن:** نفرت داشتن

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه

۱۶- لغتنامه دهخدا

معلم گرامی مفهوم غیبت، غیبت در روایات اسلامی، اقسام غیبت، انگیزه های غیبت رابا لکچر ومثال تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
پاسخ به سوالات: معلم گرامی به سوالات شاگردان جواب ارائه می‌کنند.	شاگردان به نوبت سؤال می‌کنند.	۵ دقیقه
ارزیابی: ۱- مفهوم غیبت چیست؟۲- غیبت در روایات اسلامی چه جایگاه دارد؟ ۳- اقسام غیبت کدام ها است؟ ۴- انگیزه های غیبت چیست؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان معنا، انواع، انگیزه ها و آثار غیبت را در یک جدول قرار دهند.		

معلومات تکمیلی

درمان غیبت

دانشمندان اخلاق برای همه بیماری‌های نفسانی، دو راه درمان را سفارش می‌کنند:

راه علمی در این گفتار، راه‌های درمان هر کدام از موارد غیبت، جداگانه بررسی می‌شود.

درمان علمی اجمالی غیبت

غیبت، مرضی نفسانی است که ازبیماری‌های دیگر درونی سرچشمه می‌گیرد؛ از این رو غیبت کننده، در ابتدا باید ریشه یابی کند و دریابد که علت آلوده شدن او به این گناه چیست. پس از ریشه‌یابی، باید ریشه را به طور کامل قطع کند تا غیبت از کردارش زدوده شود.

۱- در ریشه‌های درونی غیبت گاه انسان برای تبرئه خود از رفتار ناشایستی که انجام داده، زبان به غیبت دیگران می‌گشاید در این جا باید توجه داشته باشد که اگر برای دوری از نکوهش مردم، عیب دیگران را مطرح کرده است، این احتمال وجود دارد که مردم سخن او را نپذیرند؛ در این صورت، او برای مصون ماندن از نکوهش خلق خدا، نکوهشی حتمی و قطعی را از سوی خدا، برای خود فراهم می‌سازد، در حالی که هیچ عاقلی برای کسب نفع احتمالی موهوم، ضرر قطعی را متحمل نمی‌شود. از سویی چه بسا در این غیبت، نفع موهوم دنیایی به دست آید، درحالی که آن ضرر قطعی، معنوی است و با حقیقت سر و کار دارد؛ همچنین توجیه رفتاری اشتباه به این شکل که «فلانی چنین کاری را کرد، من هم می‌کنم» خود جای پرسش دارد، و بیان این سخن، آوردن عذر بدتر از گناه است، چرا که نفس پیروی از عمل نادرست، خلاف است و با عمل خلافی مثل غیبت نمی‌توان خلاف گذشته را پوشاند.

۲- مورد دیگری که سبب غیبت می‌شد، این بود که فرد، با بیان عیب دیگران، فضیلتی را برای خود اثبات کند و نشان دهد که خود فاقد عیب است. پرسشی که در این جا مطرح است و باید مورد توجه قرار گیرد، این است که چگونه می‌توان با بیان عیب دیگری، کمالی را برای خود اثبات کرد و آیا با این رفتار نادرست و عمل خلاف می‌توان فضیلتی به دست آورد؛ در حالی که ارزش واقعی و فضیلت حقیقی انسان، بهای او نزد خدا است و باید سعی کرد از آن فضیلت کاسته نشود؟ افزون بر این، چه بسا با غیبت دیگران، از ارزش غیبت کننده نزد آنها کاسته و از او سلب اعتماد شود.

زبان کرد شخصی به غیبت دراز   بدو گفت داننـــده ای سرفراز
که یاد کسان پیش من بد مکن   مرا بدگمان در حق خود مکن
گرفتم ز تمکین او کـــــم ببود   نخواهد به جاه تو انـــدر فزود
(بوستان سعدی)

۳- از دیگر ریشه‌هایی که برای غیبت بیان شد، همراهی با دوستان در نشست‌ها و مجالس بود. چنین فردی با غیبت کردن، در واقع رضای مخلوق را بر خشنودی پروردگار مقدم می‌دارد. در صورتی که افراد غیبت کننده در

مجلس، انسان‌های عاقل، مؤمن، متدین و معتقد نیستند، آیا می‌توان رضای چنین افرادی را بر رضای خالق مقدم داشت؟

۴- گاهی هم غیبت برای پیشگیری و خنثی کردن تأثیر سخنی که شاید درباره غیبت کننده زده شود، انجام می‌گیرد؛ در این صورت، انسان باید بیندیشد که چگونه می‌توان مطمئن شد عیوب او گفته شده است. از کجا معلوم که این احتمال موهوم نباشد؟ آیا باز گفتن عیوب دیگران، و وارد کردن خدشه بر شخصیت ایشان، فقط به دلیل احتمالی که غیبت کننده می‌دهد، آیا این کار عاقلانه است؟ افزون بر این، حتی نمی‌توان اطمینان داشت که دیگران، غیبتی را که می‌شنوند، بپذیرند یا به علت غیبت کردن او پی ببرند تا خواسته غیبت کننده برآورده شود؛ پس پایه این غیبت بر موهومات استوار است و از آن فقط زیان آخرتی نصیب انسان می‌شود.

درمان عملی غیبت

۱. نخستین راه عملی که برای جلوگیری از غیبت سفارش می‌شود این است که انسان پیش از گفتن هر سخنی، به «مشروع یا نامشروع بودن»، و «سود و زیان‌های دنیایی و آخرتی» آن توجه کند. اندیشه در سخن، پیش از بیان آن، مانع بسیاری از گناهان زبان می‌شود.

۲. انسان در معاشرت با دوستان یا شرکت در محافل، احتیاط بیش‌تری به خرج دهد؛ یعنی دوستانی را برگزیند که اهل غیبت نباشند و در مجالسی شرکت کند که درباره دیگران سخن چینی نمی‌شود؛ زیرا شرکت در مجالسی که در آن غیبت می‌شود، خواه ناخواه بر روح انسان اثر می‌گذارد و از آن جا که شنیدن غیبت هم حرام است، باید در مسأله دوست‌یابی و صله رحم دقت بیش‌تری کرد.

۳. راه سوم، کمک خواستن از خداست که این خود دو گونه است: نخست این که انسان به صورت کلی و در همه اوقات از خدا درخواست کمک و یاری کند تا به رذایل اخلاقی؛ چون غیبت دچار نشود؛ همان گونه که در دعاها هم آمده است که «خدایا مرا از غیبت پناه ده). دوم در جایی که زمینه غیبت فراهم و آبروی فرد در خطر است و شرایط اقتضا می‌کند که شخص برای حفظ آبروی خود، از دیگران غیبت کرده، عیوب ایشان را آشکار سازد، در واپسین مرحله، با خدا باشد و از او بخواهد که آبرویش را حفظ کند و بگوید: «خدایا! با تو معامله می‌کنم و برای تو از آبرویم می‌گذرم و آن را به تو می‌سپارم. تو خود آبروی مرا حفظ فرما»؛ چرا که خداوند بهتر از هر انسانی در حفظ و نگه‌داری حیثیت انسان‌ها، توانا است.

امیرمؤمنان علی(ع) می‌فرماید: الغیبه جهد العاجز[۱۷]. غیبت تلاش انسان ناتوان است.

کسانی که قدرت و تکیه گاهی داشته باشند (به ویژه از لحاظ معنوی) هرگز زبان به غیبت نمی‌آلایند.

[۱۷] - صبحی صالح: نهج‌البلاغه، ص ۵۵۶، ح ۴۶۱.

شماره درس: ۳۱

موضوع درس: تاثیررفتار والدین بر فرزندان

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس:

۱- شاگردان با عواملیکه بر رفتار فرزندان تاثیر میگذارد آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان عواملی را که بر رفتار فرزندان تاثیر میگذارد به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به اهمیت عواملیکه بر رفتار فزندان تاثیر میگذارد باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سوالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سوال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- ذریه: اولاد

۲- اسرار: جمعِ سِّربه معنای راز

۳- منافع: جمع منفعت به معنای سود

۴- عرق: ژن، جن

۵- منقلب: ناراحت

فعالیت تدریس:

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند.	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
معلم محترم عواملی را که بر رفتار فرزندان تاثیر میگذارد، با لکچر ومثال تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه می‌کنند.	شاگردان به نوبت سؤال می‌کنند.	۵ دقیقه

ارزیابی: ۱- سه تا عامل ازعواملی را که بر رفتار فرزندان تاثیر میگذارد نام ببرند؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می‌خواهد تا شاگردان خلاصه درس را در پنج سطر بنویسند.		

معلومات تکمیلی

شیر مادر

یکی از مهم ترین نکاتی که از بینش عمیق و آموزه های پیشرفته و کار آمد فرهنگ تربیتی اسلام ریشه می گیرد توجه به مسأله شیر مادر است. در قرآن کریم و روایات متعددی این مسأله مورد تاءکید قرار گرفته و لزوم شیر مادر برای تغذیه کودک و چگونگی آن در آن ها بیان شده است. امروزه بعد از چهارده قرن تجربه های علمی و نظریات جدید روی آن تأکید می کنند. خداوند متعال در قرآن کریم با اشاره به اهمیت شیر مادر در رشد جسمانی و روانی، فرزندان را به نیکی و تشکر از والدین سفارش می‌کند: (**وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ**[۱۸]- و ما به انسان درباره پدر و مادرش سفارش کردیم ؛ مادرش او را با ناتوانی حمل کرد (به هنگام بارداری هر روز رنج و ناراحتی تازه یی را متحمل می شد) و دوران شیر خوارگی او در دو سال پایان می یابد. و در سوره احقاف فرمود: **وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا** [۱۹] ما به انسان توصیه کردیم که به پدر و مادرش نیکی کند، مادرش او را با ناراحتی حمل می‌کند و با ناراحتی بر زمین می گذارد و دوران حمل و از شیر بازگرفتنش سی ماه است.

علی‌علیه‌السلام شیر مادر را از همه شیرها مفیدترین و مبارک ترین شیر برای اطفال می داند و می فرماید: هیچ شیری برای کودکان مبارک تر از شیر مادر نیست[۲۰]. بلی مادر نه تنها با شیر خود فرزندش را تغذیه جسمانی می‌کند، بلکه به همراه آن عواطف، احساسات، اعتقادات و حالات روحی و روانی خود را به طفل منتقل می نماید. به همین جهت می گویند: هنگامی که مادر کودک را بغل می‌کند و به او شیر می دهد صدای قلب مادر، آهنگ موزونی است که به کودک آرامش می دهد.

امام صادق‌علیه‌السلام با اشاره به حداقل مدت شیر خوارگی کودکان فرمود: بر مادران لازم است که بیست و یک ماه فرزندان خود را شیر دهند، هر چه این مدت کم شود از حق کودک کم شده و یکی از مهم ترین حقوق وی رعایت نشده است[۲۱]

تأثیر شیر مادر

حضرت علی‌علیه‌السلام در مورد تأثیر شیر مادر در حالات روحی کودک، فرمود: در انتخاب دایه برای فرزندان کوشش و دقت کنید همچنان که در انتخاب همسر دقت می کنید زیرا شیر مادر طبیعت کودک را تغییر می دهد[۲۲]

در فرهنگ انسان ساز اسلام علاوه بر تأکید به عوامل مادی سلامتی، به عوامل معنوی سلامتی مانند صدقه و عقیقه نیز توجه خاصی شده است. امام رضاعلیه‌السلام در بخشی از مطالبی که برای مأمون مرقوم فرموده، آمده است: عقیقه برای پسر و دختر، نام گذاری مناسب، تراشیدن موهای سر نوزاد در روز هفتم و معادل وزن موها طلا و یا نقره صدقه دادن خوب است و هم چنین ختنه بچه ها، امری واجب است [۲۳]

---

[۱۸]- لقمان /۱۴.

[۱۹]- احقاف /۱۵.

[۲۰]- وسائل الشیعهٔ، ج ۲۱، ص ۴۵۲.

[۲۱]- الکافی ج ۶، ص ۴۰.

[۲۲]- وسائل الشیعه، ج ۲۱، ص ۴۶۸.

[۲۳]- عیون اخبار الرضا، ج ۲، ص ۱۲۳.

شماره درس: ۳۲

موضوع درس: توبه از نظر امام علی علیه‌السلام

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با تعریف توبه، شرایط و ارکان توبه آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان تعریف، شرایط وارکان توبه را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به اهمیت، شرایط و ارکان توبه باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سؤالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سوال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق و مطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم و تربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات و اصطلاحات

۱- **توبه:** بازگشت ازکردار، رفتار و نیتهای ناشایسته به کردارورفتار ونیتهای خوب.

۲- **شرایط و ارکان:** شرایط جمع شرط وارکان جمع رکن به معنای ستون

۳- **ندامت:** پشیمانی

۴- **استغفار:** طلب آمرزش وبخشش از خدای متعال

۵- **حقوق الهی:** حقهای خداوند متعال به معنای انجام وظایفی است که خداوند متعال به بندگان داده است.

فعالیت تدریس:

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه

معلم گرامی تعریف توبه و شرایط وارکان توبه را با لکچر ومثال تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه می‌کنند.	شاگردان به نوبت سؤال می‌کنند.	۵ دقیقه
ارزیابی: ۱- توبه را تعریف کنند. ۲- شرایط وارکان توبه چیست؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا ارکان وشرایط توبه از دیدگاه امام علی را در یک جدول قرار دهند.		

معلومات تکمیلی

وجوب توبه

تمام علمای اسلام در وجوب و لزوم توبه اتفاق نظر دارند و در متن قرآن مجید کراراً به آن امر شده است. در آیه ۸ سوره تحریم می‌خوانیم: ای کسانی که ایمان آورده‌اید به سوی خدا باز گردید، توبه کنید، توبه‌یی خالص و بی‌شائبه، امید است (با این کار) پروردگارتان گناهانتان را ببخشد و شما را در باغهایی از بهشت که نهرها از زیر درختانش جاری است داخل کند. همه انبیاء الهی هنگامی که برای هدایت امتهای منحرف مأموریت می‌یافتند یکی از نخستین گامهایشان دعوت به توبه بود، چرا که بدون توبه و شستن لوح دل از نقش گناه، جایی برای نقش توحید و فضائل نیست. علاوه بر این دلیل دلیل عقلی روشنی بر وجوب توبه داریم و آن اینکه عقل حاکم بر این است که در برابر عذاب الهی خواه یقین باشد یا احتمالی باید وسیله نجاتی فراهم ساخت و با توجه به اینکه توبه مهمترین وسیله نجات است، عقل آن را واجب می‌شمرد، چگونه افراد گنهکار خود را از عذاب الهی در دنیا و آخرت می‌توانند محفوظ بشمرند در حالی که توبه نکرده باشند.

درنتیجه توبه واجب است هم به دلیل صراحت آیات قرآن مجید و هم روایات اسلامی و هم دلیل عقل و از این گذشته وجوب توبه در میان تمام علمای اسلام مسلم و قطعی است.

نمونه احادیثی در مورد توبه

پیامبر اکرم ﷺ توبه گذشته ها را می پوشاند.

امام علی علیه‌السلام: توبه رحمت را فرود می آورد.

هیچ واسطه و شفیعی کاراتر از توبه نیست.

توبه خالصانه گناه را می زداید.

پیامبر خدا ﷺ: کسی که از گناه توبه کند مانند کسی است که گناهی نکرده باشد.

امام علی علیه‌السلام: توبه خوب گناه را پاک می کند.

فضیلت توبه گر

(همانا خداوند توبه گران و پاکیزگان را دوست می دارد).

پیامبر اکرم ﷺ: نزد خدا چیزی محبوبتر از مرد یا زن توبه گر نیست.

امام باقر علیه‌السلام: یکی از محبوبترین بندگان خدا نزد خداوند فتنه گری است که توبه کند.

پیامبر خدا علیه‌السلام: همه آدمیان خطا می کنند و بهترین خطاکاران توبه کنندگانند.

بلی، سوگند به خدا که شادی خداوند از توبه بنده اش بیشتر است تا شاد شدن مرد از (پیدا کردن) شترش.

امام باقر علیه‌السلام: شادی خداوند از توبه بنده اش بیشتر است تا شادی مردی که در شبی تار شتر و ره توشه خود را گم کند و سپس آن را بیابد.

شماره درس: ۳۳

موضوع درس: دروغگویی وعواقب آن

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با مفهوم دروغگویی، عواقب، آثارمنفی، انگیزه ها وطرق درمان دروغ . آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان مفهوم دروغگویی، عواقب، آثارمنفی، انگیزه ها وطرق درمان دروغ را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به بدی دروغگویی، عواقب، آثارمنفی، انگیزه ها وطرق درمان دروغ باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سوالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سوال می‌شود تا جواب بدست آید.

۴- روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- کاذب: دروغگو

۲- خبایث: جمع خبیث به معنای پلیدی

۳-کَفّار: بسیار ناسپاس

۴- ضلالت: گمراهی

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیتهای شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	با توجه جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش میدهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه

معلم گرامی مفهوم دروغگویی وعواقب وآثار، انگیزه ها و طرق درمان دروغ را با لکچر ومثال تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه می‌کنند.	شاگردان به نوبت سؤال می‌کنند.	۵ دقیقه
ارزیابی: ۱- دروغگویی چه عواقب وآثارمنفی دارد؟ ۲- انگیزه ها چیست؟ ۳- طرق درمان دروغچیست؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی از شاگردان می خواهد تا شاگردان راجع به دروغگویی یک آیه دیگر از قرآن پیدا کرده و با معنا وتفسیرش بنویسند.		

معلومات تکمیلی

گناه دروغ گفتن

دروغ گفتن و برخلاف واقع حرف زدن از گناهان کبیره و بسیار زشت است و انسان را خوار، بی ارزش، خجالت زده، شرمسار و در آخرت به عذاب و کیفر گرفتار می نماید. خداوند تعالی می فرماید: (**إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ**)؛[۲۴] دروغ را کسانی می سازند که ایمان ندارند.

در حدیث شریف است: همه پلیدی ها، گو یا در یک اطاق نهاده شده است و کلید آن اطاق دروغ است. بدترین نوع دروغ، دروغ بستن به خدا و پیامبر است که روزه را نیز باطل می کند.

در چند مورد دروغ جایز است:

۱ـ در مقام دفع مفسده و نزاع.

۲ـ در مقام اصلاح ذات البین.

ولی اگر بتواند توریه کند ـ که شرح آن را خواهیم گفت ـ بهتر است و نباید تکراری باشد که بفهمند او دروغ می گوید و به وعده اش عمل نمی کند؛ هم چنین ناگفته نماند که بسیاری از تعارفات ما دروغ است؛ مثلاً این که می گوییم: بفرمایید خدمتتان باشیم، هرچه بگویی قبول دارم، نوکرم، کوچکم، یا اگر به غذا و شیرینی دعوت کنند، می گوییم میل ندارم. چقدر خوب است که انسان مؤمن هر چه می گوید از روی حقیقت باشد و همیشه به آیات و اخباری که در مذمّت دروغ آمده توجه کنیم و عاقبت آن را تأمل کنیم، تا بعداً پشیمان و شرمسار نشویم و نگویند دروغ گو کم حافظه است.

ضدّ دروغ، راست گویی و صدق است که از بزرگ ترین صفات برجسته و کمال است. خداوند تعالی می فرماید:(اتَّقُوا اللّهَ وَ كُونُوا مَعَ الصّادِقِينَ)؛ از خدا پروا کنید و با راستگو یان باشید.

[۲۴] - نحل، ۱۰۵

شماره درس: ۳۴

موضوع درس: حسد و عواقب آن

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با مفهوم «حسد» »، عواقب حسد، انگیزه های حسد، ازدید قرآن وحدیث آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان مفهوم «حسد» »، عواقب حسد، انگیزه های حسد، ازدید قرآن وحدیث را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به اهمیت دوری از «حسد»، عواقب حسد، انگیزه های حسد، ازدید قرآن وحدیث باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱ - سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند. و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- **پرسش و پاسخ:** سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سؤالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سؤال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب:

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- حسد: آرزوی زوال نعمتی که در دست دیگری است.

۲- غبطه: آرزوی دستیابی به مثل نعمتی که در دست دیگری است.

۳- عواقب: جمع عاقبت به معنای پی آمدها

۴- حطب: هیزم

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه

معلم مفهوم «حسد» »، عواقب حسد، انگیزه های حسد. ازدید قرآن وحدیث را با لکچر ومثال تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه می‌کنند.	شاگردان به نوبت سؤال می‌کنند.	۵ دقیقه
ارزیابی: ۱- مفهوم «حسد»چیست؟ ۲- حسد چه عواقب دارد؟ ۳- انگیزه های حسد، ازدید قرآن وحدیث کدام ها اند؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان خلاصه درس را در پنج سطر بنویسند.		

معلومات تکمیلی

درمان حسد

همان گونه که از بحث های پیشین استفاده شد «حسد» از بیماری های خطرناک اخلاقی است که اگر انسان به درمان آن نپردازد دین و دنیای او را تباه می‌کند.درمان این بیماری اخلاقی مانند درمان صفات رذیله دیگر است که بر دو اساس استوار می باشد. علمی وعملی.

۱ـ طرق علمی.

در شیوه علمی، شخص حسود باید روی دو چیز مطالعه و دقّت کند یکی پیامدها و آثار ویرانگر حسد از نظر روح و جسم و دیگر ریشه ها و انگیزه های پیدایش حسد. همان گونه که شخص معتاد به یک اعتیاد خطرناک، مانند اعتیاد به هروئین، باید سرانجام کارِ معتادان را بررسی کند و ببیند آنها چگونه سلامت و تندرستی خود را از دست داده و زن و فرزند و حیثیّت اجتماعی آنها بر باد می رود و با دردناک ترین وضعی در جوانی جان می سپارند و نه تنها کسی از مرگ آنها ناراحت نمی شود؛ بلکه مرگ او را سعادتی برای خانواده و فامیل و دوستانش می شمرند! همین طور «حسود» باید بیندیشد که این بیماری اخلاقی به زودی جسم او را بیمار می‌کند، روح او را می پوساند و از بین می برد، خواب و آرامش را از او سلب می‌کند و هاله یی از غم و اندوه همیشه اطراف قلب او را گرفته است و از آن بدتر اینکه مطرود درگاه خدا می شود و به سرنوشتی همچون ابلیس و قابیل گرفتار می آید و تازه با همه اینها نیز نمی تواند به مقصود خود یعنی زوال نعمت محسود برسد.

بی شک مرور بر این آثار و پیامدها و بررسی مکرّر احادیث نابی که در این زمینه آمده تأثیربسیار مثبتی در درمان این بیماری اخلاقی دارد. «حسود» باید بیندیشد، اگر موادّ مخدّر سلامت روح و جسم را بر هم می زند و مرگ زو درس و رقّت بار را به استقبال او می فرستد، او نیز علاوه بر بیماری های جسمی و روانی، آخرت خود را هم از دست می دهد، چرا که عملا به حکمت خدا اعتراض می‌کند و در پرتگاه شرک و کفر سقوط می نماید، اینها از یک سو.

از سوی دیگر در باره انگیزه های حسد باید بیندیشد و ریشه های آن را یکی پس از دیگری قطع نماید، اگر دوستان ناباب و وسوسه های آنها او را به این وادی کشانده است با آنها قطع رابطه کند و هرگاه تنگ نظری و بخل سرچشمه این رذیله اخلاقی شده، به مداوای آنها برخیزد، اگر ضعف ایمان و عدم آشنایی به توحید افعالی خداوند او را در این گرداب پرتاب کرده است به تقویت مبانی ایمان و توحید بپردازد و هرگاه ناآگاهی از استعدادهای خویش

وظرفیّت هایی که برای ترقّی و پیشرفت دروجود اوست، او را گرفتار عقده حقارت و به دنبال آن حسد نموده است به درمان آن رو آورد و در سایه توکّل به خدا و اعتماد به نفس، عقده حقارت را بگشاید و رذیله حسد را از خود دور سازد.به تعبیر دیگر باید انگیزه های حسد را به انگیزه های غبطه تبدیل کند و نیروهای ویرانگر را به نیروهای سازنده مبدّل سازد.این معنی در حدیثی از امیرمؤمنان علی(ع) نقل شده که فرمود: «**اِحْتَرِسُوا مِنْ سُورَةِ الْجُمَدِ وَ الْحِقْدِ وَ الْغَضَبِ وَ الْحَسَد وَ اَعِدُّوا لِكُلِّ شَیْءِ مِنْ ذٰلِكَ عِدَّةً تُجَاهِدُونَ بِهَا مِنَ الْفِكْرِ فِی الْعَاقِبَةِ وَ مَنْعِ الرَّذِیلَةِ وَ طَلَبِ الْفَضِیلَةِ**؛ خود را از شدّت بخل، کینه، غضب و حسد در امان دارید و برای مبارزه با هر یک از این امور وسیله یی آماده سازید، از جمله تفکّر در عواقب سوء این صفات رذیله و راه درمان و طلب فضیلت از این طریق»![۲۵]

۲ـ طرق عملی.

امّا از نظر «عملی»، می دانیم: تکرار یک عمل تدریجاً تبدیل به یک عادت می شود و ادامه عادت تبدیل به ملکه و صفت درونی می گردد، اگر حسود به جای اینکه برای درهم شکستن اعتبار و شخصیّت فردی که مورد حسدش قرار گرفته به تقویت موقعیّت خود بپردازد، به جای غیبت و مذمّتش او را به خاطر صفات خویش مدح و ستایش کند و به جای تلاش در تخریب زندگی مادّی او خود را آماده اعانت و همکاری با او نماید، تا می تواند از او سخن بگوید، تا ممکن است نسبت به او محبّت کند و تا آنجا که در اختیار اوست خیر و سعادت او را بطلبد و به دیگران نیز همین امور را توصیه کند، به یقین تکرار این کارها تدریجاً آثار رذیله حسد را از روح او می شوید و نقطه مقابل آن که «نصح» و «خیرخواهی» است با یک دنیا نور و صفا و روحانیت جانشین آن می گردد.

علمای اخلاق به افراد ترسو برای از میان بردن این رذیله اخلاقی توصیه می کنند که در میدان هایی که ورود در آن شجاعت فراوان می خواهد گام بگذارند و این کار را بر خود تحمیل کنند تا تدریجاً ترس آنها بریزد و شجاعت به صورت عادت و حالت در آید و سپس ملکه گردد.

همین گونه حسود باید با استفاده از ضدّ آن به درمان پردازد که درمان هر بیماری دارویی است که از ضدّ آن تشکیل یافته است.

در حدیثی از پیامبر اکرمﷺ می خوانیم: «**اِذَا حَسَدْتَ فَلاَتَبْغِ**؛ هنگامی که نسبت به کسی حسد پیدا کردی بر طبق آن عمل نکن و بر او ستمی روا مدار»[۲۶].

و در حدیث دیگری از امیر مؤمنان آمده است که فرمود: «اِنَّ الْمُؤْمِنَ لاَیَسْتَعْمِلُ حَسَدَهُ؛ مؤمن حسد خود را به کار نمی گیرد»[۲۷].

از جمله اموری که در درمان حسد بسیار مؤثّر است راضی به رضای حق بودن و تسلیم در برابر اراده او شدن و قانع به زندگی خویش گشتن است، در حدیثی از امیرمؤمنان می خوانیم: «**مَنْ رَضِیَ بِحَالِهِ لَمْ یَعْتَورَهُ الْحَسَد**؛ کسی که به آنچه دارد راضی باشد حسد دامان او را نمی گیرد»[۲۸].

---

[۲۵] - تصنیف غررالحکم، صفحه ۳۰۰، حدیث ۶۸۰۶.

[۲۶] - تحف العقول، صفحه ۵۰.

[۲۷] - بحارالانوار، جلد ۵۵، صفحه ۳۲۳، حدیث ۱۲; کافی، جلد ۸، صفحه ۱۰۸.

[۲۸] - تصنیف غررالحکم، صفحه ۳۰۰، حدیث ۶۸۰۸.

شماره درس: ۳۵

موضوع درس: فضیلت علم و دانش

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با ارزش علم ودانش از نظر رسول اکرمﷺ و ائمه معصومعلیهم‌السلام.آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان نظر رسول اکرمﷺ، و ائمه معصومعلیهم‌السلام در باره علم را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به ارزش علم ودانش از نظر رسول اکرمﷺ، و از نظر ائمه معصومعلیهم‌السلام. باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱- سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سوالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سوال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب:

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- شیفته: عاشق

۲- مقدرات: جمع مقدر به معنای چیز یکه از طرف خدای متعال برای کسی تقدیر واندازه گیری شده است.

۳- ذخایر: جمع ذخیره

۴- توجیهات: دلیل آوری ها

۵- مرمت: ترمیم

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
معلم محترم فضیلت علم را از نظر رسول اکرمﷺ و از نظر ائمه معصومعلیهم‌السلام با لکچر ومثال تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می‌کنند.	۲۰ دقیقه

پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سوالات شاگردان جواب ارائه می‌کنند.	شاگردان به نوبت سؤال می‌کنند.	۵ دقیقه
ارزیابی: ۱- فضیلت علم از نظر رسول اکرمﷺ راتوضیح دهند.دیگری۲- علم از نظر ائمه معصومعليه السلام چگونه است؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان فرمایشات رسول خدا وائمه اهل بیت (ع) را در یک جدول قرار دهند.		

معلومات تکمیلی

فضیلت علم

در قرآن کریم تحصیل علم ودانش ازمهمترین واجبات شمرده شده وفضیلت فراوانی برای آن قایل شده است. به عنوان نمونه به این آیات توجه شود:

۱- **يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ**[۲۹]

خدا [رتبه] کسانی از شما را که به حق گرویده و کسانی را که دانشمندند [بر حسب] درجات بلند میگرداند و خدا به آنچه می‌کنید آگاه است.

۲- **قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ**[۳۰] بگو آيا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند تنها خردمندانند که پندپذيرند.

۳ – در روایات پیامبر بزرگ اسلام نیز تحصیل علم وشرافت مندی علم بر جهل ونادانی به کرات و بارها به اشد امر بر مسلمانان سفارش شده از آنجایکه فرموده ازگهواره تا گور دانش بجوی.

۴- اهمیت تحصیل دانش به اندازه بالا است که دستورات دینی پدران ومادران را به اشد امر سفارش به تعلیم دادن فرزندان شان کرده از باب نمونه به این دو روایت توجه شود:

الف) امام صادقعليه السلام زمان شروع تربیت دینی و آموزش احکام شرعی را از ۷ سالگی می داند و می فرماید: در هفت سالگی بر والدین لازم است حلال و حرام را به کودکان بیاموزند[۳۱] آری، فرزندان در آستانه نوجوانی و دوران بلوغ تمایل به مذهب پیدا کرده و زمینه یی مساعد برای آموزش احکام و اعتقادات دینی دارند.

ب) روزی حضرت رسولﷺ نگاهش به بعضی از کودکان افتاد، آن گاه فرمود: [۳۲]

وای به فرزندان آخر الزمان (بی توجهی) پدرانشان ! گفتند: یا رسول الله ! از طرف پدران کافر؟! فرمود: نه، بلکه از طرف والدین مؤ من آنان که واجبات احکام دینشان را به آنان یاد نمی دهند و هرگاه فرزندانشان به تعلیم دین بپردازند مانع می شوند و این گونه والدین به مبلغ اندکی از متاع دنیا راضی می شوند که فرزندانشان برای آنان کسب می کنند. من از آنان بیزارم و آنان از من.

---

[۲۹]- مجادله، ۱۱

[۳۰]- زمر، ۹

[۳۱]- الغيبة للطوسی، ص ۲۸۵. منتخب الانوار، ص ۱۱۸.

[۳۲]- احتجاج طبرسی، ج ۱، ص ۲۸۲.

شماره درس: ۳۶

موضوع درس: تعصّب و لجاجت

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با مفاهیم تعصب ولجاجت ازمنظرقرآن واحادیث اسلامی وطرق درمان آنها، آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان مفاهیم تعصب ولجاجت ازمنظرقرآن واحادیث اسلامی وطرق درمان را به خوبی و با مثال برای دیگران بیان کرده بتوانند و خود آنان از ان پرهیز بتوانند.

۳- شاگردان به قبح تعصب ولجاجت ازمنظرقرآن واحادیث اسلامی وطرق درمان آنها، باورمند ومعتقد شوند.

شیوه‌های تدریس

۱ – سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲– پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳– روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سوالات شاگردان جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سوال می‌شود تا جواب بدست آید.

۴– روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانائی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- تعصب: روحیه جانبداری وطرفداری سرسختانه ازخویشان

۲- عصبیت: تعصب قومی

۳- لجاجت، لجاج: ستیزه کردن

۴- تعدیل: برابر کردن

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	**فعالیت های شاگردان**	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	باتوجه جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه

معلم مفاهیم تعصب ولجاجت و ازمنظرقرآن واحادیث وطرق درمان آنهارا بالکچر ومثال می‌دهد.	گوش داده و یادداشت می‌کنند	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه می‌کنند	شاگردان به نوبت سؤال می‌کنند.	۵ دقیقه
ارزیابی: ۱- مفاهیم تعصب ولجاجت چیست؟ ۲-ازمنظر احادیث اسلامی چگونه است؟ ۳- طرق درمان تعصب ولجاجت ؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا شاگردان یک آیه دیگر از قرآن کریم در مورد تعصب پیدا کرده وبنویسند.		

معلومات تکمیلی

طرق درمان لجاجت

لجاجت معمولا با تعصب همراه ذکر می‌شود باید در راههای درمان لجاجت راههای درمان تعصب را نیز باید درنظر گرفت.

راه علاج این رذیله اخلاقی مانند سایر رذایل اخلاقی در درجه اوّل توجّه به انگیزه ها و ریشه ها و از بین بردن آن است، و با توجّه به اینکه ریشه تعصّب، حبّ ذات افراطی، پایین بودن سطح فرهنگ، شخصیّت زدگی و انزوای اجتماعی و فکری است، برای از میان بردن این صفت رذیله باید سطح آگاهی افراد بالا رود، با اقوام و ملل دیگر و گروه های مختلف اجتماعی بیامیزند، حبّ ذات در آنها تعدیل گردد و گرایشهای زیانبار قومی و قبیلگی از میان آنها برچیده شود تا پایه های تعصّب و لجاجت و تقلیدهای کورکورانه برچیده شود.

همچنین باید به آثار و پیامدهای زیانبار آن توجّه شود، که این خود عامل دیگری برای از میان بردن این رذیله اخلاقی است.

هنگامی که انسان توجّه داشته باشد که تعصّب و لجاجت، پرده ای بر فکر و عقل او می اندازد و او را از درک صحیح بازمی دارد و نیز پیوندهای وحدت و اتّحاد را در جامعه بشری پاره می‌کند، و بذر نفاق و اختلاف را در میان آنها می پاشد و مایه درد و رنج انسانها می گردد، و حتّی گاه او را به پرتگاه هایی که هرگز انتظار آن را نداشته است می کشاند، به یقین توجّه به این امور، او را از مرکب سرکش تعصّب و لجاجت پایین می آورد و از بیراهه های خطرناک به شاهراه سعادت و خوشبختی رهنمون می گردد.

یکی دیگر از طرق درمان رذایل اخلاقی تغییر شکل و تعویض محتوای آن است به این معنی که انگیزه ها را از بخشهای منفی به بخشهای مثبت هدایت کنیم:

مثلا کسی که دارای تعصّب شدید نسبت به مسائل نادرستی است، به جای اینکه انگیزه تعصّب را در او بمیرانیم، تعصّب او را به امور مثبت متوجّه سازیم.

این همان چیزی است که در سخنان نورانی امیرمؤمنان علی عليه‌السلام در خطبه قاصعه می فرماید: «اگر بنا هست تعصّب داشته باشید سعی کنید تعصّب شما به خاطر مکارم اخلاق و محامد افعال و محاسن امور باشد».[۳۳]

یعنی اگر بناست وابستگی توأم با اصرار نسبت به چیزی داشته باشید این وابستگی را نسبت به فضایل اخلاقی قرار دهید.

[۳۳] - زمر، ۹

[۳۳]- الغیبهٔ للطوسی، ص ۲۸۵. منتخب الانوار، ص ۱۱۸.

[۳۳]- احتجاج طبرسی، ج ۱، ص ۲۸۲.

شماره درس: ۳۷

موضوع درس: تواضع و فروتنی

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با تعریف تواضع، تواضع و کرامت انسان، تواضع ازمنظر احادیث.
آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان تعریف تواضع، تواضع و کرامت انسان و تواضع ازمنظر احادیث.
را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به حسن تواضع، تواضع و کرامت انسان ازمنظر احادیث.باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱- **سخنرانی** + **روش فعال:** عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سؤالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سؤال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب:

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- محق: حق بجانب
۲- ریاضت: زحمت
۵- غایت: نهایت
۴- اعتدال: برابری، حد وسط
۶- تذلل: ذلت پذیری
۶- تواضع: فروتنی

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
معلم تعریف تواضع، تواضع و کرامت انسان و تواضع ازمنظر احادیث را با لکچر ومثال تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه می‌کنند.	شاگردان به نوبت سؤال می‌کنند.	۵ دقیقه
ارزیابی: ۱- تعریف تواضع چیست؟ ۲- تواضع و کرامت انسان چه ارتباط دارد؟ ۳- تواضع ازمنظر احادیث چگونه است؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان می خواهد تا هرکدام شاگردان خلاصه درس را درپنج سطر بنویسند.		

معلومات تکمیلی

تواضع درکلمات پیامبرﷺ

۱- از راهکارهای موثر پیامبر اکرمﷺ برای برقراری صمیمیت و دوستی، تواضع و فروتنی است؛ زیرا عوامل گریز انسانها از یکدیگر، سرکشی، تکبر، خودخواهی و خودبینی است. بر این اساس، فروتنی و تواضع، مایه دوستی و مهر و صمیمیت است.نخستین نکته در تواضع، آن است که انسان گمان نکند با تواضع، خود را تحقیر کرده و شخصیت خویش را خوار شمرده است، بلکه تواضع مایه سربلندی و عزت در پیشگاه الهی است؛ زیرا عمل کردن به فرمان اوست. در نظر مردم نیز همین گونه است به این دلیل که آنها تواضع را نشان عظمت و بزرگی شخصیت و بلندی روح انسان می دانندپیامبر خداﷺ می فرماید: «همانا تواضع مایه رفعت و بلندی مقام است؛ پس تواضع کنید تا خداوند شما را رفعت دهد.»

۲- در فرهنگ اسلامی، هر کار خیری باید برای خدا و با نیت خالص باشد تا پیامدهای لازم و مثبت را داشته باشد. تواضع نیز چنین است. پیامبر خدا فرموده است: «هر که برای خدا تواضع کند، خداوند او را رفعت دهد.» در گفتاری دیگر، پیامبر خداﷺ درباره تواضع می فرماید: «کرامت به تقوا و شرف به تواضع و بی نیازی به یقین است.» در مقابل تواضع که مایه رفعت است، تکبر مایه افتادگی و پستی است. در حدیث نبوی آمده است: «هر که برای خدا فروتنی کند، خدایش او را رفعت دهد و هر که تکبر کند و گردن افرازد، خدایش او را پست کند.» نقطه مقابل تواضع، گاهی تکبر(گردن کشی و خودبزرگ نمایی) و گاهی تجبر(بزرگی فروختن و اعمال قهر و زور) است. خداوند هیچیک از این دو برخورد را از بنده اش نمی پذیرد و چنین بنده یی را کیفر می دهد. همان گونه که رسول خداﷺ فرموده است: «هر کس فروتنی کند، خدایش رفعت و بلندی مقام دهد و هرکس بزرگی فروشد، خدایش درهم شکند.»

۳- در شرایط نابرابر اجتماعی که برخی احساس برتری دارند و خود را حاکم بر دیگران می پندارند، محصول طبیعی این شرایط، فخرفروشی و تکبر و خود بزرگ بینی است. پیامبر اکرم(ص) هم راه درمان و هم راه پیش گیری را ارائه کرده است: «خداوند به من وحی فرستاد که فروتنی کنید تا کسی بر کسی افتخار و کسی بر کسی تعدی نکند.» یکی دیگر از آثار مثبت تواضع، در امان بودن از حسادت دیگران است، زیرا انسان متکبر و خودخواه به طور طبیعی مورد کینه و بی مهری و دشمنی دیگران است و به دلیل خصلت ناپسند تکبر، همگان آرزومند محرومیت او از امکانات هستند. شخص متواضع، با بهره مندی از خصلت تواضع، هر چند از نظر مالی چیزی به مردم ندهد، ولی ارتباط سالم او با دیگران، باعث جلب محبت دیگران میگردد و اخلاق خوب که به صورت تواضع نمایانگر شده است، سپری می شود تا او را از گزند حسادت دیگران مصون بدارد. آنچه گفته شد در این سخن پیامبر اکرمﷺ آشکار است که فرمود: «هر انسانی که از نعمتی بهره مند است، در معرض حسادت است؛ مگر آنکه اهل تواضع باشد.»

۴- نکته دیگر در زمینه ارزشمندی تواضع آن است که نباید کاربرد تواضع و فروتنی فقط در شرایطی باشد که انسان نتواند اهل تکبر و اعمال زور باشد، بلکه در موقعیتی که زمینه و ابزار مناسب برای اعمال زور و تکبر وجود دارد، تواضع بسیار ارزشمند است. به بیان دیگر، تواضع گاهی اضطراری و قهری است و آن زمانی است که انسان گزینه یی غیر از فروتنی ندارد: مانند مواردی که انسان، دستش از همه چیز و همه جا کوتاه است و چون هیچ راهی برای تکبر ندارد، به ناچار اهل تواضع می شود. گاهی تواضع اختیاری و انتخابی است و آن در شرایطی است که انسان با بهره مندی از زمینه و ابزار و امکانات مناسب برای تکبر، خودش از روی اختیار تواضع را انتخاب می کند. اینجاست که این عمل، برترین کارهاست؛ همان گونه که پیامبر خداﷺ فرموده است: «بهترین کارها سه چیز است: تواضع به هنگام دولت(یعنی هنگام بهره مندی از قدرت و موقعیت و امکانات) عفو و بخشش به هنگام قدرت و بخشش بدون منت.»

۵- تواضع، این خصلت ارزشمند انسانی، مراتب و درجاتی دارد و بهترین آنها آن است که انسان در اوج بی نیازی و قدرت و موقعیت و با بهره مندی از امکانات، متواضع باشد. پیامبر خداﷺ می فرماید: «با فضیلت ترین مردم کسی است که در حال ثروتمند بودن، زاهد باشد و در موقعیت توانمندی، اهل انصاف باشد و در حال قدرت، بردباری پیشه کند.» در کلام دیگر پیامبر اکرمﷺ فرمود: «خوشا به حال کسی که بدون هیچ کاستی، اهل تواضع باشد.» در کلمات پیامبر اکرمﷺ در مواردی به صورت خاص به تواضع سفارش شده است؛ از این موارد، تواضع در برابر کسی است که در حق انسان نیکی کرده است. پیامبر خدا می فرماید: «هر که با تو نیکی کند، با وی متواضع باش، هر چند برده حبشی باشد.» مورد دیگر، تواضع در فضای آموزشی است. هم معلم در برابر شاگرد و هم شاگرد در برابر معلم باید تواضع کند. تواضع دانشجو در برابر آموزگار چنان نیاز به سفارش ندارد؛ زیرا استاد و معلم حقی بر گردن دانش آموز دارد و گوشه یی از این حق با فروتنی جبران می شود، ولی تواضع استاد در برابر شاگرد، یک تواضع انتخابی است و جز با معیارهای اخلاقی در سطح بالا نمی توان توجیه کرد که انسان به دیگری چیزی بیاموزد و در برابرش فروتن نیز باشد. رسول خداﷺ می فرماید: «با استاد و یا شاگرد خود متواضع باشید و از دانشمندان سرکش مباشید.» مورد دیگری که انسان شایسته است اهل تواضع باشد، در برابر فقیران و تهیدستان است. پیامبراسلام می فرماید: «فروتنی کنید و با مسکینان همنشین شوید تا در پیشگاه خدا بزرگ باشید و از کبر خارج شوید.» تواضع مانند هر خصلت و ویژگی اخلاقی نشانه هایی دارد. این نشانه ها هریک بیانگر تواضع در بخشی از زندگی است؛ برای نمونه، در ارتباط با زیردستان، گاهی تواضع خود را با هم غذا شدن با آنان نشان می دهد. پیامبر اکرمﷺ می فرماید: «غذا خوردن با خدمتکار، از فروتنی است.» و گاهی همنشینی با مسکینان نشانه تواضع است؛ همان گونه که رسول خداﷺ فرموده است: «فروتنی کنید و با مسکینان همنشین گردید تا در پیش خداوند بزرگ باشید و از کبر رها شوید.» و در گفتاری دیگر فرموده است: «همنشینی با فقیران از تواضع است.». در حدیثی دیگر، پیامبر اکرمﷺ تواضع را از نشانه های عقل دانسته و فرموده است: «عاقل آن است که با جاهلان، بردباری کند و از ستمگر در گذرد و با زیردستان تواضع کند و از بالادستان در راه نیکی سبقت جوید.»

شماره درس: ۳۸

موضوع درس: بخل و امساک

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با سرنوشت بخیلان، بخل در آینه روایات اسلامی، آثار و پیامدهای بخل، پیشگیری و درمان بخل آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان سرنوشت بخیلان، بخل در آینه روایات اسلامی، آثار و پیامدهای بخل، پیشگیری و درمان بخل را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به قبح بخل در آینه روایات اسلامی، آثار و پیامدهای بخل، پیشگیری و درمان بخل باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱- **سخنرانی** + **روش فعال:** عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند. و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- **پرسش و پاسخ:** سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- **روش فعال**: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سؤالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سؤال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب:

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانائی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز:

۱ کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- بخل: بخیلی کردن، ضد سخاوت

۲- امساک: خودداری کردن از مصرف مال درمورد مناسب مصرف آن.

۳- بعید من الله: از خدا دور بودن

۴- حبیب: دوست و یار

۷- خازن: خزانه دار

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زمان
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه کرده و جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
معلم سرنوشت بخیلان، بخل در آینه روایات اسلامی، آثار و پیامدهای بخل، پیشگیری و درمان بخل را با لکچر ومثال تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می‌کنند.	۲۰ دقیقه

پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه می‌کنند.	شاگردان به نوبت سؤال می‌کنند.	۵ دقیقه
ارزیابی: ۱- مفهوم بخل چیست؟ ۲- آثار و پیامدهای بخل چیست؟ ۳- بخل چگونه پیشگیری و درمان می شود؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان میخواهدتا شاگردان مفهوم بخل، انگیزه ها و درمان آن را دریک جدول قرار دهند.		

معلومات تکمیلی

پیشگیری و درمان بخل

برای درمان بیماریهای اخلاقی همانند بیماریهای جسمانی باید به سراغ ریشه ها رفت؛ زیرا تا ریشه ها نخشکد، بیماری همچنان وجود دارد، هرچند به صورت موقت آثار آن زایل شود.از آنجا که انگیزه های «بخل» متعدد است، باید ریشه یابی نمود؛ زیرا بعضی به خاطر علاقه زیاد به دنیا، به اموال خود که وسیله یی برای وصول به شهوات است، عشق میورزند، به طوری که حاضر نیستند کمترین چیزی در اختیار کسی بگذارند. این افراد باید به سراغ اموری روند که این علاقه را از میان می برد. به عواقب دردناک شهوترانی و سرانجام دنیاپرستان شهوتران بیندیشند تا از آن باز ایستند و بدانند چه عواقبی دارند.انگیزه دیگر «بخل» آرزوهای بلند است که انسان را به جمع مال و بخل در مصرف دعوت می‌کند. اگر آنها به ناپایداری دنیا و قطع آمال و آرزوها توجه داشته باشند و به کسانی بنگرند که جان خود را به وسیله حوادث گوناگون و بیماریهای مرموز و بی مقدمه از دست داده اند؛ داشتن آرزوهای بلند را اشتباه دانسته و از «بخل» خویش می کاهند.انگیزه دیگر، عشق و علاقه به فرزندان و ثروت اندوزی برای آینده آنهاست، در حالی که خداوند روزی آنها را نیز تضمین کرده است. اگر آنها از دوستان خدا باشند، خدا آنها را تنها نمی گذارد و اگر از دشمنان خدا باشند، جمع مال برای کسانی که آن را ابزار گناه قرار می دهند کار نیکو و عاقلانه نیست؛ البته گاهی نیز افرادی بدون این که میراثی از پدر دریافت کنند، فقط بر اثر لیاقت ذاتی خود، زندگی بسیار بهتری نسبت به کسانی که ثروت سرشاری از پدر به آنها رسیده، پیدا کرده اند. عامل دیگری که به گفته بعضی از بزرگان «علم اخلاق» شبیه درد بی درمان است، این است که بعضی مال را به خاطر خودش دوست داشته و به آن عشق میورزند و همیشه در جمع آوری آن می کوشند و از دست دادن آن وحشت دارند. آنها فراموش کرده اند که مال وسیله یی است برای رسیدن به اهداف مادی و یا معنوی؛ اگر از آن استفاده صحیح نشود، با سنگ و چوب تفاوتی نمی‌کند. راه دیگر مبارزه با «بخل» این است که شخص «بخیل» دندان روی جگر بگذارد و از اموال خود ببخشد. هرگاه این کار تکرار شود عشق به مال در وجودش شکسته خواهد شد؛ همانند افراد ترسو که اگر در میدانهای مختلف زندگی گام نهند، به تدریج ترس و وحشت آنها می ریزد. یکی از راه های درمان «بخل» اندیشیدن درباره تنفر و انزجاری است که مردم از بخیلان دارند و آنها را موجوداتی پست می دانند و احترامی که برای سخاوتمندان قائلند و آنها را انسان هایی برتر می شمارند؛ همچنین اندیشیدن در پیامدهای سوء و آثار مرگبار «بخل» نیز تأثیر فراوانی در درمان این صفت زشت دارد. در این رابطه حضرت علی علیه السلام می فرمایند:«**اَلبَخیلُ یَبْخَلُ عَلَی نَفْسِهِ بِالیَسیرِ مِن دُنیاهُ وَ یَسمَحُ لِوُرّاثِهِ بِکُلِّها**؛ بخیل نسبت به خودش در مورد کمترین چیزی بخل می‌کند، ولی همه آن را به آسانی در اختیار وارثانش می گذارد»[۳۴].

حدیث دیگری از امام صادق علیه السلام نقل شده است: «**مَن بَرِءَ مِنَ البُخلِ نالَ الشَّرَفَ**؛ کسی که از بخل پاک شود، به شرف و افتخار نائل می شود».[۳۵]

[۳۴] - غررالحکم، حدیث ۱۸۸۴.

[۳۵] - بحارالانوار، جلد ۷، صفحه ۲۲۹.

شماره درس: ۳۹

موضوع درس: شکر خالق و شکر مخلوق

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با مفهوم سپاس گزاری، سپاس گزاری از منظر روایات وسیره پیشوایان آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان مفهوم سپاس گزاری، سپاس گزاری از منظر روایات وسیره پیشوایان.را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به حسن سپاس گزاری، سپاس گزاری از منظر روایات وسیره پیشوایان باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱ - سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- **پرسش و پاسخ:** سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سؤالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سؤال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف دو ازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- **شکر خالق**: قدردانی از خدای متعال

۲- **منعم:** نعمت ده، ولی نعمت

۳-**شکر مخلوق**: قدردانی وتشکراز مردم

۴- الْمَصیر: بازگشت.

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه جواب می‌دهند	۵ دقیقه
ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش میدهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
معلم مفهوم سپاس گزاری، سپاسگزاری از روایات وسیره پیشوایان رابا لکچر ومثال تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می‌کنند.	۲۰ دقیقه

پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه می‌کنند.	شاگردان به نوبت سؤال می‌کنند.	۵ دقیقه
ارزشیابی: ۱- شکر خالق چگونه صورت میگیرد؟ ۲- شکر از منظرسیره پیشوایان چه جایگاهی دارد؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان میخواهدتا خلاصه درس را در پنج سطر بنویسند.		

معلومات تکمیلی

شکرگزاری در سیره پیشوایان

می دانیم یکی از انواع حدیث، فعل و تقریر معصوم است، یعنی همان گونه که قول و گفتار آن ها معارف دینی را برای ما روشن می سازد، عمل و همچنین سکوت آنها در موارد مختلف آموزنده و همچون دریای بی کران از معارف و احکام و اخلاق است. مخصوصاً در زمینه شکرگزاری نمونه های زیادی وجود دارد از جمله:

۱ـ امام باقرؑ می فرماید: رسول خداﷺ شبی نزد ام المؤمنین عایشه بود (و پیوسته مشغول عبادت بود) ام المؤمنین گفت: چرا این قدر خود را به زحمت می افکنی در حالی که خداوند گذشته و آینده تو را بخشوده است، پیامبرﷺ فرمود: «**اَلاّ اَکُونَ عَبْداً شَکوُراً**؛ آیا من بنده شکرگزار خدا نباشم».[۳۶]

از این تعبیر معلوم می شود که انگیزه عبادت اولیاء اللّه شکر نعمت های او بود.

این تعبیر در احادیث اسلامی کراراً از پیامبر اکرمﷺ نقل شده است که در برابر سؤال افراد مختلفی این جمله را تکرار فرمود: «**اَفَلا اَکوُنَ عَبْداً شَکُوراً**».

۲ـ در حدیثی از هشام بن احمر که از یاران امام موسی بن جعفرؑ بود می خوانیم که می گوید: من با آن حضرت در بعضی از اطراف مدینه بودم، ناگهان دیدم امام از مرکب پیاده شده و به سجده افتاد و مدّت طولانی سجده را ادامه داد، سپس سر از سجده برداشت و سوار بر مرکب شد، عرض کردم فدایت شوم سجده را طولانی فرمودی؟ فرمود: «**اِنَّنی ذَکَرْتُ نِعْمَةً اَنْعَمَ اللّهُ بِها عَلَیَّ فَاَحبَبْتُ اَنْ اَشْکُرَ رَبّی**؛ من به یاد نعمتی افتادم که خداوند به من ارزانی فرمود، دوست داشتم شکر پروردگارم را بجا آورم»[۳۷].

از این روایت استفاده می شود که پیشوایان بزرگ، مقیّد بودند در برابر هر نعمتی شکری جداگانه بجا آورند. بلکه به یاران خود نیز همین معنی را دستور می دادند، از این رو در حدیثی از امام صادقؑ آمده است: هرگاه یکی از شما به یاد یکی از نعمت های خدا بیفتد، صورت بر خاک بگذارد و شکر خدا بجا آورد، و اگر سواره است پیاده شود و صورت بر خاک نهد، اگر از ترس انگشت نما شدن نتواند پیاده شود صورت برقربوس زین بگذارد. (قربوس قسمت برآمدگی جلو زین است) و اگر آن را هم نتواند انجام دهد صورت بر کف دست بگذارد و شکر خدا را بجا آورد.[۳۸]

۳ـ در حدیثی از امام صادقؑ می خوانیم که به یکی از یارانش به نام ابوبصیر فرمود: گاه می شود که یکی از شما ظرفی از آب می نوشد، و خداوند به خاطر آن او را اهل بهشت می‌کند، سپس در شرح این کلام فرمود: نخست ظرف آب را می گیرد، و هنگامی که می خواهد بر لب بگذارد بِسْمِ اللّه می گوید کمی می نوشد و هنوز سیراب نشده آن را از لب بر می دارد و شکر خدا می گوید، بار دوم می نوشد، سپس ظرف را از لب برمی دارد و شکر خدا می گوید و برای سوّمین بار نیز همین کار را تکرار می‌کند «**فَیُوجِبُ اللّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ بِها الْجَنَّةَ**؛ خداوند به برکت آن او را اهل بهشت می‌کند»[۳۹].

---

[۳۶] - اصول کافی، جلد ۲، صفحه ۹۵.

[۳۷] - اصول کافی، جلد ۲، صفحه ۹۸، حدیث ۲۶.

[۳۸] - همان، حدیث ۲۵.

[۳۹] - همان، صفحه ۹۶، حدیث ۱۶.

شماره درس: ۴۰

موضوع درس: دعا و نیایش

مدت تدریس: (دو ساعت درسی)

اهداف درس

۱- شاگردان با: معنا ومفهوم دعا، نقش و شرایط استجابت دعا وشرایط دعاکننده.
آشنایی حاصل کنند.

۲- شاگردان: معنا ومفهوم دعا، نقش و شرایط استجابت دعا وشرایط دعاکننده
را به خوبی برای دیگران بیان کرده بتوانند.

۳- شاگردان به دعا، نقش و شرایط استجابت دعا وشرایط دعاکننده باورمند شوند.

شیوه‌های تدریس

۱ - سخنرانی + روش فعال: عناوین کلی روی تخته نوشته شده وپیرامون آن توضیح داده می‌شود وگزاره‌های مهم نیز غرض یاد داشت برداری روی تخته میایند و چهارچوب مطالب، درتخته نوشته شده وپیرامون آن لکچر داده می شود و سپس تمرین می‌کنند.

۲- پرسش و پاسخ: سؤال یا سؤالاتی طرح و پاسخ آن داده می شود.

۳- روش فعال: از کار خانگی دادن و انجام فعالیت توسط شاگردان و هم چنین سؤالات آنها جواب داده می‌شود و از شاگردان نیز سؤال می‌شود تا جواب بدست آید.

سایر شیوه‌های مناسب

روش تحقیق ومطالعه: برای این که توانایی علمی شاگردان بالا برده شود باید آنها علاوه بر کتابهای درسی کتابهای دیگری را نیز مطالعه نمایند.

وسایل موردنیاز

۱- کتاب تعلیم وتربیه اسلامی صنف یازده.

۲- تخته سفید و مارکر و یا تخته سیاه و تباشیر.

لغات واصطلاحات

۱- دعا: نیایش

۲-زُغ: اززیغ به معنای ضلالت وگمراهی

۳-تعوذ: پناه بردن.

۴- اجابت: قبول کردن، پذیرفتن

فعالیت تدریس

فعّالیتهایی معلم	فعالیت های شاگردان	زما ن
سلام و احوال‌پرسی وگرفتن حاضری	توجه و جواب می‌دهند.	۵ دقیقه

ایجاد انگیزه: معلم محترم پرسش اول درس را سؤال می‌کند و شاگردان را متوجه می‌سازد.	گوش می‌دهند و مشارکت می‌کنند.	۵ دقیقه
معلم محترم: معنا ومفهوم دعا، نقش و شرایط استجابت دعاوشرایط دعاکننده رابا لکچر تفهیم می کند.	گوش داده و یادداشت می‌کنند.	۲۰ دقیقه
پاسخ به سؤالات: معلم گرامی به سؤالات شاگردان جواب ارائه می‌کنند.	شاگردان به نوبت سؤال می‌کنند.	۵ دقیقه
ارزیابی: ۱- مفهوم دعا چیست؟ ۲- نقش و شرایط استجابت دعاچیست؟ ۳-شرایط دعاکننده چیست؟	گوش فرا داده و در جواب دادن مشارکت می‌کنند.	۱۰ دقیقه
کارخانه گی: معلم گرامی ازشاگردان میخواهد تا شاگردان محورهای اصلی درس را در یک جدول قرار دهند		

معلومات تکمیلی

توسل در دعا

مطلب مهمّی که در مورد دعا کردن باید بدان اشاره شود این است که استجابت دعا نیاز به واسطه دارد. فیض و رحمت الهی بدون واسطه به بندگان نمی رسد. در مورد نزول قرآن کریم هم خداوند به واسطهٔ حضرت جبرائیل کلام نورانی خودش را بر قلب پیامبر اکرمﷺ القا کرد. البته جبرئیل به اذن حضرت حق و به فرمان باری تعالی قرآن را نازل کرد. قدرت و علم لازم جهت انجام این مأموریت نیز از جانب خداوند متعال به وی عطا شد و پس از آن قرآن کریم را با یک تشریفات خاصی نزد پیامبر اکرمﷺ آورد.

دعا و راز و نیاز هم وسیله می خواهد؛ یعنی شخصیت که شرایط دعا کردن را دارا باشد این دعا را به محضر خدا ببرد و خداوند به واسطهٔ رحمت خودش و با واسطه استجابت دعا را به ما برساند.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ وَابْتَغُواْ إِلَيهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُواْ فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ[۴۰] ای کسانی که ایمان آورده‌اید از خدا پروا کنید و به او [توسل و] تقرب جویید و در راهش جهاد کنید باشد که رستگار شوید

این آیه دو معنا دارد. معنای ظاهری آن این است که ای انسان تقوی داشته باش تا آن تقوی وسیله یی شود برای اینکه پروردگار عالم به تو رحم کند. امّا امام صادقؑ معنای دقیق تری برای این آیه بیان فرموده اند. آن حضرت در ذیل این آیه می فرمایند:«نحن الوسیلة فی القرآن» یعنی ما ازجمله وسیله هایی هستیم از طرف خداوند برای مردم. در واقع این وسیله که مورد نظر قرآن مجید است و بندگان باید از آن استفاده کنند، همان توسل به حضرات معصومینؑ است.

در جای دیگری از قرآن چنین آمده است: **وَلِلّهِ الأَسْمَاء الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُواْ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَآئِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ**[۴۱] و نامهای نیکو به خدا اختصاص دارد پس او را با آنها بخوانید و کسانی را که در مورد نامهای او به کژی می‌گرایند رها کنید زوداست که به [سزای] آنچه انجام می‌دادند کیفر خواهند یافت.

معنای ظاهری این آیه نیز یعنی اینکه اسماء حسنای خداوند زیاد است و هنگام دعا با توسل به اسماء خداوند، او را بخوانید.

---

[۴۰]- مایده (۳۵

[۴۱]- اعراف (۱۸۰)